

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE BATI MEDYASI

EDİTÖRLER

İSMAİL NUMAN TELCİ, İBRAHİM EFE
TUNCAY KARDAŞ, İSMAİL ÇAĞLAR

Sunday
Los Angeles Times
SUNDAY, JANUARY 9,
478 PAGES

OCTOBER 23RD - 29TH

SETA

ORMER
Ortadoğu Enstitüsü
معهد الشرق الأوسط
Middle East Institute
پژوهشگاه خاور میانه

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE BATI MEDYASI

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 86
I. Baskı: 2017
ISBN: 978-975-2459-20-5

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE BATI MEDYASI

Editörler

İsmail Numan Telci, İbrahim Efe, Tuncay Kardaş, İsmail Çağlar

Yazarlar

Soner Tauscher, Muhammed Zahit Can, Serra Can,
Mahmud Sami Türk, Alper Keleş, Osman Ülker, Abdüssamet Pulat,
Bilal Yıldırım, İsmail Akdoğan, Feyza Özçelik, Mustafa Şeyhmus Küpeli,
Mehmet Murat Şahin, İbrahim Efe

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ | 7

MEDYA VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER | 9

YÖNTEM | 10

ARAŞTIRMA SORULARI | 12

İNGİLTERE MEDYASI | 13

TIMES | 13

BBC | 17

DAILY MAIL | 30

REUTERS | 39

THE ECONOMIST | 44

ABD MEDYASI | 51

CNN INTERNATIONAL | 51

LOS ANGELES TIMES VE WALL STREET JOURNAL | 61

WASHINGTON POST | 65

ALMANYA VE AVUSTURYA MEDYASI | 73

BERLINER ZEITUNG VE ARD (TAGESSCHAU.DE) | 73

BILD, FOCUS VE N-TV | 77

DIE WELT | 80

DER SPIEGEL | 84

FRANKFURKET RUNDSCHAU | 87

DIE PRESSE | 91

DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR | 97

OLGUDAN ALGIYA GEÇİŞİN VASATI OLARAK “İDEOLOJİK KARE” | 97

TEMEL BULGULAR | 99

GİRİŞ

Türkiye, 15 Temmuz 2016'da Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) içerisinde Fetullahçı Terör Örgütü'ne (FETÖ) mensup bir grup askerin inisiyatifiyle askeri darbe girişimine maruz kalmış, ancak halkın yerinde reaksiyonu, FETÖ'cü olmayan askeri kadrolar ve polisin de desteği ile darbe girişimi püskürtülmüştür. Ankarada kritik askeri ve polis merkezlerine yapılan saldırılar ve İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet ve Boğaziçi köprülerinin darbeci askerler tarafından işgal edilmesiyle başlayan girişim TRT'de zorla okutulan darbe bildirisi, belediyeler ve diğer kamu kurumlarına el koyma çabaları, basın-yayın kuruluşlarının işgal girişimleri ile devam etmiştir. Darbeciler Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni (TBMM) ve Cumhurbaşkanlığı Külliyesini bombalamış, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), Genelkurmay Başkanlığı ve Özel Harekat Komutanlığı gibi stratejik noktaları işgal etmek istemiştir.

Darbe girişimi siyaset, bürokrasi, medya ve sivil toplum gibi farklı alanlardan aktörlerin darbe girişimine karşı çıkması neticesinde amacına ulaşamamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Facetime uygulaması ile televizyon yayınlarına canlı bağlantı gerçekleştirip halkı darbeye karşı çıkmak üzere sokak, meydan ve havalimanlarına daveti üzerine toplumun farklı kesimlerinin darbe karşıtı olarak sokaklara çıkması girişimin başarılı olmasını engelleyen en önemli nedendir. Gece boyunca birçok noktada devam eden çatışmaların ardından darbe girişimi başta Atatürk Havalimanı ve Boğaziçi Köprüsü olmak üzere birçok noktada darbeci askerlerin teslim olması ile sona ermiştir. Darbeyi önlemek adına yaşanan olay ve çatışmalar sırasında aralarında sivil ve güvenlik görevlilerinin bulunduğu 249 vatandaşımız şehit olmuştur.

Türkiye'nin demokratik düzenine kast eden bu darbe girişimi birçok açıdan ezber bozan durumlara da sahne olmuştur. Bu anlamda birçok müttefiki Türkiye'yi darbe girişimine karşı mücadelede ve sonrasında yalnız bırakmıştır. ABD, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkeler darbe girişiminin ilk saatlerinde sessiz kalırken, girişimin başarısız olduğu anlaşılınca açıklamalar yaparak "seçilmiş hükümetin yanında olduklarını" belirtmişlerdir. Bu duruma paralel olarak söz konusu ülkelerde yayın yapan medya organlarının yaklaşımları da demokratik değerlerden uzak bir biçimde gerçekleşmiştir. Medya ve siyaset ilişkisi açısından bakıldığında, yayın organlarının darbe girişimi öncesi dönemde Türkiye'ye dair sürdürdükleri eleştirel yayın politikasının darbe girişimi sırasında ve sonrasında izledikleri politikayla paralellik göstermesi dikkat çekicidir. Dolayısıyla özellikle ABD, İngiltere ve Almanya medyaları darbe öncesi dönemde Erdoğan liderliği aleyhine başlattıkları kampanyayı darbe girişimi ve sonrası dönemde de devam ettirerek, objektif ve ilkesellikten uzak bir yayıncılık sergilemiştir. Bu durum diğer bazı Ortadoğu ülkelerindeki medya kanallarında da gözlemlenmiştir.

Bu raporda Türkiye'deki darbe girişimi sürecinin Batı medyasında ne şekilde işlendiği incelenecektir. Bu çerçevede seçilen ülkelerdeki önde gelen yayın organlarında 15 Temmuz darbe girişimi ile ilgili olarak yayınlanan haber ve yorumların yanı sıra haber görselleri incelenecek, darbe girişimi sırasında nasıl bir yayın politikası izledikleri ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Rapora konu olan ülkeler ABD, İngiltere, Almanya ve Avusturya olarak belirlenmiştir.

Raporun özellikle bu ülkelere odaklanmasında iki temel nedenden bahsedilebilir. Öncelikle bu ülkelerin siyasi yapılarının darbe girişimi öncesinde, sırasında ve sonrasında izledikleri politikanın medya kanallarında da önemli bir yansıması olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla medya-siyaset ilişkisinin ne derece yoğun olduğunun ortaya çıkarılması bu örneklerle sağlanacaktır. İkinci olarak da bu ülke medya kuruluşlarının yayın politikalarında Türkiye'de özellikle demokratik bir duruş sergileyerek darbeye karşı duran kesimlere yönelik ciddi bir karalama kampanyası gözlemlenmektedir. Her fırsatta "demokrasi savunuculuğu" konusunda Türkiye'ye uyarılar yapan bu ülke medya kuruluşlarının darbeye karşı duran Türkiye hükümetine ve Türkiye'deki halk kitlelerine mesafeli yaklaşması ciddi bir çelişki oluşturmuştur.

Bu raporun konusunu yukarıda bahsedilen iki odak noktası merkeze alınarak bölgesel ve küresel anlamda etki sahibi ülkelerdeki gazetelerin Türkiye'de yaşanan darbe sürecini nasıl işledikleri oluşturmaktadır.

MEDYA VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Medyanın politika oluşturmadaki gücünün yanı sıra uluslararası ilişkiler üzerindeki tesiri konusunda siyaset bilimciler ve medya çalışanları arasında genel bir kabul vardır. Bir dönem CNN etkisi olarak da adlandırılan bu güç, özellikle 24 saat canlı yayın yapan büyük medya şirketlerinin Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası siyasetteki rollerini inceleyen çalışmaların konusu olmuştur. Bu türden bir çalışmada Livingston, CNN etkisini global, gerçek zamanlı medyanın politik ajanda kurucu bir aktör, arzu edilen politik amaçların elde edilmesinde bir engel ve son olarak politik karar almada bir hızlandırıcı olmasıyla açıklamaktadır.¹ Medyanın politika belirleyiciler üzerindeki etkisi dış politika analizleri tarafından hala ön planda tutulsa da tartışma pek çok açıdan evrilmiştir. Özellikle internet teknolojilerinin ve sosyal medyanın gelişimi bilgiye ulaşım şeklini ve hızını önemli derecede değiştirmiştir. “Propaganda modeli” olarak adlandırılan daha eleştirel bir yaklaşımda ise Herman ve Chomsky propaganda ve sistematik tarafgirliğin kitle iletişiminde nasıl işlev gördüğünü açıklamaktadır.² Medyadaki sistematik davranış ve performans örgülerinin altında yatan yapıları ifşa etmeye çalışan Herman ve Chomsky Amerika’daki kitle iletişiminin piyasa güçlerine, içselleşmiş beklentilere, şahsi sansüre ve zorlamaya dayalı bir propoganda sistemi ile etkili ve güçlü ideolojik bir kurum haline geldiğini söylemektedir. Diğer bir deyişle Herman ve Chomsky haber medyasını haber üretiminin baskın sınıfın bir aracı haline geldiği bir sosyopolitik rol içerisine dahil etmektedir. CNN etkisi yaklaşımına ve dolayısıyla medya üzerindeki güçlü hükümet ve elit nüfuzuna vurgu yapan diğer bir alternatif yaklaşım ise indeksleme hipotezi (*indexing hypothesis*) olarak bilinmektedir. Kuramın geliştiricisi olan Bennett³ medya ve hükümetler arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır:

Kitle iletişim haber uzmanları... hem haberlerde hem de köşe yazılarında belirli bir konuda ana akım hükümet tartışmasında yer alan görüşlerin çeşitlerine göre bakış açısı ve sese yer verirler. (s.106).

Medyanın sivil toplum üzerindeki kanaat oluşturucu etkisini incelemek için bir diğer önemli kuramsal yaklaşım eleştirel söylem analizidir. Bu yaklaşıma göre

1. Steven Livingston, *Clarifying the CNN Effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention*, (Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy, John F. Kennedy School of Government, Harvard University: 1997).

2. Edward S. Herman ve Noam Chomsky, *Manufacturing Consent: the Political Economy of the Mass Media*, (Pantheon Books: 1998).

3. W. Lance Bennett, “Toward a Theory of Press-State Relations in the United States”, *Journal of Communication*, Cilt: 40, Sayı: 2, (1990), s. 103-127.

söylem, dış gerçekliği (ayna gibi) yansıtmaktan ibaret edilgen bir iletişim aracı değil, bilakis toplum ve kültürü inşa eden ve bir grubun/görüşün toplumsal hakimiyetini tesis eden bir tür sosyal eylemdir.⁴ Bunların dışında medya ve siyaset arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılan içerik analizi gibi daha geleneksel ve çerçeveleme yöntemi gibi yeni yaklaşımlar da bulunmaktadır.

Yukarıda zikredilen modellerin dışında da medyanın politika belirleme sürecindeki etkisini açıklamaya çalışan yaklaşımların vurguladığı ortak nokta medya ve politika belirleyiciler arasındaki ilişkinin tarafsız olmadığıdır. Bu tarafsız olmayan ilişki, medyanın uluslararası diplomasideki etkisinin incelenmesini gerekli ve değerli kılmaktadır.

YÖNTEM

“Çerçeveleme” 1993 yılında yayınlanan öncü makalesinde Entman tarafından “algılanan gerçekliğin bazı yönlerini, bunları iletişim kuran bir metinde bir sorunun tanımını; nedensel bir ilişki yorumunu; ahlaki bir değerlendirmeyi ya da tanımlanan unsurun ele alınış şekli ile ilgili bir tavsiyeyi teşvik edecek şekilde belirgin kılmak” olarak tanımlanmıştır.⁵ Daha sonra yapılan bir güncelleme ile çerçevelemenin “olayların ya da sorunların bazı cihetlerini vurgulamayı ya da seçmeyi ve belirli bir yorumu, değerlendirmeyi ve/veya çözümü teşvik etmek için bunlar arasında bir bağlantı kurmayı gerektirdiğini” söyleyen Entman bu çerçevelerin belirli bir kültürde belirgin, anlaşılabilir, hatırlanabilir ve duygu yüklü kelimeler ve görseller kullandığını eklemektedir.⁶ Çerçevelemenin önemli yöntemlerinden biri de “ideolojik kare” yaklaşımıdır. Bu yaklaşım yukarıda bahsi geçen eleştirel söylem analizinin bir metodudur ve özellikle çerçevelemenin değerlendirme aşamasında problemin belli şekillerde tasviri hususunda yardımcı olmaktadır. Bir söylemin “ideolojik karesi” okuyucuya düşünmesi, iletişime girmesi ve harekete geçmesi için vasıta olmakta (Purvis ve Hunt, 1993: 485) ve onu pasif konumdan çıkarıp belirli özne pozisyonlarına sokma işlevi görmektedir. Bir söylemin ideolojik karesini almak demek söylemin içindeki açık veya örtük güzellemleri, eğip-bükmeleri, şeytanlaştırmaları, aşağılamaları veya abartmaları

4. Teun A. Van Dijk, “Critical Discourse Analysis”, *The Handbook of Discourse Analysis*, ed. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen ve Heidi Ehernberger Hamilton, (Oxford, Blackwell: 2003), s. 352-371.

5. Robert M. Entman, “Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm”, *Journal of Communication*, Cilt: 43, Sayı: 4, (1993), s. 51-58.

6. Robert M. Entman, “Cascading Activation: Contesting the White House’s Frame After 9/11”, *Political Communication*, Cilt: 20, Sayı: 4, (2003), s. 415-432.

çıkartmak demektir. Bu yolla söylemin, anlatı kurarken belirli bir görüşü ve problem tanımını hakim kılması kolaylaşmaktadır.⁷

Basitçe ifade etmek gerekirse medyanın belirli bir konu ya da sorunu aktarırken yaptığı tercihler tarafsız değildir. Bir konu hakkındaki bir anlatı medya tarafından yapılan tercihler (başlık, görsel, kullanılan kelimeler, başvuru kaynaklar vb.) ile belirlenmekte ve bu anlatı şekli o konu ile ilgili haber çerçevesini inşa etmektedir. Bu tercihler de sonuçta konuyla ilgili farklı okumaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada elde ettiğimiz veriyi çerçeveleme yaklaşımını araştırma sorularımıza uyarlayarak aşağıdaki analiz kategorileri doğrultusunda inceleyeceğiz. Buna göre Entman'ın önerdiği dört soru haber ve köşe yazılarının konuyla ilgili çerçeveleme şekillerini belirlemek için kullanılacaktır.

Analiz Kategorileri	Somut Örnekler
İdeolojik Kare (Sorum nasıl tanımlanmaktadır?)	"darbe" ya da "darbe tiyatrosu"
Hangi aktörler yer almaktadır ve bu aktörler nasıl tasvir edilmektedir?	"münzevi din adamı Gülen", "diktatör Erdoğan" vb.
Konuyla/sorunla ilgili değerlendirme yapılıyor mu?	"Kültürel olarak Türkiye darbelere alışmıştır" vb.
Çözüm öneriliyor mu?	"Türkiye AB'den veya NATO'dan çıkarılmalıdır."

Yukarıdaki sorulara verilen cevaplar her bir metinde ya da bazen bir cümlede bütün olarak bulunabilir ya da sadece ima edilebilir. Bu nedenle metin incelemelerinde söylenenin yanı sıra söylenmeyeni de inceleyebilmek için söylem analizi kullanılacaktır. Söylem analizi sırasında sosyal aktörlerin temsilleri, metaforlar ve kiplikler gibi dilbilimsel araçlar incelemeye tabi tutulacaktır. Örneğin "darbe" kelimesinin tırnak işareti içerisinde verilmesi örneğinde görüleceği üzere, haber üreticilerin metinde ifade edilen gerçekliğe uzaklık ve yakınlıkları gibi unsurlar ele alınacaktır. Bunun dışında eleştirel söylem analizcilerinin sosyal aktörlerin temsillerini açıklamak için kullandıkları bazı analitik araçlara da bu incelemede başvurulacaktır. Raporun sonunda ortaya çıkan çerçeveleme şekilleri ile bunların haber üreticileri ve güçlü gruplarla söz konusu sorun açısından ilişkileri eleştirel olarak değerlendirilecektir.

Araştırma için gerekli veri ilgili haber kuruluşlarının internet sayfalarından elde edilmiştir. Darbe girişiminin yaşandığı gece (15 Temmuz 2016) ve iki hafta sonrasına kadar örneklem için seçilen haber sayfalarında yayınlanan ilgili haberler elle tarama yöntemi kullanılarak taranmış ve 15 Temmuz darbe girişimini konu edinen haberler, köşe yazıları ve haber fotoğrafları haber derlemine dahil edilmiştir.

7. Gunter Kress ve Theo Van Leeuwen, *Reading Images: The Grammar of Visual Design*, (Routledge, London: 1996); Gunter Kress ve Theo Van Leeuwen, "Colour as a Semiotic Mode: Notes Towards a Grammar of Colour", *Visual Communication*, Cilt: 1, Sayı: 3, (2002), s. 343-369.

ARAŞTIRMA SORULARI

Medya tüm dünyada kamuoyunu etkilemede önemli bir rol oynamaktadır. 15 Temmuz 2016 gecesi Türkiye’de yaşanan darbe girişimi farklı ülkelerin medya organlarında çeşitli nedenlerden dolayı değişik şekillerde haber oldu. Bu çeşitli nedenler arasında haber kaynaklarının siyasi duruşlarının yanı sıra kültürel ön kabuller ve mensubu oldukları ülkenin Türkiye ile olan ilişkileri de yer almaktadır. Bu araştırmada 15 Temmuz darbe girişiminin farklı ülke medyalarında yer alışı şekilleri incelenecek, aralarındaki farklılıklar ve bunların muhtemel sebepleri tartışılacaktır. Bu minvalde aşağıdaki sorular cevaplanmaya çalışılacaktır:

1. 15-30 Temmuz 2016 döneminde medya organlarının darbe girişimini aktarmak için kullandıkları baskın çerçeveleme şekilleri nelerdi?
2. Bu dönemde yer alan haberlerdeki bakış açısı farklılıklarının dilbilimsel/görsel işaretleri nelerdir?
 - a. Kullanılan tanımlamalar (örneğin “darbe girişimi” yerine “darbe tiyatrosu” vb.)
 - b. Neyin ve kimlerin haber yoluyla aktarıldığı (darbeciler, mağdurlar, vatandaş, şehit olanlar, yaralılar vb.)
3. Ortaya çıkan anlatı biçiminin temel bileşenleri (olayların gelişimi, sorumlu tutulan ve aklanan aktörlerle ilgili açıklamalar) nelerdir?
4. Söz konusu haber organlarının 15 Temmuz darbe girişimi ile ilgili bakış açılarının siyasi çıkarımları nelerdir?
5. İncelenen örnek ülkelerin bahsi geçen temel anlatıları arasındaki farklılık ve benzerlikler nelerdir?
6. 15 Temmuz sonrası Batı medyası Türk toplum ve siyasası hakkında hangi hakim görüşü (yeniden) üretme işlevini üstlenmiştir?

İNGİLTERE MEDYASI

TIMES⁸

Times 1785 yılından beri yayın yapan günlük bir İngiliz gazetesidir. 1980’lerde Rupert Murdoch’un yöneticiliğini yaptığı News Corp medya şirketi tarafından satın alınmıştır. Siyasi olarak konjunktüre göre muhafazakar (Tory) ya da işçi (Whig) partilerini destekleyen *Times* her zaman yerleşik düzenin ve kraliyetin yanında yer alan bir çizgi izlemiştir. NRS (National Readership Survey) sonuçlarına göre *Times* toplamda (basılı, PC ve tablet) en yüksek tiraja sahip ilk on gazete arasında yer almaktadır.

Times’ın internet sayfasında konuyla ilgili ilk haberin 16 Temmuz 2016 tarihli “Erdogan gives Turkish military immunity”⁹ başlıklı haber olduğu görülmektedir. Darbeden saatler sonra yayınlanan bu haberde Erdoğan’ın, “daha önce düşman” olduğu askerlere PKK’ya karşı savaşta sağladığı “yasal dokunulmazlık”tan bahsedilmekte ancak darbe teşebbüsünden söz edilmemektedir. Bu haberden altı saat sonra “Turkey coup plotters could face death penalty”¹⁰ başlıklı diğer bir *Times* haberinde Erdoğan’ın darbecilerle ilgili olarak “ağır bir bedel ödeyecekler” ifadesi tırnak içinde verilirken, Erdoğan’dan şu alıntı aktarılmaktadır:

“This uprising is a gift from God to us because this will be a reason to cleanse our army.” (Bu kalkışma Allah’ın bir lütfudur, çünkü bize ordumuzu temizlemek için bir fırsat verecektir.)

8. Yrd. Doç. Dr. İbrahim Efe, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

9. Hannah Lucinda Smith, “Erdogan Gives Turkish Military Immunity”, *Times*, 16 Temmuz 2016.

10. Bojan Pancevski, “Turkey Coup Plotters Could Face Death Penalty”, *Sunday Times*, 16 Temmuz 2016.

Times'ın darbe girişiminin ilk günlerindeki bu yaklaşımı, Erdoğan'ın ifade ettiği gerçeklikle arasına mesafe koymaya çalıştığı tırnak işaretlerinden anlaşılacağı üzere, “şüpheli” olarak tanımlanabilir. Nitekim Erdoğan'dan yapılan alıntının daha sonraki Erdoğan eleştirilerine bir zemin hazırlaması açısından önemli olduğunu da burada not etmekte fayda var. Erdoğan'ın “totaliter” bir lider ve “muhaliflerine acımayan” bir siyasetçi olarak tasviri bu eleştirinin altında yatmaktadır. 17 Temmuz tarihinde yayınlanan bir haberde,¹¹ artık yapılanın bir “darbe” olduğu kesinlik kazanmış ancak bunun “Erdoğan'a karşı yapıldığı” aktarılmıştır. Aynı tarihli başka bir haberde¹² yapılanın bir darbe olduğu görülürken darbecilerin Türkiye'de daha önce yapılan darbelerin başarısından ilham aldığı söylenmektedir. Bu kültürelci yaklaşımda Türkiye'nin darbelere alışık olduğu ve bu nedenle de 15 Temmuz'da yaşananların tekrerrür eden bir olgu olduğu vurgulanmaktadır. Darbenin *Times* tarafından bu şekilde meşrulaştırıldığını söylemek iddialı bir yorum olabilir ancak *Times*'ın darbeyi bu yaklaşımla normalleştirildiği ortadadır. Bu normalleştirmenin yanı sıra darbeyi yapanların ya da darbeye karışanların da mağdurlaştırılması söz konusudur:

*“Many of them still teenagers, they did not stand a chance against the crowd of Erdogan supporters bearing down on them...”*¹³ (Çoğunluğu gençlik çağındaki askerlerin Erdoğan'a destek olan kalabalıklar karşısında hiçbir şansı yoktu.)

İlerleyen günlerde bu mağdurlaştırma stratejisinin devam ettiği ve özellikle “Erdoğan'ın artan gücü” karşısında resmedildiği görülmektedir. “Erdogan vows to hunt down last of the coup plotters”¹⁴ başlıklı haberde Erdoğan'ın ülke üzerindeki “mutlak hükmünü” artıracığından bahsedilmektedir. Edward Lucas imzalı bir köşe yazısında¹⁵ Erdoğan şu şekilde tasvir edilmektedir:

“The Turkish president —extravagant, self-obsessed and pathologically thin-skinned— is a majoritarian, not a democrat.” (Türk Cumhurbaşkanı —ölçsüz, bencil ve patolojik olarak duygusal— bir demokrat değil, çoğunlukçudur.)

Bu keskin ifadelerin arkasında yatan oryantalist bakış açısı oldukça aşikardır. Daha önemli bir nokta ise “mağdur darbecilerin” karşısında temsil edilen “diktatör bir başkan” belirlemekte ve bu da diğer her şeyi gölgede bırakmaktadır. Bu diktatör temsili, darbeyi gerçekleştiren askerleri alaşağı eden halkın “barbarlığı” ve “Allahu Ekber” nidalarıyla pekiştirilmektedir.

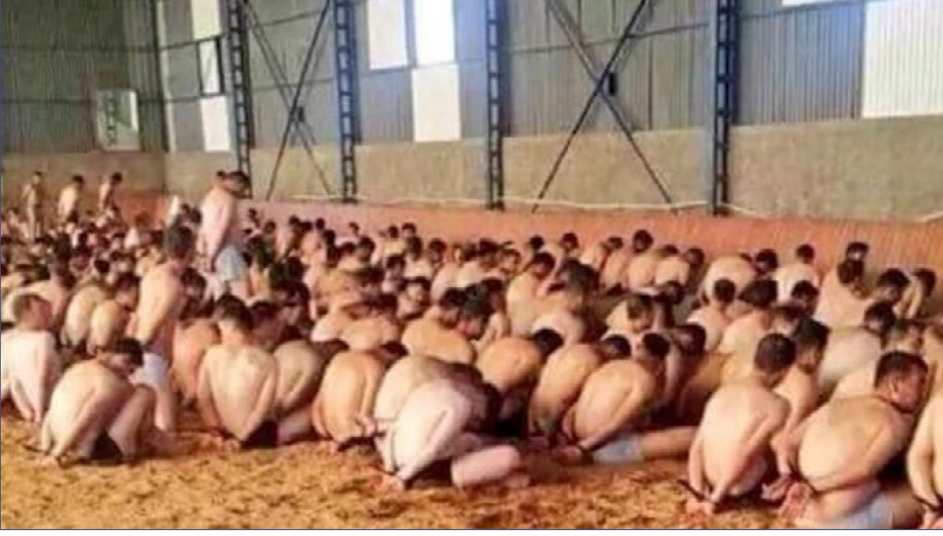
11. Hannah Lucinda Smith, “Military Opens Fire on Turkish Civilians in Coup against Erdogan”, *Times*, 17 Temmuz 2016.

12. “Coup Defeated, But What Now for Turkey?”, *Times*, 17 Temmuz 2016.

13. Louis Callaghan, “Turks Crush Coup”, *Times*, 17 Temmuz 2016.

14. Hannah Lucinda Smith, “Erdogan Vows to Hunt Down Last of the Coup Plotters”, *Times*, 18 Temmuz 2016.

15. Edward Lucas, “Ankara Will Be Even Harder for the West to Deal with Now”, *Times*, 18 Temmuz 2016.

Kaynak: Hannah Lucinda Smith, "Stripped and shamed: young conscripts pay price of failure" *Times*, 19 Temmuz 2016.

Darbe girişimcilerinin mağdurlaştırılması yukarıdaki fotoğrafta açıkça görülmektedir. Gözaltına alınan askerlerin arka çarprazdan gösterildiği bu resim izleyiciler açısından darbecilerin suçluluklarını açıkça sorunsallaştırmakta, mağdurun yeri değiştirilmektedir. Bu yer değiştirme stratejisi, gazetenin Gülen'in ifadelerine yer verdiği başka bir köşe yazısında¹⁶ açıkça görülmektedir. Yazıda "tartışmalı din adamı" olarak temsil edilen Gülen'in maruz kaldığı suçlamadan bahsedilmektedir. Fetullah Gülen'in din adamlığına ve özellikle yaşına yapılan vurgu, örgüt liderinin gizemli bir kişilik olarak belirmesini ve darbede parmağının olup olmadığının şüpheli hale getirilmesini sağlamaktadır. Bu "gizemli", gayri siyasi ve uhrevi kişilik, "diktatörlüğü" kesin bir gerçeklik olarak ifade edilen Erdoğan resminin karşısına yerleştirilmektedir:

"Peaceful scholar or coup puppeteer? Philanthropist or Islamist? Malign influence or Turkey's way forward? Such is the mystique surrounding the man President Erdogan accuses of trying to topple him that few can answer with authority." (Barışçı bir bilgin ya da darbe kuklacısı? İyiliksever ya da İslamist? Habis etki ya da Türkiye'nin geleceği? Başkan Erdoğan'ın kendisini devirmekle suçladığı adamın etrafını saran, çok az kişinin yetki ile cevaplayabileceği bir gizemdir.)

Bu dikotomi Gülen'in darbe planlayıcısı olarak konumunu muğlaklaştırırken, Erdoğan ve Türkiye'nin geleceği hakkında üstü örtülü bir değerlendirme yapmaktadır. Türkiye'nin Batıdaki yerinin sorunsallaştırılması, AB müzakaresinin bitmesi ve hatta NATO üyeliğini kaybetmesi, "güvenilmez bir aktör olan

16. Tom Coghlan, "The Mysterious Cleric Accused of Pulling Plotters' Strings", *Times*, 23 Temmuz 2016.

Erdoğan” ve onun yönettiği bir ülkenin kaçınılmaz olarak karşılaşıacağı kader haline gelmektedir. AB Dışişleri Başkanı Federica Mogherini’nin sözlerinin alıntılandığı 19 Temmuz 2016 tarihli bir haberde¹⁷ bu tehdit açıkça zikredilmektedir. Yukarıda tablo olarak verdiğimiz sorulara dönecek olursak, *Times* gazetesinin 15 Temmuz darbe girişimini çerçeveleme şekli aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Çerçeveleme Aşamaları	Times’tan İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Erdoğan’a tepki olarak yapılan bir darbe” • “Menşei belirsiz darbe”
Temsiller (Aktörler [Darbeciler, Erdoğan, Gülen/ciler], Olay Örgüsü, Türkiye, Halk, Sorunun Tabiatı)	• Erdoğan: “Bencil ve diktatör bir lider” • Türkiye halkı: “Etkisiz-önemsiz bir aktör” • Gülen: “Yaşlı ve münzevi bir kişilik” • Darbeci askerler: “Mağdur veya hatalı” • Darbeyi bastırılanlar: “Az sayıda barbar ve İslamcı” • Mağdur: “Gülen ve darbeci askerler” • Suçlu: “Erdoğan ve darbeci askerlere kötü davrananlar”
Değerlendirme	• “Darbe girişimi tali bir mevzudur.” • “Kültürel olarak Türkiye darbelere alışıktır.” • “Türkiye demokratik olmayan bir şekilde yönetilmektedir.” • “Türkiye halkının ne istediği/yaptığı ilgisiz ve önemsizdir.” • “Sorunun asıl parçası Gülen(ciler) değildir.” • “Türkiye Batı dışıdır ve Doğu’ya yönelmektedir.”
Çözüm	• “Erdoğan durdurulmalıdır.” • “Türkiye’nin AB adaylığı ve NATO üyeliği bitirilebilir.”

Bu çerçevelemenin ürettiği temsiller ve anlatının doğurduğu siyasal sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: yaşanan darbe girişimi aslında Erdoğan’ın şahsına karşı yapılmıştır, sürmekte olan mücadele Erdoğan ve ordudaki muhalifleri arasında cereyan etmiştir, Türkiye halkının darbe karşıtı mücadelesi veya uluslararası siyasi aktörlerin sessizliği darbe girişiminde önemsiz/ikincil kategorilerdir. Türk siyasi kültüründe darbeler olağandır ve sonuç olarak Türkiye bu haliyle Batı dışı bir aktördür. Bu temsil ve çerçevelemenin ürettiği en temel anlatı darbenin süregelen, özel (diktatör Erdoğan ve tepkili askerler arasında) bir mücadele olduğudur. Bu anlatının ürettiği en tehlikeli siyasal sonuç da darbenin tekil bir eylem kategorisi olarak tek başına ele alınmaması ve normatif olarak kınanmamasıdır. Söz konusu sosyal aktörlere yönelik dikotomik yaklaşımla *Times* Türkiye’deki mevcut yönetimin “diktatörlük” olduğu yanlış algısını pekiştirmekte ve Türkiye’nin demokratik ve özgür Batılı devletler arasındaki konumunu sorgulamaktadır. Böylesi bir anlatı darbenin karmaşık ve çok boyutlu olay örgüsünü ıskalamakla kalmamakta aynı zamanda örneğin sadece Gülen’e odaklanarak takipçilerinin tüm ülkenin bürokratik kurumlarında kanun dışı örgütlenmesinin

17. Bruno Waterfield, “Execute Coup Leaders and You Will Never Join EU”, *Times*, 19 Temmuz 2016.

önemini görmezden gelmektedir. Tüm bu temsillerin neticesinde Türkiye'nin hem AB müzakere süreci hem de NATO üyeliği açıkça tehlikeye düşürülmekte ve nihai çözüm olarak Erdoğan'ın ve Türk hükümetinin düşürülmesi ima edilmektedir.

BBC¹⁸

BBC ya da Britanya Yayın Kuruluşu (British Broadcasting Corporation), Birleşik Krallık'ın resmi yayın kuruluşudur. Kuruluşundan 1954'e kadar televizyon, 1972'ye kadar da radyo yayınları alanında tekel konumunu korumuştur. Merkezi Londra'da bulunan BBC, dünyanın en eski ve çalışan sayısı olarak en büyük ulusal yayın kuruluşudur. BBC'nin İngiliz Milletler Topluluğu ve bölgelerini kapsayan geniş radyo, TV ve internet yayıncılık hizmetleri vardır. BBC Türkçe, Arapça, Farsça ve diğer 28 dünya dilinde kapsamlı TV, radyo ve internet hizmetleri vermektedir. BBC kapsam ve etki açısından Batı yayın dünyasında en önde gelen kuruluş olarak kabul edilir.

BBC'nin 15-29 Temmuz 2016 tarihleri arasında konuyla ilgili haber ve yorum yazıları, BBC'nin resmi web sayfası esas alınarak araştırma örneklemine dahil edilmiştir.

BBC'nin haberciliği Türkiye'de zaman zaman tepkilerle karşılaşmıştır. Darbe girişimi ve sonrasında yaşananlarla ilgili izlediği hakim habercilik anlayışı sebebiyle ele aldığımız dönemde bu tepkiler ciddi anlamda artmıştır. Örneğin 21 Temmuz 2016'da hükümet aleyhine konuşacak insan arayan BBC haber sorumlusunun e-posta mesajı önce sosyal medyada, sonrasında geleneksel haber yayınlarında İngiliz yayın kuruluşunun nesnelliği ile ilgili ciddi şüpheler doğmasına sebep olmuştur.¹⁹ James Bryant'ın e-posta mesajında tepki çeken şu ifadelerle yer verdiği görülmektedir: "BBC'nin uluslararası televizyon kanalı BBC World News'de yapımcıyım. Türkiye'deki darbe girişiminin sonuçları ve oradaki siyasi durumla ilgili haber yapıyoruz. Ülkede hükümetin yaptıklarını eleştirecek birini bulmakta zorlanıyoruz. Geçtiğimiz hafta hep lehte konuşan insanlarla görüştük. Mevcut duruma karşı konuşabilecek birilerini bulmayı umuyoruz. Bildiğiniz birileri var mı?"²⁰ Bu tepkiler sadece Türkiye ile sınırlı kalmamış, İngiltere'de yaşayan Türkler de BBC'nin taraflı yayınlarını eleştirmek için gösteri düzenlemişlerdir.²¹

18. Arş. Gör. Mehmet Murat Şahin, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

19. "BBC Email Exposes Biased Stance against Democratically Elected Gov't after Failed Gülenist Coup", *Daily Sabah*, 24 Temmuz 2016.

20. "Çavuşoğlu: BBC, Darbe Girişimini Savunacak Birini Bulamadığı İçin Üzgün", *Habertürk*, 24 Temmuz 2016.

21. Büşra Akın Dinçer, "Turks in UK Slam BBC's Failed Coup Coverage", *Anadolu Ajansı*, 23 Temmuz 2016.

BBC ve benzeri Batılı hakim yayın kuruluşları, sokaklarda neler olduğunu ve ortalama vatandaşların darbe sırasında neler yaşadığını anlatmak yerine, olayları Erdoğan destekçileri ve muhalifleri arasındaki bir mücadele olarak göstermeyi seçmiştir. Bunun başka bir örneği BBC web sitesinde yayımlanan “Recep Tayyip Erdoğan: Türkiye’nin acımasız cumhurbaşkanı” başlıklı bir yazıdır.²² Bu yayın çizgisiyle BBC, Türkiye’deki insanların özgürlük ve haysiyetine yapılmış gayrimeşru ve antidemokratik saldırıya karşı gerçekleştirilen direnişi görünmez kılmaya çalışmıştır.²³

Son güncellemesi 17 Temmuz 2016 tarihinde yapılmış olan “Turkey’s coup attempt: What you need to know” başlıklı haber darbenin bu ilk günlerine dair haberleştirme tarzını örneklemektedir.²⁴ Haberin başlığı gayet anlamlı şekilde “Türkiye darbe girişimi: Bilmeniz gerekenler” olarak seçilmiş, üst metni ise şu şekilde verilmiştir:

“Scores of people have been killed in Turkey and more than 1,400 wounded as a result of an attempted coup overnight. But who was responsible, what happened and why?” (Türkiye’de gece boyunca süren darbe girişimi neticesinde pek çok insan öldürüldü ve 1400’den fazla insan ise yaralandı. Ama kim sorumlu, ne ve neden oldu?)²⁵

Darbe gecesi yaşananlar ile ilgili genel geçer birkaç cümleden sonra, kimin sorumlu olduğuna dair cevap gibi sunulan şu cümleler aktarılmıştır:

“A faction of the army then said, via a state broadcaster, that it had seized power to protect democracy from President Recep Tayyip Erdogan.” (Ordunun bir fraksiyonu, bu sırada devlet kanalından, demokrasiyi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’dan korumak için iktidarı ele aldığını duyurdu.)²⁶

Bu cümlelerin hemen altında ise Boğaziçi Köprüsü’nde darbeci askerlerin açtığı ateş ile yaralanan insanlara yardım ederken, boynundaki Türk bayrağı ve üstündeki elbiseler kanlar içinde kalmış bir vatandaşın fotoğrafının altına şu not düşülmüştür:

“Supporters of Mr Erdogan took to the streets as the night developed.” (Gece ilerledikçe, Erdoğan’ın destekçileri sokaklara döküldü.)²⁷

Demokrasiyi, ülkenin demokratik yollarla seçilmiş meşru cumhurbaşka-

22. “Recep Tayyip Erdogan: Turkey’s Dominant President”, BBC, 21 Temmuz 2016.

23. Bu tür yayının anlayışına karşı nadir de olsa iyi bir eleştiri ve alternatif olarak Al Jazeera’nın Türkçe ve İngilizce haberciliği gösterilebilir: Sabiha Şenyücel Gündoğar ve Ayşe Yırcalı, “Batı Türkiye’de ‘Darbe Testinden’ Kaldı”, Al Jazeera, 2 Ağustos 2016.

24. “Turkey’s Coup Attempt: What You Need to Know”, BBC, 17 Temmuz 2016.

25. “Turkey’s Coup Attempt: What You Need to Know”.

26. “Turkey’s Coup Attempt: What You Need to Know”.

27. “Turkey’s Coup Attempt: What You Need to Know”.

nından korumak için yapılan bir darbe ve bu darbeyi engellemek için sokaklara çıkmış “Erdoğan destekçileri”, BBC’nin darbe ile ilgili haberlerini genel olarak çerçevelemek için kullandığı ana faillerdir. Darbecilerin TRT ekranlarında zor kullanarak okuttukları “Yurtta Sulh” bildirisi BBC tarafından olgusal bir durummuş gibi ele alınarak, “sokağa çıkma yasağı, sıkıyönetim ve yeni bir anayasanın hazırlanması”nın duyurulduğu belirtilmiştir. Olayların akışı, darbe ve bastırılması genel olarak verildikten sonra, “kimin sorumlu?” olduğu sorusu sorulmuş ve “bunun belirsizliğini koruduğu” cevabı verilmiştir. Hükümetin “ABD’de bulunan ‘güçlü, münzevi Müslüman din adamı’ (a powerful, reclusive US-based Muslim cleric) olan Fetullah Gülen’i suçladığı, Gülen’in ise bu suçlamaları reddettiği” vurgulanmıştır. Pekala “darbenin arkasında kim vardı?” ve “neden bunu yapmış olabilirler?” sorularına verilen cevap ise “laiklik ve demokrasi koruyucusu” (the protector of Turkey’s secularism and democracy) ordunun siyasete belli aralıklarla müdahale etme geleneği olduğudur.

“The Turkish army has historically intervened in politics as it sees itself as the protector of Turkey’s secularism and democracy-there have been four military coups since 1960.” (Türk ordusu tarihsel olarak kendisini laiklik ve demokrasi koruyucusu olarak gördüğünden, siyasete müdahale etmiş bulunuyor-1960 yılından bu yana dört askeri darbe oldu.)²⁸

Bu şekilde haberin başlangıcında yapılan “sorunun kaynağı olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan” vurgusunu destekleyecek biçimde, darbe girişiminin geleneksel olarak seküler ordunun siyasete yaptığı ayarlardan biri şeklinde görülmesi istenmektedir. Bunun devamında Cumhurbaşkanı ile ilgili anlatılanlar bu çerçeveyi destekleyecek şekilde şöyle verilmiştir:

“The military has had tensions with Mr Erdogan’s Justice and Development Party (AKP) over its brand of political Islamism. The president has cracked down on free media and is seen as an authoritarian by many people.” (Ordunun, Erdoğan’ın Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AK Parti) siyasi İslamcılığı ile gerilimleri olmuştur. Cumhurbaşkanı, özgür medyaya baskı uygulamıştır; birçok kişi tarafından bir otoriter olarak görülmektedir.)²⁹

Haberin son kısmında yine çokça yapıldığı gibi başarısız olmuş bir darbenin Avrupa-merkezci bir şekilde muhtemel olumsuz sonuçları şu şekilde sıralanmıştır: “Türkiye, önde gelen bir NATO üyesidir; Suriye çatışmasında önemli bir rol oynamaktadır ve göçmen krizini çözme çabalarında AB için önemli bir ortaktır; yani bir kargaşanın önemli sonuçları olacaktır.”

28. “Turkey’s Coup Attempt: What You Need to Know”.

29. “Turkey’s Coup Attempt: What You Need to Know”.

Özetlersek, ilk olarak darbenin Cumhurbaşkanı Erdoğan'a yapıldığı yoğun olarak vurgulanmış; ikinci olarak, darbelerin Türkiye tarihinde pek çok defa yaşandığı, bu anlamda “normal” olarak düşünülmesi gerektiği ve dahası 15 Temmuz’un önceki örneklerinde olduğu gibi “laiklik ve demokrasinin koruyucusu” ordunun özgür medyaya baskı uygulayan, otoriter bir lidere karşı yapıldığı ve ülkeyi “normale” döndürecek bir girişim olduğu izlenimi yaratılmak istenmiştir.

Darbenin hemen ertesi günü BBC’de yayınlanan bir başka haberin başlığı şu şekildedir: “Türkiye: darbe girişimi bastırıldıktan sonra toplu tutuklamalar” (Turkey: Mass arrests after coup bid quashed, says PM).³⁰ Haberde darbe gecesi yaşananlar, darbecilerin TBMM’yi hedef aldıkları ve CNN Türk’e baskın yaptıkları gibi birkaç ana başlıkla belirtildikten sonra, “Darbe neden oldu?” sorusu sorularak, diğer örnekteki örüntüyü tekrarlayan ifadeler BBC News Ortadoğu Editörü Jeremy Bowen’in ağzından şu şekilde verilmiştir:

“The attempted coup happened because Turkey is deeply divided over President Erdoğan’s project to transform the country and because of the contagion of violence from the war in Syria.” (Darbe girişimi gerçekleşti çünkü Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ülkeyi dönüştürme projesi nedeniyle Türkiye derinden bölünmüştü ve Suriye’deki savaşın şiddeti buraya bulaşmıştı.)³¹

İlk defa darbenin gerekçeleri arasında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın siyaseti ile birlikte Suriye savaşına gönderme yapılmaktadır. İlk olarak bir dönem Türkiye’de sıklıkla kullanılan “demokrasi sadece seçim değildir” söylemine paralel olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AK Parti’nin seçimleri kazanmakta usta haline geldiği, ama demokrasiye uzun vadeli bağlılığı konusunda şüpheler olduğu vurgulanmıştır:

“He is a political Islamist who has rejected modern Turkey’s secular heritage. Mr Erdoğan has become increasingly authoritarian and is trying to turn himself into a strong executive president.” (Erdoğan, modern Türkiye’nin laik mirasını reddetmiş bir siyasi İslamcıdır. Erdoğan giderek otoriterleşmiştir ve kendisi adına güçlü bir icracı başkanlığın yolunu açmak için çalışmaktadır).³²

Erdoğan’ın İslamcılığına ayrıca vurgu yapmak için yıllar önce söylediği iddia edilen “Demokrasi bir araçtır, bir otobüstür, durağa varılınca, o otobüsten inilir.” sözleri bir kez daha tekrarlanmıştır.³³ İkinci olarak ise darbe girişimi Suriye savaşı ile belirli bir çerçeveleme içinde ilişkilendirilmeye çalışılmaktadır. Zira “Erdoğan yönetiminin başından beri Suriye’de savaşa derinden dahil olduğu, Esad’a karşı İs-

30. “Turkey: Mass Arrests after Coup Bid Quashed, Says PM”.

31. “Turkey: Mass Arrests after Coup Bid Quashed, Says PM”.

32. “Turkey: Mass Arrests after Coup Bid Quashed, Says PM”.

33. Jeremy Bowen, “Why Turkish Stability Matters to the Region and Beyond”, BBC, 16 Temmuz 2016.

lamcı muhalefeti desteklediği” söylenmekte, ama bu şiddet ve çatışmanın “sınırı aşarak yayıldığı, PKK ile mücadelenin alevlenmesine yardım ettiği ve Türkiye’yi kendilerine İslami Devlet diyen cihatçılar için bir hedef haline getirdiği” ifade edilmektedir (From the beginning Mr Erdogan’s government has been deeply involved in the war in Syria, backing Islamist opposition to President Assad. But violence has spread across the border, helping to reignite the fight with the Kurdish PKK, and making Turkey a target for the jihadists who call themselves Islamic State).³⁴

Yıllardır süren ve birçok devletin farklı şekillerde müdahil olduğu bir savaşın bu şekilde resmedilmesinin amacının, darbenin ilk gerekçesi gibi gösterilen Erdoğan’ın İslamcılığını tekrardan vurgulamak olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerektir. Savaşın başında Batılı müdahaleleri engellemek için direnmiş, daha sonrasında “Suriye’nin Dostları” olarak anılan ve Batılı devletlerin başını çektiği oluşuma dahil olmuş Türkiye’yi en başından Suriye’deki sekülerist Baas yönetimine karşı İslamcı muhalefeti desteklemiş gibi göstermek ve buradan darbenin iki ana sebebinden birini çıkarmaya çalışmak genel olarak Batılı basının, özel olarak da BBC’nin genel tutumudur. Bu iki sebebin sayılmasından sonra, darbecilerin ülkeyi yönetmek için bir “barış konseyi” oluşturdukları ve “anayasal düzeni sağlamak, demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri geri getirmek” için yönetime el koyduklarını ilan ettikleri bir bildiri yayınladıkları altı çizilerek ifade edilmiştir.

Haber-yorumlarda kullanılan görseller kimi zaman metinlerin önüne geçecek kadar etkili olabilmektedir. Bu nedenle 16 Temmuz 2016’da yayımlanan ve daha ziyade görsellere dayanan “Türkiye darbe girişimi: Boğaz Köprüsü üzerinde kalabalıklar askerlere karşı koyuyor” (Turkey coup attempt: Crowds confront soldiers on Bosphorus Bridge)³⁵ haberi ayrıca değerlendirmeyi hak ediyor. Daha çok fotoğraflarla darbe girişiminin kronolojik olarak anlatıldığı haberin üst metni şu şekildedir:

“During the failed coup in Turkey, the Bosphorus Bridge in Istanbul became the scene of a confrontation between soldiers trying to overthrow the government, and a group of supporters of Turkish President Recep Tayyip Erdogan.” (Türkiye’de başarısız darbe sırasında, İstanbul’da Boğaziçi Köprüsü hükümeti devirmeye çalışan askerler ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın destekçileri arasındaki çatışmalara sahne oldu.)

Darbe gecesi köprüde yaşananların fotoğraflarla anlatıldığı bu haberde darbecilerin halka karşı saatlerce süren acımasız saldırıları bir fotoğraf dışında yansıtılmazken, sabah saatleriyle birlikte darbeci subayların emrindeki askerlerin

34. “Turkey: Mass Arrests after Coup Bid Quashed, Says PM”, BBC, 16 Temmuz 2016.

35. “Turkey Coup Attempt: Crowds Confront Soldiers on Bosphorus Bridge”, BBC, 16 Temmuz 2016.

teslim olmaya başlaması ile köprünün kontrolünün polis ve halka geçmesi ve sonrasında yaşananlar tek bir fotoğrafın anlam kümesine hapsedilmiştir. Saatlerce köprüyü işgal eden askerlerin top ve tüfek atışlarıyla yaraladığı, tanklarla ezdiği onlarca insana dair herhangi bir fotoğraf karesi kullanılmazken, darbeci askerlerin teslim olmalarından sonra yaşananlar son derece dramatik denilebilecek dokuz fotoğrafla yer almıştır. Bu görsellerde kendisine saatlerce acımasızca ateş etmeye devam etmiş darbecilere halkın gösterdiği tepki resmedilirken bu yolla kurban-suçlunun değiştiği algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Daha da açmak gerekirse “acımasız kalabalıklar karşısında çaresizce kendini korumaya çalışan askerler” kurban, Erdoğan destekçisi kalabalıklar ise suçlu gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Bu fotoğrafların diğer haberlerde çokça kullanıldığı düşünülürse BBC’nin Batı kamuoyuna genel olarak aktarmak istediği darbe anlatısıyla örtüştüğü söylenebilir. “‘Allahu Ekber!’ diye bağırarak, şiddet ve zorbalığa eğilimli, Batılı değerlerden (insan hakları vd.) uzak, Türk bayrakları sallayan, daha çok sakallı erkeklerin başını çektiği Erdoğan destekçisi İslamcı kalabalıklar.”

Darbe girişimi gecesi ve ertesi günü yaşananları bu şekilde anlatan BBC’nin sonraki günlerdeki haber başlıkları “tasfiye”lere odaklanmaya başlamıştır. 20 Temmuz’da Paul Kirby’nin “Türkiye darbe girişimi: Erdoğan’ın tasfiyelerinde hedeftekiler kim?” (Turkey coup attempt: Who’s the target of Erdogan’s purge?) başlıklı haberi yayınlanmıştır.³⁶ Haberin üst metni “başarısız darbeden sonra başka bir darbenin gelmekte” olduğu izlenimi yaratmaya çalışmaktadır:

36. Paul Kirby, “Turkey Coup Attempt: Who’s the Target of Erdogan’s Purge?”, BBC, 20 Temmuz 2016.

“From judges to teachers, civil servants to soldiers, the list is extensive. There are very real fears among Turks about what will come next.” (İşlerinden atılmış ya da tutuklanmış kişilerin sayısı on binlere varmaktadır. Yargıçlar, öğretmenler, memurlar, askerler... liste geniş kapsamlıdır. Bundan sonra ne olacağı hakkında Türklerde çok ciddi korkular söz konusudur.)³⁷

İsmi belirtilmeyen bir Türk köşe yazarının ifadesiyle bir “karşı darbe” olmuştur: “Geçmişte yaşandığı gibi, sistemin temizlenmesi için darbe tarzında bir karşı darbe”den bahsedilmektedir (a “counter-coup”—a cleansing of the system, in the style of a coup, that had taken place in the past).”

37. “Turkey Coup Attempt: Who’s the Target of Erdogan’s Purge?”

“The express aim of the president is to “cleanse all state institutions”. And the target is what he calls “the parallel state” -a movement headed by an arch-rival in self-imposed exile in the US, accused of plotting the coup.” (Cumhurbaşkanı’nın açık amacı ‘tüm devlet kurumlarını temizlemek’tir. Hedef, onun ‘paralel devlet’ olarak adlandırdığı, darbe planlamakla suçlanan, ABD’de gönüllü sürgünde bulunan ezeli rakibinin başını çektiği bir harekettir.)

Bu cümlelerde dikkat çekici olan, önceki haberlerde olayların anlatılmasında çerçeve işlevi gören ana öznelerden biri (Erdoğan) doğrudan belirli ve diğeri (Gülen) dolaylı belirsiz bırakılarak, darbenin nihai olarak iki yerel aktör arasındaki rekabete indirgenmesidir. Tırnak işareti kullanarak Cumhurbaşkanı’nın tanımlamalarına mesafe konulurken, rakibi olarak kodlanan diğer aktör yeniden isimlendirilerek darbe girişimi “ABD’de gönüllü sürgünde bulunan birinin başını çektiği bir hareket”in eylemi olarak gösterilmek istenmektedir.

Haberde “resmi” Türk otoritelerinin beyanları sürekli tırnak içinde göreceleştirilerek verilirken, yazarın görüş ve gözlemleri mutlaklaştırılarak aktarılmaktadır.

“The purge is so extensive that few believe it was not already planned. And there seems little chance that everyone on the list is a Gulenist.” (Tasfiye öylesine geniş ki çok az insan söz konusu tasfiyelerin önceden planlanmış olmadığına inanıyor. Üstelik “listedeki herkesin Gülenli olması düşük bir ihtimal olarak gözüküyor.”³⁸

Anlatının öznelerinden biri olarak Gülen ve Gülencilerle ilgili hemen hemen her şey olabildiğince muğlaklaştırılırken, “rakibi”nin yaptığı her şey belirli bir olay örgüsü içinde “anamlı” bir şekilde verilmek istenmektedir. Darbe sonrası başlayan FETÖ’cülerin tasfiyeleri olabildiğince etkileyici bir şekilde istatistiksel veriler ve karşılaştırmalı görsellerle sunulduktan sonra, Erdoğan’ın niyetinin daha belirgin kılınması için “neden eğitim” ile bu kadar ilgili olduğuna dair bir ara başlık altında aynen şu cümleler kullanılmıştır:

“President Erdogan has seen the rise of Islamic education in Turkey’s schools and universities as a personal mission. Since his Islamist-rooted party came to power in 2002, the number of children educated in segregated religious schools known as “Imam-Hatip” has soared by 90%. He has repeatedly said he wants to raise a “pious generation” and has reformed state education accordingly.” (Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye’de okullarda ve üniversitelerde İslami eğitimin yükselişini kişisel misyon olarak gördü. Onun İslamcı kökenli partisinin 2002 yılında iktidara gelmesinden bu yana ‘İmam-Hatip’ olarak bilinen kız ve erkek öğrencilerin ayrı ayrı eğitim gördüğü dini okullarda eğitim görmüş çocuk sayısı yüzde 90 oranında arttı. O defalarca o bir ‘dindar nesil’ yetiştirmek istediğini söyledi ve devletin eğitim sistemini buna göre düzenledi.)³⁹

38. “Turkey Coup Attempt: Who’s the Target of Erdogan’s Purge?”

39. “Turkey Coup Attempt: Who’s the Target of Erdogan’s Purge?”

BBC'nin Erdoğan ve Gülen çatışması olarak anlattığı darbe girişiminin bir ayağında Erdoğan'ın "eski bir müttefiki, şimdi baş rakibi olan", 1999 yılından bu yana ABD'de kendi kararı ile sürgünde yaşayan Müslüman din adamı Fetullah Gülen" ve takipçilerinin yurt içi ve yurt dışında işlettiği Batılı değerlerle uyumlu ("ılımlı", "diyaloga açık" ve "bilimsel" vd.) yüzlerce okul vardır. Diğer tarafta ise "dindar nesil" yetiştirmek amacındaki "İslamcı Erdoğan"ın yaygınlaştırmaya çalıştığı kız ve erkek öğrencilerin ayrı eğitim gördüğü "dini" okullar yer almaktadır.

Genel olarak BBC haberlerinin vermek istediği ana anlatıyı daha güçlü bir şekilde yeniden üreten bu çerçeveler 21 Temmuz'da verilen "Türkiye'de darbe: Gülen hareketi nedir ve ne istiyor?"⁴⁰ ve "Recep Tayyip Erdoğan: Türkiye'nin kavgacı/hırçın cumhurbaşkanı"⁴¹ başlıklı iki portre haberde rahatça görülebilmektedir. İlk haberde, metnin neredeyse yarısında FETÖ'cüler örgütün kendi bakış açısından "ABD'de bulunan din adamı Fetullah Gülen'den esinlenmiş iyi örgütlü insanlardan oluşan bir —siyasi parti değil— topluluk" olarak resmedilmektedir:

"He is regarded by followers as a spiritual leader and sometimes described as Turkey's second most powerful man. The imam promotes a tolerant Islam which emphasises altruism, modesty, hard work and education." (O takipçileri tarafından manevi bir lider olarak kabul edilirken, bazen de Türkiye'nin ikinci en güçlü adamı olarak tarif edilmektedir. İmam fedakarlık, tevazu, sıkı çalışma ve eğitimi vurgulayan hoşgörülü bir İslam'ı teşvik etmektedir.)⁴²

Bu son derece yanıltıcı temsilden sonra, "Gülen hareketi"nin yukarıda bahsedilen "ılımlı" İslami amaçları için eğitime odaklandığı vurgulanmaktadır. Bu yorumu karşın, Türkiye'den iki gazetecinin (Mustafa Akyol ve Fehmi Kuru) görüşleri "eleştiri" olarak aktarılır:

"Some, such as commentator Mustafa Akyol, say the aim was to transform Turkey away from secularism, despite Mr Gulen's claims to be focused more on faith and morality than politics." (Mustafa Akyol gibi bazıları, Sayın Gülen'in siyasetten çok iman ve ahlak üzerine daha fazla durulması gerektiği yolundaki iddialarına rağmen amacının, Türkiye'yi laiklikten uzaklaştırarak dönüştürmek olduğunu söylüyorlar.)

Gülen hakkındaki eleştirel ilk görüşün Akyol'un ağzından son derece sorunlu bir şekilde "Türkiye'yi laiklikten uzaklaştırmak" olarak aktarılmasından sonra, Fehmi Kuru'nun "Ben eğitime olan ilgilerinin onlar için yeterli olmadığını biliyorum, onlar daha fazlasını istiyorlar, ama ne?" yorumuna yer verilmiştir. Fehmi Kuru'nun "Ben kendi köşemde, parti kurmalarını ve ülkeyi yönetmek için bir

40. "Turkey Coup: What Is Gulen Movement and What Does It Want?", BBC, 21 Temmuz 2016.

41. "Recep Tayyip Erdogan: Turkey's Dominant President", BBC, 21 Temmuz 2016.

42. "Turkey Coup: What Is Gulen Movement and What Does It Want?"

görev istemelerini önerdim. Onlar bunu yapmadı” (I know that their interest in education is not enough for them, they want more, but what?” author Fehmi Kuru told the BBC. “I suggested in my columns that they set up their own party and ask for a mandate to run the country. They did not do that.”) beyanı da haberde yer alan diğer ifadelerden.

Eski “müttefik”lerin nasıl birbirlerine “rakip” olduklarının hikayesini eğitim üzerinden kurgulamaya çalışan BBC’nin yanlı Gülen ve Gülen hareketi tasvirlerinden sonra görüşlerini almak istediği iki yazardan biri, “Türkiye’yi laiklikten uzaklaştırmak”tan; diğeri ise parti kurup siyaset yapmayı tercih etmeyen, bunun için başka yollara başvuran bir “topluluk”tan bahsetmektedir. “Askeri kenara ittikten sonra AKP ve Güleciler devletin kontrolü için mücadele etmeye başladı” anlatısını tekrarlayan BBC’nin daimi haber kaynaklarından Ezgi Başaran ise Erdoğan-Gülen mücadelesi kurgusunu tekrarlamaktadır.⁴³

BBC’nin Erdoğan hakkındaki portre haber seçtiği “Recep Tayyip Erdoğan: Türkiye’nin baskın/kavgacı-hırçın cumhurbaşkanı” başlığından başlayarak subjektiflik kaygılarını artırmaktadır. Erdoğan ile Mustafa Kemal Atatürk’ün karşılaştırmasıyla başlayan haber, Erdoğan’ın darbe girişimi ile sarsılır gibi olan iktidarının 12 saat sonra belki de daha güçlü bir şekilde geri döndüğünü söylemektedir. Haberin ifadesine göre destekçileri için Türkiye’ye ekonomik büyüme yaşatan Erdoğan, muhalifleri için ise “sert, ona karşı çıkan herkesi susturan, muhalefete karşı tahammülsüz otokrat bir lider”dir. Destekçileri için ekonomik büyüme, karşıtları için baskıcı Erdoğan anolojisi haberin devamında şu şekilde ifade edilmiştir:

“And dissenters range from a 16-year-old arrested for insulting the president to a former Miss Turkey who got into trouble for sharing a poem critical of the Turkish president.” (Muhafifleri, Cumhurbaşkanı’na hakaretten tutuklanan 16 yaşındaki bir çocuktan, Cumhurbaşkanı’na karşı eleştirel bir şiir paylaşımı için başı belaya giren bir eski Türkiye güzeline kadar uzanır.)

Erdoğan’ın “icracı cumhurbaşkanlığı” amacının olduğundan bahsedilip, konu birden gazetecilere uyguladığı “baskılara” getirilmektedir:

“His silencing of critics has caused alarm abroad, contributing to frosty relations with the EU which have stalled Turkey’s bid to join the bloc.” (AK Parti, Türkiye’nin muhafazakar Müslüman tabanı arasında ateşli ve sadık bir desteğe sahip olsa da onun eleştirenleri susturması yurt dışında alarma neden olmuştur.)

Erdoğan’ın basını hedef alan eylemlerinin sadece yurt içiyle sınırlı kalmadığı, ABD’de gazeteci dövdürdüğü, hatta Alman bir komedyene dava açarak susturma-

43. Ezgi Başaran, “Turkey Coup: Who Was Behind Turkey Coup Attempt?”, BBC, 16 Temmuz 2016.

ya çalıştığı iddiaları bağlamdan bağımsız olarak aktarılmaktadır. Haberde “İslamcı kökenli” bir siyasetçi olarak tanımlanan Erdoğan’ın hayat hikayesi hapse girmesine sebep olan şiirin bazı mısraları vurgulanarak anlatılmaktadır. Erdoğan’ın 2002 yılında AK Parti’nin başında seçimlere girip kazandıktan sonra, geleneksel olarak kendilerini “kurulu düzen”in koruyucuları olarak gören Kemalistleri etkisizleştirdiği, Ergenekon ve benzeri davalarla askeriye içinde kendi hakimiyetini kurduğu ve 2013’teki Gezi olaylarında görülebileceği gibi muhaliflerini kaba güç kullanarak bastırdığı hayat hikayesi anlatılırken ifade edilen diğer hususlardır.

Erdoğan’ın “İslamcı niyetleri”nin varlığından şüphe edenler için, “zinayı suç saymak için verdiği yasa teklifi” ve “alkolsüz bölgeler” getirmek için yaptığı girişimler olduğu vurgulanmaktadır. “Otoriter eğilimlerinin bir sembolü” olarak “Beyaz Saray ya da Kremlin’den daha büyük ve maliyetli olan yeni 1000 odalı lüks başkanlık sarayı”, İsrail’e karşı düşmanca tavrı, Suriye’de İslamcı muhalefete desteği ve Suriye’de DEAŞ ile savaşan “Kürtlere” yardım etmeyi reddetmesi ve sonrasında Türkiye’deki “Kürtlerle” savaşı kızıştırması gibi Erdoğan karşıtı retoriğin bilindik unsurları haberde peş peşe sıralanmaktadır. BBC’nin aynı gün yayınlanan bu iki haberi beraber değerlendirildiğinde “belirsiz” bırakılan bir Gülen portresinden sonra, yeterince “baskın” bir Erdoğan portresine yer verilerek resmin tamamlanmasının hedeflendiği söylenebilir.

BBC 22 Temmuz’daki “Türkiye Darbe Girişimi: Olağanüstü Hal İlanı Konusunda Toplum Bölündü” (Turkey coup attempt: Society divided over state of emergency) başlıklı haberinde⁴⁴ ise olağanüstü hal (OHAL) ilanı ile ilgili içeriden yorumlara yer vermektedir. Nick Thorpe imzalı haberde, “Türk toplumu darbeye direndi, ancak toplum bir hafta içinde olağanüstü hal ilanının yararları ve riskleri konusunda bölünmüş durumda” (Ultimately, Turkish society resisted the coup, but a week on society is divided over the merits and risks of the state of emergency that has followed) denilmekte; Metin Feyzioğlu (TBB) ve Ufuk Ulutaş’ın (SETA) fikirlerine, Bekir Bozdağ (Hükümet) ve Bülent Tezcan’ın (CHP) açıklamalarına yer verilmektedir.

Haberde Feyzioğlu’nun üstü örtülü bir OHAL yerine ilan edilmiş olanın daha evla olduğunu, ancak hükümetin muhalifleri bastırmak için bunu kullanması durumunda ülkenin parçalanacağını; Ulutaş’ın bu ölçüdeki bir darbe girişimi karşısında hükümetin OHAL ilan etmek durumunda kaldığını ve yürütülecek yargı süreçlerinde dikkatli olunması gerektiğini; Bozdağ’ın darbenin tekrarının

44. Nick Thorpe, “Turkey Coup Attempt: Society Divided over State of Emergency”, BBC, 22 Temmuz 2016.

yaşanmaması için gerekli önlemlerin OHAL ile alınacağını; Tezcan'ın ise OHAL önlemlerinin darbenin yenilmesini sağlayan birlik-bütünlüğü zedeleme tehlikesi barındırdığını ve meydanlarda devam eden protestoların “artık milletin iradesinin bir ifadesi” olmaktan çıkıp, “belli bir partinin propagandası olmaya başladığını” söylediği aktarılmıştır.⁴⁵

Farklı bakış açıları ile diğer haberlere göre nesnel denilebilecek bir içeriğe sahip bu haberde vurgulanması gereken nokta, her demokratik toplum gibi Türk toplumunun da belli konularda farklı görüşlere sahip olmasının “bölünmüş”, “parçalanmış” ve kutuplaşmış” bir toplum mecazıyla (trope) işlenmesidir. Bu mecazın işleyişini göstermek açısından BBC'nin iki gün sonra CHP'nin 24 Temmuz'daki miting haberini nasıl gördüğüne bakılabilir.⁴⁶

“Türkiye’de Başarısız Darbe Girişimi: Onbinlerce demokrasi yanlısı mitingte” (Turkey failed coup: Tens of thousands in pro-democracy rally) başlıklı haberin üst metni ise şöyledir:

“The rally was organised by the opposition party CHP but was backed by President Recep Tayyip Erdogan’s AK party, in a rare show of unity. Amid a sea of red flags, banners bore slogans such as ‘We defend the republic!’ The CHP’s leader said ‘democracy won!’ but he also warned against the dangers of authoritarianism.” (Miting muhalefet partisi CHP tarafından organize edildi. Ancak ender görülen bir birlik-beraberlik gösterisi içinde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve AK Parti tarafından da desteklendi. CHP lideri “demokrasi kazandı!” dedi ama aynı zamanda otoriterlik tehlikelerine karşı uyardı.)

Bu noktaya kadar BBC ve diğer hakim Batılı medya kuruluşlarının görmek istemediği darbe sonrasında oluşan genel “ortak tavır” ilk defa görülmek zorunda kalınıyor. Ancak haberin devamındaki vurgular, bahsettiğimiz mecaza geri dönüş işaretleri veriyor: “Bir afişte ‘Darbeye ve diktatörlüğe hayır’ yazdığı söyleniyor ve devamında “Erdoğan’ın sayıları binlere varan hakim, memur, öğretmen ve üniversite rektörlerini açığa alma veya tutuklamayı kapsayan büyük bir tasfiye girişimine başvurduğu” (President Erdogan launched a widespread crackdown following the attempted coup, arresting thousands of service personnel and sacking or suspending thousands of judges, government officials, school teachers and university heads) ve bunu desteklemek için Uluslararası Af Örgütü’nün kaynağı belirsiz bir raporundaki “darbe girişiminden beri tutuklananların tecavüz dahil dayak ve işkence gibi kötü muameleye tabi tutulduklarına dair sağlam kanıtlarının” (Human Rights group Amnesty International said

45. “Turkey Coup Attempt: Society Divided over State of Emergency”, BBC, 22 Temmuz 2016.

46. “Turkey Failed Coup: Tens of Thousands in Pro-Democracy Rally”, BBC, 24 Temmuz 2016.

it had received credible evidence of detainees being subjected to beatings and torture, including rape, since the coup attempt) olduğuna dair ifadelere yer veriliyor. Haber benzer diğer haberlerde görüldüğü gibi, OHAL ve tutuklamalara dair rakamlar verilerek bitiriliyor.

Şimdiye kadar ele aldığımız haberlerdeki belirgin yaklaşıma tezat teşkil ettiği söylenebilecek nadir haberlerden biri BBC’de ilk kez, darbeden tam 12 gün sonra yer alabilmiştir. Darbe gecesi şehit olmuş bir taksi şoförünün konu edildiği haberin başlığı ise eşinin şu cümleleriyle verilmiştir:

“Kocamın kanı boşuna dökülmedi” ve “Baba, darbeci askerlere meydan okurken öldü.” (Turkey coup: “My husband’s blood wasn’t shed in vain.”)⁴⁷

Rengin Arslan’ın yaptığı haberde, darbe gecesi askerlere karşı koyarken hayatını kaybetmiş 41 yaşındaki taksi şoförü Akın Sertçelik’in hikayesi eşinin anlatımıyla verilmiştir.⁴⁸ Metnin son derece etkileyici ve kurbanın hikayesini anlatarak empatiyi teşvik eden bir haber-anlatım içeriğine sahip olması dikkat çekmiştir. Darbe sonrası yaşanan tasfiyelerle ilgili rakamları sürekli büyüterek veren Batılı yayın kuruluşlarının darbecilerin saldırılarıyla yaşamlarını kaybetmiş yüzlerce insanın hayat hikayelerine ve 15 Temmuz gecesi yaşadıklarına dair ne kadar az yer ayırdığı düşünülürse, BBC’nin bu haberini bütün genel yaklaşımına rağmen bir kenara not etmek gerekir.

BBC’nin genel habercilik yaklaşımı, Gülen’in darbe girişimindeki rolünü muğlaklaştırmaya çalışırken, sürekli belirli tanımlamalarla çerçevelediği Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın kişiliği ve siyaseti üzerinden darbe girişimini şahsileştirmeye, önemsizleştirmeye ve darbe girişimi sonrası yaşanan süreçte vurgu yaparak dolaylı olarak Cumhurbaşkanı’nı yaşananların sorumlusu gibi göstermeye çalışmaktadır. BBC tarafından darbe girişimi sonrasındaki ilk günlerde ise demokrasiyi ülkenin demokratik yollarla seçilmiş meşru cumhurbaşkanından korumak için yapılan bir darbe söz konusuymuş ve bu darbeyi engellemek için sokaklara çıkmış insanlar Erdoğan destekçileriymiş gibi gösterilmiştir. “Laiklik ve demokrasi koruyucusu” ordunun siyasete belli aralıklarla müdahale etme geleneği olduğu özellikle hatırlatılarak darbe normalleştirilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde haberlerde “sorunun kaynağı” olarak gösterilen Erdoğan vurgusunu destekleyecek biçimde, darbe girişiminin geleneksel olarak seküler ordunun siyasete yaptığı ayarlardan biri olarak görülmesi istenmektedir. Darbenin Erdoğan’a yapıldığı yo-

47. “Turkey Coup: ‘My Husband’s Blood Wasn’t Shed in Vain’”, BBC, 27 Temmuz 2016.

48. “Turkey Coup: Father Who Died Defying Rebel Troops”, BBC, 27 Temmuz 2016.

ğün olarak vurgulanmakta, ikinci olarak darbelerin Türkiye tarihinde defalarca yaşandığı, bu anlamda “normal” olarak düşünülmesi gerektiği ima edilmektedir. Dahası 15 Temmuz darbe girişiminin önceki örneklerinde olduğu gibi “laiklik ve demokrasinin koruyucusu” ordu tarafından özgür medyaya baskı uygulayan, otoriter bir lidere karşı yapıldığı ve ülkeyi “normale” döndürecek bir girişim olduğu izlenimi yaratılmak istenmektedir.

BBC’nin 15 Temmuz darbe girişimini çerçeveleme şekli aşağıdaki gibi tablolaştırılabilir:

Çerçeveleme Aşamaları	BBC’den İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Yerel bir aktör olarak ‘acımasız’ Cumhurbaşkanı Erdoğan’a karşı yapılan bir darbe” • “Faili meçhul yerel darbe”
Temsiller (Aktörler [Darbeciler, Erdoğan, Gülen/ciler], Olay Örgüsü, Türkiye, Halk, Sorunun Tabiatı)	• Erdoğan: “Uzun yıllardır ülkeyi kendi ideolojik yaklaşımına göre yöneten otoriter ve/ya diktatör bir lider” • Halk: “Daha çok Erdoğan taraftarı, belirsiz ya da aşırı belirli özne” • Gülen: “ABD’de bulunan güçlü, münzevi Müslüman din adamı” • Darbeci askerler: “Belirsiz kişiler veya kurbanlar” • Darbeyi bastırınlar: “İslamcı’ kalabalıklar” • Mağdur: “Genel olarak (eski) Türkiye” • Suçlu: “Erdoğan ve genel olarak (yeni) Türkiye”
Değerlendirme	• “Darbe girişimi uzun süreli bir gelişmenin ikincil bir boyutudur.” • “Tarihsel olarak Türkler darbelere aşinadır.” • “Türkiye demokratik olmayan bir şekilde antidemokratik bir istikamette yönetilmektedir.” • “Türkler ‘koyun’dur ve Erdoğan kendilerine ne söylerse onu yaparlar.” • “Türkiye Batı’ya benzemez, Erdoğan sonrasında Batı dışı bir istikamete yönelmiştir.”
Çözüm	• “Erdoğan’a karşı Batı’nın eli iyice zayıflamıştır ve gelecek belirsizdir.”

DAILY MAIL⁴⁹

Daily Mail 1896 yılından bu yana yayında olan İngiltere’nin en önemli gazeteleri arasındadır. 1971’den bu yana ise tabloid formatında yayın hayatını sürdürmektedir. Genellikle sansasyonel ve magazinsel haberler veren gazetelerin tercih ettiği bu format, *Daily Mail*’in de haber tarzı ile örtüşmektedir. Siyasi açıdan sağ kanada yakın tutucu bir yayın anlayışına sahiptir. AB, göç ve kürtaj gibi birçok politikaya karşı bir çizgisi vardır. Ağırlıklı olarak magazin ve üçüncü sayfa haberleri olmakla birlikte siyasi ve güncel haberler de yüksek çözünürlüklü fotoğraflarla desteklenip okuyucu, çoğu zaman çok sayıda görsel ve bu görsellerin altına yazılmış yorumlar ile karşı karşıya bırakılmaktadır. Yapılan

49. Arş. Gör. Mustafa Şeyhmus Küpeli, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü.

bir araştırmaya göre gazete (online ve basılı olarak) İngiltere'nin en fazla⁵⁰ okuyucu kitlesine sahip gazetesidir.

Daily Mail internet sayfasında “Turkey” ve “coup” anahtar kelimeleri ile yapılan taramada karşımıza çıkan ilk haber 15 Temmuz'da boğaz köprülerinin kapatılma haberidir.⁵¹ 15 Temmuz tarihli başka bir haberde ise darbe girişiminin başarısız olduğundan bahsedilirken Türkiye'nin siyasi bir karmaşaya doğru gittiği ve bu durumun “Erdoğan'ın artan otoriter yönetimine” (*Erdogan's increasingly authoritarian rule*)⁵² bağlandığı görülmektedir. Ayrıca darbe girişimi ile alakalı Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Fetullah Gülen'i işaret ettiği belirtilirken FETÖ lideri masum bir vaiz olarak tasvir edilmektedir:

“The cleric lives in exile in Pennsylvania and promotes a philosophy that blends a mystical form of Islam with staunch advocacy of democracy, education, science and interfaith dialogue.” (Pensilvanya'da sürgünde yaşayan bir vaiz olmanın yanı sıra demokrasi, eğitim, bilim ve dinler arası diyalog ile İslam'ın mistik formunu harmanlayan dünya görüşünü destekleyen)⁵³ şeklindeki ifadelerle Gülen ve FETÖ'nün masumlaştırıldığı ve normalleştirildiği görülmektedir. Söz konusu yapının Türkiye ve dünyadaki örgütlenmesinden, oluşturduğu geniş ağ ve darbe ile olan ilişkisinden ise bahsedilmemiştir.

Gazetenin bir diğer haberinde ise darbe girişimi es geçilerek onun yerine öncesinde Erdoğan'ın açık bir şekilde sosyal medyaya karşı olduğu, Facebook ve Twitter'ı sıklıkla hedef tahtasına koyduğu iddia edilmiş Erdoğan'ın darbe gecesi FaceTime aracılığıyla iletişim kurması ve Twitter üzerinden de halkı sokaklara davet etmesi bir tezat olarak nitelendirilmiştir. Bu detaylar verilerek Erdoğan'ın kendi içinde “çeliştiği” ve gerektiğinde bu araçları başkanlığını korumak için kullandığı mesajı verilmiştir.⁵⁴ *Daily Mail* 15 Temmuz'da vermiş olduğu bir başka haberde ise başlık ve başlığın hemen altında kalın puntolarla “hükümetin internet karartma girişimlerinden dolayı Facebook, Twitter ve Youtube'un sessizliğe büründüğü belirtilmiş ve bunun sürekli olarak Türkiye'de yaşanan siyasi krizlerde kullanıldığından” bahsedilmiştir:⁵⁵

50. Dominic Ponsford, “NRS Readership Figures: Daily Mail/Mail Online Grows UK Monthly Audience to 29 M”, Press Gazette, 2 Haziran 2016.

51. “Both of Istanbul's Bosphorus Bridges Closed: Tvs”, *Daily Mail*, 15 Temmuz 2016.

52. “Turkish Officials Say Coup Plotters Being Arrested”, *Daily Mail*, 16 Temmuz 2016.

53. “Turkish Officials Say Coup Plotters Being Arrested”.

54. “Coups Bid in Turkey Carried Live on Social Media Despite Blockages”, *Daily Mail*, 16 Temmuz 2016.

55. Alexander Ward ve Katie Strick, “Facebook, Twitter, and Youtube Fall Quiet as Turkish Government 'Attempts to Impose Internet Blackout'”, *Daily Mail*, 15 Temmuz 2016.

“Facebook, Twitter, and YouTube fall quiet as Turkish government ‘attempts to impose internet blackout... Government regularly imposes media bans during political crises.”

Burada iki sorunlu nokta bulunmaktadır; birincisi söz konusu haberle, darbenin ülkeye açmış olduğu yıkıcı etki ve kriz durumu hiçe sayılarak darbe girişimi sıradan bir siyasi kriz olarak gösterilmiştir. Bununla bağlantılı olarak ikinci nokta ise Türk hükümetinin böylesi “siyasi krizlerde” sürekli olarak sosyal medyanın birçok alanında karartmalar yaptığı iddiasının vurgulanmasıdır. Gazete hükümetin muhalif içeriğin sosyal medya aracılığı ile yaygınlaşmasını istemediği için bu karartmalara ihtiyaç duyduğunu iddia etmiştir.

Gazetede yer alan “Was Turkey’s military uprising orchestrated from Pennsylvania? Erdogan blames Fetullah Gulen, a 75-year-old recluse living in Poconos community of 1,100”⁵⁶ başlıklı haberde ise başlıkta “military uprising/ askeri kalkışma” terimi kullanılmış “coup/darbe” kelimesi ise başlık için tercih edilmeyerek metin içerisinde verilmekle yetinilmiştir. Başlıkta kullanılan (*Türkiye’deki askeri kalkışma Pensilvanya’dan mı planlandı? Erdoğan, 1.100 kişilik nüfuslu Ponocos’da münzevi bir hayat süren 75 yaşındaki Fetullah Gülen’i suçluyor*) ifadesinde ilk bakışta Fetullah Gülen gibi bir yaşam tarzına sahip birisinin darbeyi gerçekleştirebilme olasılığını azaltan bir çerçeve okuyuca sunulmakta ve onun toplumdan uzakta münzevi bir hayat yaşadığı özellikle ifade edilmektedir.

Bir diğer haberde ise Fetullah Gülen, “self-imposed” (gönüllü sürgün yaşayan), “promotes the moderate Hizmet Islamic movement that advocates democracy and secular institutions” (ılımlı İslam hareketini savunan, demokrasiyi ve seküler kurumları teşvik eden) birisi şeklinde tasvir edilmektedir.⁵⁷ Bu ise birçok oryantalist metinde ortaya çıkan “iyi Müslüman-kötü Müslüman” ayrımında Fetullah Gülen’i birinci kategoriye yerleştirerek onu meşru göstermeyi amaçlamaktadır. Diğer taraftan Erdoğan ise “diktatör”, “tiran” ve “mutlak güç sahibi” şeklinde nitelendirilerek Gülen ile darbe arasında alaka kuranların rasyonelliği sorgulanmış olmaktadır.

16 Temmuz tarihli başka bir yazıda ise Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar’ın “Batı merkezli” duruşu, “demokratik ve seküler anlayışı” örnek gösterilerek darbenin bu değerlere tehdit oluşturduğu üzerinden darbe eleştirisi yapılmıştır. Darbe bir yandan da özellikle DEAŞ ile savaş, Rus saldırınlığını önleme ve göçmen kri-

56. Jessica Chia, “Was Turkey’s Military Uprising Orchestrated from Pennsylvania? Erdogan Blames Fetullah Gulen, a 75-Year-Old Recluse Living in Poconos Community of 1,100”, *Daily Mail*, 16 Temmuz 2016.

57. Valerie Edwards, “Erdogan Uses Failed Coup to Put Pressure on Obama: Turkish Leader Urges the President to Arrest Exiled Cleric He Accuses of Orchestrating Deadly Uprising from Lavish Pennsylvania Mansion”, *Daily Mail*, 17 Temmuz 2016.

zindeki rolüyle önemli bir NATO müttefiki olan Türkiye'ye vermiş olduğu zarar üzerinden sorunsallaştırılmıştır. Ancak bu eleştiriyi “Erdoğan’ın temizlik yapacağı” söylemi takip etmiştir. Haberi kaleme alan gazeteci açık bir şekilde kendi korkusundan bahsederek şunları söylemektedir:⁵⁸

“My fear is that the Erdogan regime may use the coup to justify an authoritarian Islamist backlash and to take a more isolationist stance.” (Benim korkum ise Erdoğan rejiminin darbeyi bir mazeret olarak göstererek İslamcı bir tepki ve daha fazla izolasyonist tavrı almasıdır.)

Burada yazar darbeyi istediği şekilde eleştirmiş, bu eleştiriyi yaparken ise “sekülerlik” ve “Batı Merkezlilik” üzerinden yapmıştır. Aynı zamanda darbe eleştirisini “Erdoğan’ın otoriter İslamcı etkisi” üzerinden kurmuştur. Bu değerlendirmesini uluslararası toplumun da benzer bir şekilde Türkiye’nin daha İslami bir çizgiye kaymasını istemediğini örneklendirerek pekiştirmiştir. Hemen akabinde ise Türk ordusunun Atatürk’ün seküler mirasının koruyucusu olduğu ifadesiyle de kurmak istediği denklemi tamamlamıştır.

Ian Birrell imzalı bir başka yazıda ise Türkiye’deki kriz ile alakalı soru-cevap tablosunda “Cumhurbaşkanı Erdoğan kimdir?” sorusuna cevaben şunlar yazılmıştır:⁵⁹

“Recep Tayyip Erdogan, 62, is a militant Islamist who since 2003 has revolutionised his previously secular country. He once said: ‘Democracy is like a tram. You ride it until you arrive at your destination, then you step off.’ He is accused of crushing protests, shutting down critical media and locking up opponents.” (62 yaşındaki Recep Tayyip Erdoğan, 2003’den bu yana seküler olan ülkesini değiştiren militan bir İslamcıdır. Bir keresinde “Demokrasi tramvay gibidir. Hedefine varana kadar binersin sonra inersin” demiştir. Erdoğan protestoları sindirmekle, eleştirel medyayı kapatmakla ve muhaliflerini susturmakla suçlanmıştır.)

Bu bakış açısıyla darbe eleştirisi darbenin bizatihi kendisinin antidemokratikliği ve seçilmişlerin illegal yollarla devrilmesine neden olması gibi konular yerine Erdoğan’ın kişiliği ve dünyaya bakış açısı üzerinden onu bir “militan İslamcı” ve birçok alanda muhaliflerini susturan bir lider olarak nitelendirerek yapılmıştır. Yazının devamında yazar “Bundan sonra ne olacak?” sorusuna ise Türkiye’nin yaşadığı travmayı görmezden gelerek yine Erdoğan tarafından söz konusu başarısız darbe girişiminin başta askeri kurumlar olmak üzere devlet mekanizması içerisinde devasa yeni temizlikler için bir fırsat olarak kullanılacağı cevabını vermiş-

58. General Sir Richard Shirreff, “The Turkey Coup Failed... But It Is Nato That Is Weaker, Says General Sir Richard Shirreff”, *Daily Mail*, 16 Temmuz 2016.

59. Ian Birrell, “Standing In the Blood of Vengeance... Against a Coup Beaten by Facetime: Ian Birrell Watches Savage Retribution against Turkey Plot Unfold and Walks among Bullet-Ridden Military Vehicles”, *Daily Mail*, 16 Temmuz 2016.

tir. Türkiye'nin bundan sonra artık çok daha fazla "İslamcı" olacağı uyarısıyla da endişelenilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bu bakış açısı üstü örtülü bir darbe eleştirisi olmakla birlikte eleştirinin merkezine darbe girişimi yerine "Erdoğan'ın otoriterliği" ve "İslamcılığı"nı koymaktadır.

Erdoğan'ın darbe girişimi esnasında şehit olan reklamcısı Erol Olçok ve oğlu Abdullah Tayyip Olçok'un cenaze törenine katılması ve ağlamasının merkeze alındığı 16 Temmuz tarihli bir başka makaleye ise şöyle bir başlık atılmıştır:

"Crocodile tears? Turkish president Erdogan breaks down in tears at coup victim's funeral as he calls his opponents a 'virus' who must be purged." (Timsah gözyaşları mı? Cumhurbaşkanı Erdoğan darbe kurbanlarının cenazesinde gözyaşlarına boğuldu ve muhaliflerini temizlenmesi gereken bir "virüs" olarak nitelendirdi.)⁶⁰

Haberin içeriği bir kenara bırakıldığında dahi sadece bu başlık birçok sorunu ifade içermektedir. Başlıktaki "timsah gözyaşları" tabiri açıkça söz konusu gözyaşların sahte olup olmadığı sorgulaması üzerinden gitmektedir. Devamında ise Erdoğan'ın cenaze töreninde yapmış olduğu konuşma çarpıtılarak kendisine muhalif olan tüm kesimleri bir virüs olarak nitelendirdiği algısı yaratılmıştır. Halbuki Erdoğan'ın kullandığı metafor söz konusu FETÖ/PDY yapılanmasına mensup ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından terör örgütü olarak kabul edilen yapının temizlenmesiyle alakalı bir benzetmedir. Haberin içeriğinde söz konusu "temizliğin" FETÖ'ye karşı yapılacağı birkaç cümle ile anlatılsa da başlıkta peşinen hükmü verilen "muhaliflerini temizliyor" söylemini yıkamamış ve onun altında kaybolmuştur.

Diğer birçok örnek arasından 16 Temmuz tarihli fotoğraf taraflı bakış açısının açık bir tezahürü olarak okunabilir. Söz konusu fotoğraf, altındaki şu yorumla beraber verilmektedir:

"Supporters of Erdogan returned to Taksim square in Istanbul to celebrate his victory over the rogue military elements behind the coup." (Erdoğan destekçileri onun darbenin arkasındaki sert askeri unsurlar üzerindeki zaferini kutlamak için İstanbul Taksim meydanına döndü.)⁶¹

Fotoğraf daha önceki birçok metinde Erdoğan ile alakalı oluşturulan "militan İslamcı", "sekülerizme meydan okuyan", "anti demokratik" ve "diktatoryal" gibi benzetmeleri besleyecek oldukça "faydalı" bir araç olarak kullanılmıştır. Fotoğrafta kadrja alınan dört çarşaf ve peçeli kadının sadece gözleri gözükmemekte ve bunlar Erdoğan'ı destekleyenlerin tasvirinde kullanılmaktadır. Tür-

60. Alexander Robertson ve Darren Boyle, "Crocodile Tears? Turkish President Erdogan Breaks Down in Tears at Coup Victim's Funeral as He Calls His Opponents a 'Virus' Who Must Be Purged", *Daily Mail*, 16 Temmuz 2016.

61. "Crocodile Tears? Turkish President Erdogan Breaks Down in Tears at Coup Victim's Funeral as He Calls His Opponents a 'Virus' Who Must Be Purged", *Daily Mail*, 16 Temmuz 2016.

kiye'nin birçok yerindeki gerçek manzara ise toplumun hemen her kesiminin gösterilere katıldığı ve önemli bir kısmının Erdoğan'ı desteklediğidir. Buna rağmen fotoğraf özel bir şekilde seçilerek söz konusu başlık ile birlikte kullanılmıştır. Oryantalist bir bakış açısıyla Batı'nın "öteki"yi ifade etmede sıklıkla kullandığı peçe ve çarşafın odağa konulması Müslüman kadınların maruz kaldıkları "baskı"nın temsili olarak okunabilir.

17 Temmuz tarihli Mark Almond imzalı bir başka yazı ise *"Narcissist who threatens us all: Mark Almond tells how Erdogan is seen as a president who abuses office to benefit his family and cronies"* (Narsist hepimizi tehdit ediyor: Mark Almond, Erdoğan'ın ailesi ve yakındakileri yararına makamını nasıl kötüye kullanan bir cumhurbaşkanı olduğunu söylüyor) başlığıyla okuyucu karşısına çıkmıştır.⁶²

Haber tamamıyla darbe ertesinde Erdoğan'ı yıpratma çabasının bir ürünüdür. 400 milyon poundluk sarayının dünyanın en büyüğü ve Beyaz Saray'dan otuz kat daha büyük olduğundan bahsedilmiş, Erdoğan Çavuşesku ve Saddam'a benzetilmiştir. Yazıda Erdoğan, *"narcissist"* (ego patlaması yaşayan), *"Islamic fundamentalism"* (İslamcı fundamentalist) birisi olarak tasvir edilmekte ve 17-25 Aralık süreci sonrasındaki yolsuzluk iddiaları gündeme getirilmektedir.

62. Mark Almond, "Narcissist Who Threatens Us All: Mark Almond Tells How Erdogan Is Seen as a President Who Abuses Office to Benefit His Family and Cronies", *Daily Mail*, 17 Temmuz 2016.

Erdoğan üzerinden devam eden yazıda onun zamanla “daha otokratik ve daha dindar” olduğu dile getirilmiştir. Yazıda ayrıca darbeyi haklı görürcesine şu ifadelerle yer verilmiştir:

“Fourteen years in power have given him the patronage to reshape the civil service and military in his own image. The rebel officers hated that.” (14 yıllık iktidarı ona sivil hizmetleri ve orduyu kendi himayesine alma imkanı vermiş. İsyanıcı subaylar ise bundan nefret etti.)

Böylece darbeyi “meşrulaştırma” aşaması Erdoğan’ın “otoriter”, “diktatör”, “İslamcı fundementalist”, “yolsuzluğa bulaşmış” ve “ego sahibi” politikalarına bağlanarak bunlar üzerinden üretilen temsiller ile tamamlanmış olmakta ve darbeye kalkışanların Erdoğan’ın bu politikalarından nefret ettikleri için harekete geçtikleri izlenimi verilmektedir.

Katie Hopkins imzalı bir başka yorum yazısında⁶³ ise Erdoğan “Suriye ve İran’daki karışıklıkla kıyaslandığında iki kötünden daha az kötüsü” olarak tanımlanmıştır. Yazar makalesine şu sorgulamayla başlamaktadır:

“Am I alone in thinking President Erdogan is a disaster already happening?” (Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın gerçekleşmekte olan bir felaket olduğunu düşünen bir tek ben miyim?).

Yazının devamında ise *“But arguing a win for Erdogan is a win for democracy is a lie”* (Fakat Erdoğan için zaferin demokrasi için de zafer olduğu bir yalandır) ifadesi kullanılarak Erdoğan’ın saldırgan bir şekilde İslami ajanda takip ettiğinden ve tam bir kontrol aradığından bahsedilmiştir. Onun döneminde gazetecilerin tutuklandığı, göçmen konusunun AB’ye şantaj olarak kullanıldığı ve kadınların gebelikten korunmasının bir ihanet olarak nitelendirildiği iddia edilmiştir. Yazar darbeye bakış açısını ise yine Erdoğan üzerinden kurmakta ve şu şekilde tanımlamaktadır:

“The military coup may have failed. But it succeeded in creating a monster, more powerful than ever before.” (Askeri darbe başarısız olmuş olabilir, ancak bir canavar yaratmada daha önce olmadığı kadar başarılı olmuştur.)

Bu durumun Erdoğan’a mutlak bir otorite verdiği ve muhaliflerini temizleme ve kontrolünü artırma noktasında bir zafer sunduğundan bahsedilmiştir. Kamudan ihraçlar da buna örnek olarak gösterilmiştir. Yazı aynı zamanda darbeye karşı çıkanların sadece darbeyi bertaraf etme niyetlerinin olmadığını ve liderlerine karşı savaşanlarla mücadelede tam bir intikam duygusuyla hareket

63. Katie Hopkins “Katie Hopkins: Compared with the Mess of Syria and Iran The Ghastly President Erdogan May Be the Lesser of Two Evils... But Only Just”, *Daily Mail*, 17 Temmuz 2016.

ettiklerini belirterek darbeye karşı çıkışın demokrasiye sahip çıkma, insan hakları gibi değerler kaynaklı değil lidere bağlılıktan kaynaklandığı izlenimi yaratmaya çalışmıştır. Erdoğan'ın "İslamcı" olduğu vurgusundan hareketle ilginç bir istatistik vermeyi de ihmal etmeyen yazar, Türk halkının yüzde 12'sinin şeriat istediğini ve bu ütopyalarının ise sadece Erdoğan tarafından gerçekleştirileceğine inandıklarını ileri sürmüştür. Yazı söz konusu yaklaşımı bir üst noktaya taşıyarak Boğaziçi Köprüsü'ndeki askerlerden birisinin başının kesildiği ve köprüden aşağı atıldığı iddiasını öne sürmüştür. Bu görüntüyü DEAŞ'ın propaganda videosuna benzeterek İslami eğilimlerin ve Erdoğan destekçilerinin "tehlikesini" kendince bir sonraki aşamaya taşımıştır.

Gazete bir diğer yorum yazısında⁶⁴ ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı "tiran" olarak nitelendirmiştir. Yazıda darbe girişiminin kim tarafından planlandığını sorgulamak ve bizatihi darbenin eleştirisini yapmak yerine Cumhurbaşkanlığı Külliyesi ve Erdoğan'ın ailesi hakkında iddialar ortaya atılmıştır. Darbe ile FETÖ'nün bağlantısına hiç değinilmemiş ve Fetullah Gülen ile alakalı en ufak bir bilgi verilmemiştir. Yazının odak noktası ise Erdoğan ve hükümetin "otriterleştiği" ithamları olmuştur. Yazıda bir yandan Erdoğan'ı yakalamaya giden askerlerin nasıl yanlış adrese gittikleri anlatılırken diğer yandan kaldığı otelin lüks olmasından bahsedilerek şöyle denilmiştir:

"When they (soldiers) stormed a luxury hotel to assassinate Turkey tyrant Erdogan."
(Askerler tiran Erdoğan'a suikast düzenlemek için lüks bir otele baskın yaptı.)

Yazı Erdoğan'a suikast girişimini odak noktası almış gibi gözükse de kullanılan yüksek çözünürlüklü 26 görsel, yazının içeriğiyle alakasız olarak seçilmiştir. Fotoğrafların hemen hepsi Cumhurbaşkanlığına ait uçağın tüm bölümlerinin, Erdoğan'ın kaldığı otelin ve Cumhurbaşkanlığı Külliyesinin fotoğraflarından oluşmaktadır. Detayda ise Külliye'nin maliyetine, Erdoğan'dan "tyrannical leader" (zalim lider) şeklinde bahsederek kişisel servetine ve "extravagant/savurgan" olmasına değinilmiştir. Hatta daha da ileriye gidilerek Emine Erdoğan'ın "shopaholic/alışveriş düşkünü" olması gibi asparagas ve sansasyonel ifadelerle hem asıl konudan uzaklaşmış hem de yazı bir anda Erdoğan'ın sözde "lüks, savurgan hayatını" anlatan bir yazıya dönüştürülmüştür.

Bu değerlendirmelerden yola çıkarak *Daily Mail* için çerçeveleme tablosu şu şekilde oluşturulabilir:

64. Paul Thomson, "Revealed: How Blackhawk Choppers Landed at the Wrong Address When They Stormed a Luxury Hotel to Assassinate Turkey Tyrant Erdogan", *Daily Mail*, 19 Temmuz 2016.

Çerçeveleme Aşamaları	Daily Mail'den İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Antidemokratik, sekülerizm karşıtı, İslamcı bir diktatöre karşı yapılan bir darbe” • “Şüpheli, net olmayan, darbenin bizatihi kendisinden ve FETÖ suçlamlarından çok Erdoğan eleştirisi üzerine kurulu bir çerçeve”
Temsiller (Aktörler [Darbeciler, Erdoğan, Gülen/ciler], Olay Örgüsü, Türkiye, Halk, Sorunun Tabiatı)	• Erdoğan: “Fundamentalist İslamcı, tiran, diktatör, aşırı savurgan, ego patlaması yaşayan, mutlak otorite peşinde” • Türkiye halkı: “Darbelere alışkın, önemsiz, Erdoğan'ın peşinden sürüklediği kitle” • Gülen: “İslam alimi, gönüllü sürgün hayatı yaşayan, ılımlı İslam'ı, demokrasiyi ve seküler kurumları teşvik eden münzevi birisi” • Darbeci askerler: “Otoriter uygulamalara ve baskıya meydan okuyan, bir kısmı kandırılmış/hatalı, işkenceye maruz kalmış kişiler” • Darbeyi bastırırlar: “Aşırı İslamcı, militan, Erdoğan'ın peşinden sürüklediği şeriat isteyen kitleler” • Mağdur: “Gülen, darbeci askerler ve darbe sonrası Erdoğan'a muhalefet eden herkes” • Suçlu: “Erdoğan ve darbeci askerlere kötü davrananlar”
Değerlendirme	• Darbenin kötülüğü ve antidemokratikliğinden bahsetmek yerine girişimin neden başarısız olduğu sorgulanmaktadır. • Darbenin gerekçeleri arasında Erdoğan'ın “diktatörce ve otoriter” uygulamaları gösterilmektedir. • Darbeye neden olan FETÖ/PYD yapılanması yerine Gülen'e odaklanarak yapının Türkiye'deki faaliyetlerine yer vermeyen yaklaşımlar tercih edilmektedir. • Darbe anlatısı “Erdoğan karşıtlığı” üzerine kurulmaktadır. • AK Parti Türkiye'yi, ‘İslamcı’ ve ‘baskı araçları’yla yönetmektedir. • Darbe bir kalkışma olarak görülmekte, örgütlü yapı ise vurgulanmayarak basitleştirilmektedir. • Türkiye halkının darbeye karşı direniş motivasyonu liderlerine olan tabiiyetten kaynaklanmaktadır. • Temel mesele darbe veya arkasındaki örgütlü yapılanma değil hükümetin ve bilhassa Erdoğan'ın “antidemokratik” ve “diktatörce” uygulamalarıdır.
Çözüm	• Erdoğan'ın ‘otoriterliği’ başta AB kartı kullanılarak engellenmeli ve muhalefet birçok alanda desteklenerek alan açılmalıdır. • Erdoğan'ın ‘fundamentalist İslamcı’ kimliği sürekli tekrar edilerek ‘Batı değerleri’ne uygun olmadığı her fırsatta dile getirilmelidir.

Bu çerçevelemeyle Türkiye üçüncü dünya ülkelerinde olduğu gibi darbelere alışık, anti demokratik uygulamaların ve insan hakları ihlallerinin sürekli olarak yaşandığı bir ülke olarak tasvir edilmiştir. Bu sayede darbenin kötülüğü ve antidemokratikliği vurgulanmak yerine OHAL, toplu tutuklamalar, kamudan ihraçlar ve Erdoğan'ın kişiliği üzerinden üretilen “diktatör”, “tiran” ve “İslamcı” benzetmeleri aracılığıyla Türk toplumu ve siyaseti hakkında geçmişte de üretilen hakim yaklaşımlar darbe vasıtasıyla tekrar ortaya konulmuştur. Erdoğan “otoriterlik ve radikalliği” temsil ederken Gülen “ılımlı İslam’ı, demokrasiyi ve seküler kurumları savunan” görüşü temsil etmiştir. Buradan hareketle Batı’da üretilen metinler aracılığıyla iktidarın kuruluşu aynı zamanda da sürdürülmesi durumu ortaya

çıkılmaktadır. Batı'daki hakim dil, Erdoğan'ı "militan İslamcı" ve "diktatör" olduğu söylemi üzerinden ötekileştirmektedir. Metinler içerisinde darbe girişimine bakışta sıkça rastlanan olgu ise Erdoğan üzerinden yürütülen kalıpların "tekrar/repetition" aracılığıyla sürekli olarak canlı tutulmasıdır. Bu bakımdan tekrar/repetition, söylem üstünlüğünün devamlılığı ve bu sayede hegemonyanın sürekliliği açısından önem taşımaktadır. Gazetenin darbe haberlerinin hemen hemen hepsinde Erdoğan hakkında "aşırı İslamcı", "insan hakları ve özgürlükleri sınırlandırıcı", "diktatör" ve "tiran" gibi nitelendirmeleri sürekli ve sistematik bir şekilde tekrarladığı görülmektedir.

REUTERS⁶⁵

Reuters 1851 tarihinden bu yana yayın yapan bir haber ajansıdır. Dünyanın en büyük haber ajanslarından birisi olan Reuters'ın yayın politikasında; olguları olduğu gibi aktarmayı hedefledikleri, "terörist" ve "özgürlük savaşçısı" gibi ifadeler de dahil olmak üzere duygusal bir dilden (başkasının sözünden yapılan bir alıntı olmasının dışında) kaçınan "nötr" bir dil kullandıkları ifade edilmektedir.⁶⁶

Reuters darbe girişiminin ilk anlarından itibaren gelişmeleri son dakika haberi olarak aktararak olayları yakından takip etmiştir. Sitedeki en erken haber İstanbul'daki boğaz köprülerinin kapatıldığının duyurulmasıdır. Daha sonra ordunun sıkı yönetim ilan ettiği aktarılırken, ardından *"EU source says Turkey coup bid looks substantial, 'not just a few colonels'"*⁶⁷ (AB kaynaklarına göre Türkiye'deki darbe girişimi çok ciddi, sadece birkaç teğmenin işi değil) başlıklı haberle ilk etapta darbenin muhtemelen başarılı olacağı izlenimi verilmiştir. Ancak sonrasında hükümet yetkililerinin durumun büyük ölçüde kontrol altına alındığına yönelik açıklamaları paylaşılmıştır.

Darbe girişiminin ilk günlerinden itibaren Reuters'da "darbe girişimini başarıyla atlatan bir Türkiye" yerine Batı ülkelerinin endişelerini artıran, darbe girişimi sonrasında daha da otoriterleşmeye doğru giden bir ülkenin resmedildiği görülmektedir. Örneğin darbe girişiminin hemen ertesi günü *"Merkel ally expects Turkey's Erdogan to strengthen grip on power"*⁶⁸ (Merkel müttefiki, Türkiye'de Erdoğan'ın iktidar üzerindeki gücünü artırmasını bekliyor) ve *"France's Hollande*

65. Arş. Gör. Feyza Özçelik, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü.

66. "Handbook of Journalism", Reuters, http://handbook.reuters.com/index.php?title=Main_Page, (Erişim tarihi: 26 Eylül 2016).

67. "EU Source Says Turkey Coup Bid Looks Substantial, 'Not Just a Few Colonels'", Reuters, 15 Temmuz 2016.

68. Michael Nienaber, "Merkel Ally Expects Turkey's Erdogan to Strengthen Grip on Power", Reuters, 16 Temmuz 2016.

*fears Turkey will turn to repression after coup attempt*⁶⁹ (Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, darbe girişimi sonrası Türkiye'nin bir baskı rejimine dönmesinden korkuyor) gibi başlıklarla ağırlıklı olarak Batılı liderlerin endişeleri aktarılacak Türkiye'nin geleceği hakkında soru işaretleri oluşturulmuştur. Hatta 18 Temmuz'da yayınlanan bir yorumda ülkedeki kötüye gidişin ve baskı ortamının başarılı bir darbe sonrası olabileceklerden bile daha vahim olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

*"If a successful coup would have led to chaos, a failed coup would likely result in even greater repression and centralization of power."*⁷⁰ (Başarılı bir darbe kaosa yol açacak-tysa da, başarısız bir darbe muhtemelen daha fazla baskı ve iktidarın merkezleşmesi ile sonuçlanacaktır.)

16 Temmuz tarihli bir yazıda darbe girişimini *"a self-styled military 'Peace Council' tried to topple Turkish President Tayyip Erdogan and his increasingly authoritarian government on Friday night."*⁷¹ (Kendine özgü askeri "Barış Konseyi", Cuma gecesi Türk Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve onun giderek otoriterleşen hükümetini devirmeye çalıştı.) şeklinde tasvir eden Reuters, darbe girişiminin "otoriter Erdoğan" a karşı yapıldığını vurgulamaktadır.

Birçok Batılı medya kuruluşu gibi Reuters da darbe girişimini geri planda bırakarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı "diktatör bir lider" olarak öne çıkarmıştır. Erdoğan'ı tasvir eden ifadelerle bakıldığında "popüler ama kutuplaştırıcı bir aktör" (a popular but polarizing figure),⁷² "Sivri dilli Erdoğan sık sık otoriter bir yönetimle suçlanmaktadır..." (The sharp-tongued Erdogan is often accused of authoritarian rule...)⁷³ gibi tanımlamalar sıklıkla tekrarlanmakta ve Erdoğan'ın darbeyi kendi iktidarını pekiştirmek için kullandığı (Some Turkey analysts say that Erdogan... is using the revolt as a pretext to extend and consolidate his power.)⁷⁴ ayrıca ülkedeki muhalefeti susturmak için darbeyi bahane olarak öne sürdüğü (Critics of Erdogan fear he is using the abortive coup to wage an indiscriminate crackdown on dissent.)⁷⁵ yorumlarına yer verilmektedir. Daha önce sözü geçen 18 Temmuz tarihli köşe yazısında ise Erdoğan yönetimi şöyle tanımlanmaktadır:

69. "France's Hollande Fears Turkey Will Turn to Repression after Coup Attempt", Reuters, 16 Temmuz 2016.

70. Howard Eissenstat, "Commentary: Coup or Not, Erdogan Is Still the Likely Winner in Turkey", Reuters, 18 Temmuz 2016.

71. Ece Toksabay ve Paul Taylor, "Turkey's Bungled Putsch: A Strangely 20th Century Coup", Reuters, 16 Temmuz 2016.

72. "Turkey Detains More Journalists in Clampdown on Cleric's Followers", Reuters, 27 Temmuz 2016.

73. Alistair Bell, "U.S. Urges Support of Turkey's Government after Coup Attempt", Reuters, 16 Temmuz 2016.

74. Samia Nakhoul ve Nick Tattersall, "Turkey's Erdogan Beats Foes for Now, But at High Cost to Stability", Reuters, 19 Temmuz 2016.

75. Gareth Jones ve Ercan Gürses, "Turkey's Erdogan Shuts Schools, Charities in First State of Emergency Decree", Reuters, 23 Temmuz 2016.

*“Corrupt, egomaniacal and repressive, there is not much to recommend Turkish President Tayyip Erdoğan’s rule -- save the inescapable fact that he is the democratically elected head of state.”*⁷⁶ (Yozlaşmış, ben merkezci, baskıcı.. Erdoğan yönetimini tavsiye etmek için pek bir şey bulunmuyor. Devletin demokratik olarak seçilmiş başkanı olduğu kaçınılmaz gerçeğini de bir kenara kaydedin.)

Reuters’ın 15 Temmuz darbe girişimine yönelik haberlerinde dikkat çekilmesi gereken diğer bir husus da mağdur olarak ön plana çıkarılanların kimliğidir. Darbenin mağdurları olarak, 15 Temmuz gecesi şehit olan, yaralanan ve direniş gösterenler satır aralarında kendisine yer bulmakla birlikte⁷⁷ halkın günlerce meydanlarda tuttuğu demokrasi nöbetleri sistemli bir şekilde göz ardı edilmekte veya bunlara olumsuz bir imaj yüklenmiştir. Örneğin “Turkey’s Erdogan beats foes for now, but at high cost to stability”⁷⁸ (Erdoğan düşmanlarını şimdilik yeniyor, ancak istikrara maliyeti büyük) başlıklı makede sokaklardaki “Erdoğan’ın İslamcı taraftarlarının” Gülen takipçilerine ve diğer muhaliflere karşı intikam korkusu saldıkları söylenmekte ve ardından Ankara’da bulunan Batılı bir diplomatın “Kamuoyunda hakim olan hava ve ‘İslamcı kalabalıklar’ın mobilizasyonu endişe vericiydi.” sözleri aktarılmaktadır. Genel olarak meydanlardaki halkla ilgili tasvirlerle baktığımızda ise “sokaklarda dini sloganlar atan”⁷⁹ İslamcı bir topluluk, “Erdoğan için canını bile feda edebilecek”⁸⁰ koyu Erdoğan taraftarı, teslim olan “darbeci askerlere saldıran”⁸¹ ve gösterilerde darbeciler için “Asılmalarını istiyoruz!”⁸² şeklinde sloganlar atan acımasız bir halk resminin çizildiğini söyleyebiliriz. Kısacası Reuters’da darbenin bir numaralı mağdurları olarak halkın öne çıkarılmadığı açıktır.

Reuters’ın darbe girişimi sonrasında Türkiye ile ilgili en fazla yer verdiği haberler, darbeye ilişkili olarak yapılan tutuklamalar, görevden almalar ve bunlara yönelik Türkiye’ye yöneltilen eleştirilerdir. Örneğin “Turkey detains 42 journalists in crackdown as Europe sounds alarm”⁸³ (Türkiye’nin sıkı önlemler kapsamında 42 gazeteciyi göz altına alması nedeniyle Avrupa alarmda) başlıklı haberde “Darbe sonrası asker, polis, hakim ve memurlara yönelik gerçekleştirilen tutuklama

76. “Commentary: Coup or Not, Erdogan Is Still the Likely Winner in Turkey”, Reuters, 18 Temmuz 2016.

77. Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla darbe gecesi yaşanan vahşeti doğrudan ve başlıktan aktaran tek yazı: Ayla Jean Yackley, “Brutality of Turkey’s Failed Coup Caught on Phones, Social Media”, Reuters, 18 Temmuz 2016.

78. “Turkey’s Erdogan Beats Foes for Now, But at High Cost to Stability”, Reuters, 19 Temmuz 2016.

79. “Turkey’s Erdogan Shuts Schools, Charities in First State of Emergency Decree”, Reuters, 23 Temmuz 2016.

80. “Commentary: Coup or Not, Erdogan Is Still the Likely Winner in Turkey”, Reuters, 18 Temmuz 2016.

81. David Dolan ve Gülşen Solaker, “Turkey Rounds up Plot Suspects after Thwarting Coup against Erdogan”, Reuters, 16 Temmuz 2016.

82. “WRAPUP 5-Turkey Widens Crackdown on Military and Judiciary after Failed Coup”, Reuters, 17 Temmuz 2016.

83. Daren Butler ve Seda Sezer, “Turkey Detains 42 Journalists in Crackdown as Europe Sounds Alarm”, Reuters, 26 Temmuz 2016.

ve tasfiyelerin Erdoğan'ın gücünü artırmak için bu durumdan faydalanmasından korkan insan hakları grupları ve Batı ülkelerinin endişelerini artırdığı" ifadeleri yer almaktadır. *"Turkey's Erdogan slams West for failure to show solidarity over coup attempt"*⁸⁴ (Erdoğan, darbe girişimi konusunda dayanışma göstermemelelerinden dolayı Batı'yı eleştirdi) başlıklı haberde ise "kötü muameleye" maruz kalmaları nedeniyle insan hakları gruplarını endişelendiren gözaltındaki yaralı ve bandajlı askerlerin görüntülerinden söz edilmektedir. Bu ve benzeri ifadelerle asıl mağdur konumuna göz altına alınan darbeci askerlerin ve tutuklanan/görevden alınanların yerleştirildiğini söylemek mümkündür.

Reuters darbe girişiminin en önemli aktörlerinden olan Fetullah Gülen'in darbeyle ilişkisini muğlak bir şekilde sunmaktadır. Her ne kadar Erdoğan'ın, "Gülen'in devletin içindeki yapılanmasına yönelik duyduğu endişelerinde haklı olduğu" söylene de Gülen "darbeyle suçlanan ama iddiaları reddeden", dolayısıyla darbeyle ilişkisi iddiadan ibaret olan bir figür olarak gösterilmiştir.⁸⁵ Hatta Grenville Byford imzalı yorum yazısında bu iddiaların gerçeklik değeri şu şekilde düşürülmektedir:

*"Despite Erdogan's attacks on him and his followers, I do not think this plausible. Gulen has never had a large base of support in the military and has long opposed military intervention in politics."*⁸⁶ (Erdoğan'ın, Gülen'e ve onun takipçilerine yönelik saldırılarına rağmen, ben bu iddianın makul olduğunu düşünmüyorum. Gülen'in hiçbir zaman orduda büyük bir tabanı olmamış, öteden beri ordunun siyasete müdahalesine de karşı çıkmıştır.)

Gülen hareketini tanıtan *"Factbox: Muslim cleric Gulen is at center of crisis convulsing Turkey"*⁸⁷ (Müslüman dini lider Gülen, Türkiye'yi sarsan krizin merkezinde) başlıklı yazıya göre "Onun felsefesi; bilimsel ilerlemeyi kucaklamanın, radikallikten sakınmanın ve Batı ve diğer dini inançlarla köprüler inşa etmenin gerekliliğini vurgulamaktadır." Bu olumlu tasvirlerin yanı sıra satır aralarında kimi zaman "münzevi bir din adamı" (the reclusive cleric) olarak sunulan, kimi zaman da yaşına (75) vurgu yapılan Gülen'in, Erdoğan'ın "eski müttefiki" (former ally) olduğu birçok defa tekrarlanmaktadır. Hatta bu gerçekten yola çıkarak ülkedeki son durum bir "güç mücadelesi" olarak tanımlanmakta ve "Turkish president ga-

84. Tülay Karadeniz ve Hümeysra Pamuk, "Turkey's Erdogan Slams West for Failure to Show Solidarity over Coup Attempt", Reuters, 29 Temmuz 2016.

85. Tülay Karadeniz, Gülşen Solaker ve Can Sezer, "Turkey Dismisses Military, Shuts Media Outlets as Crack-down Deepens", Reuters, 28 Temmuz 2016.

86. Grenville Byford, "Commentary: Will Turkey's Failed Coup Break Up Erdogan's Echo Chamber?", Reuters, 18 Temmuz 2016.

87. Gareth Jones, "Factbox: Muslim Cleric Gulen Is at Center of Crisis Convulsing Turkey", Reuters, 20 Temmuz 2016.

ins upper hand in power struggle”⁸⁸ (Türk Cumhurbaşkanı iktidar mücadelesinde üstünlük kazanıyor) başlıklı makalede Erdoğan’ın darbe girişimi sonrasında bu güç mücadelesinde üstünlük kazandığı belirtilmektedir. Söz konusu makalenin devamında ise ismini vermek istemeyen bir Türk analistin ağzından şu yorumlara yer verilmektedir:

“It is essentially not a struggle about ideology because their ideology is so similar. Both want to turn Turkey into a more conservative Islamised society... It is a struggle about power and that alliance broke down because of disagreement over power-sharing.” (Esas itibarıyla bu ideolojik bir mücadele değil, çünkü onların ideolojileri oldukça benzer. Her ikisi de Türkiye’yi daha muhafazakar İslamlaşmış bir topluma çevirmek istiyor... Bu bir güç mücadelesidir ve (Gülen-Erdoğan) ittifakı güç paylaşımı üzerinde yaşanan anlaşmazlık nedeniyle bozulmuştur.)

Bütün bu değerlendirmelerden sonra Reuters’ın 15 Temmuz darbe girişimini çerçeveleme şekli aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Çerçeveleme Aşamaları	Reuters’dan İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Otoriter Erdoğan’a karşı yapılan bir darbe” • “Kaynağı belirsiz darbe” • “Erdoğan ve Gülen arasındaki güç mücadelesi”
Temsiller (Aktörler [Darbeciler, Erdoğan, Gülen/ciler], Olay Örgüsü, Türkiye, Halk, Sorunun Tabiatı)	• Erdoğan: “Otoriter, ülkeyi kutuplaştıran, İslamcı bir lider” • Türkiye halkı: “Etkisiz-önemsiz bir aktör” • Gülen: “Münzevi din adamı, eski müttefik” • Darbeci askerler: “Mağdur veya hatalı” • Darbeyi bastıranlar: “Erdoğan taraftarı, İslamcı, acımasız halk” • Mağdur: “Darbeci askerler, tutuklanan/görevden alınanlar” • Suçlu: “Erdoğan ve darbeci askerlere kötü davrananlar”
Değerlendirme	• “Türkiye giderek demokrasiden uzaklaşmaktadır.” • “Darbe girişimi sonrası yürütülen soruşturmalar hukuk dışıdır.” • “Erdoğan ülkeyi İslamlaştırmakta ve kutuplaştırmaktadır.” • “Batılı ülkeler Türkiye’nin gidişatından endişe duymaktadır.” • “Türkiye halkının ne istediği/yaptığı ilgisiz ve önemsizdir.” • “Gülen’in darbeye ilişkisi belirsizdir ve sorunun asıl parçası değildir.”
Çözüm	• “Erdoğan durdurulmalıdır.” • “Türkiye Batılı değerlere geri dönmelidir.”

Reuters çoğu zaman olaylara yorumsuz olarak yer verme ve konuyla ilgili değerlendirmeleri “üçüncü şahıstan” aktarma gibi bir yol izleyerek “nötr” bir dil kullanma iddiasındadır. Ancak bunun aksine seçmecî bir yaklaşımla olayların sadece belirli cihetlerine vurgu yapması ve belirli yorumları ön plana çıkarmasıyla birlikte satır aralarında yer verdiği “betimlemeler” Reuters’ın 15 Temmuz ve sonrasında

88. Samia Nakhoul ve Ayla Jean Yackley, “Turkish President Gains Upper Hand in Power Struggle”, Reuters, 24 Temmuz 2016.

yaşananları tarafsız olarak aktarmadığını göstermektedir. Reuters’da darbe girişiminin tali bir mevzu olarak görülerek sonrasındaki sürecin ön plana çıkarıldığını ve her geçen gün daha da kötüye giden bir Türkiye resminin çizildiğini söylemek mümkündür. Darbe girişiminin “otoriter Erdoğan”’a karşı yapıldığını vurgulayan Reuters, darbeye karşı koyarak demokrasiye sahip çıkan Türk halkını da çoğu zaman görmezden gelerek darbecileri ve darbeye ilişkin olarak soruşturma geçirenleri mağdurlaştırmaktadır. Batılı ülkelerin Türkiye hakkındaki endişeleri ise en çok yer verilen haberler arasındadır. Böylece Türkiye’nin demokrasiden, “Batılı değerler”den ayrıldığı ve giderek “İslamlaşarak” modern Türkiye’nin temel ilkelelerinden uzaklaştığı algısı oluşturulmaktadır.

THE ECONOMIST⁸⁹

1843 yılında kurulan *The Economist*, günümüze değin aralıksız yayın hayatına devam eden haftalık ekonomi ve uluslararası ilişkiler dergisidir. Bu yönüyle İngiltere’nin kendi alanında en köklü dergilerinden biridir. Londra merkezli yayınlanan *The Economist*, haftada 1 milyon adet satmakta ve internet sitesi aracılığıyla milyonlarca okuyucuya ulaşmaktadır.

The Economist’in internet sitesinde darbe girişimi ile ilgili ilk haber “*After the Coup, Counter-Coup*” (*Darbe Sonrası, Karşı Karbe*) şeklindeki ana başlık ve “*The failed putsch was the bloodiest Turkey has seen; the backlash is as worrying*” (Başarısız Kalkışma En Kanlısıydı; Türkiye’de Tepkiler Kaygı Verici) alt başlığıyla yayınlanmıştır.⁹⁰ Söz konusu haber Türkiye’deki gelişmenin kanlı bir darbe girişimi olduğunu kabul etmekle birlikte satır aralarında kullandığı imge, temsil ve basmakalıp ifadelerle meseleye yaklaşımını ortaya koymaktadır. Örneğin haberde darbe girişimine referansla “*This was hardly the first time that Turkish soldiers had tried to seize power*” (Türkiye’de askerlerin yönetime el koyması yeni bir şey değil) ve “*Turkey has seen the generals topple four governments since the 1960s*” (Türkiye 1960’tan bu yana generallerin dört hükümeti devirdiğine şahit oldu)⁹¹ şeklinde ifadeler kullanılmıştır.

Bu şekildeki cümleleriyle *The Economist*, darbe girişiminin sahiciliğini kabul etmekle birlikte “normal” göstermiştir. Asli görevi ülke topraklarını ve halkını dış tehditlere karşı savunmak olan modern bir ordunun, asıl görevini bırakarak sorumluluk alanının ve demokratik siyasetin dışında kabul edilemez davranış

89. Arş. Gör. İsmail Akdoğan, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü.

90. “After Coup, the Counter-Coup”, *The Economist*, 23 Temmuz 2016.

91. “After Coup, the Counter-Coup”.

kalıpları göstermesini kronik ve patolojik bir durum şeklinde tasvir etmektedir. Ancak Türk toplumunun aslında bu tür gelişmelere alışık ve hazır olduğuna işaret edilmekte ve Türk ordusunun yönetime el koyup demokratik yollarla seçilmiş hükümetleri yıkması gibi gelişmeler Türk siyasal hayatında sıkça rastlanan bir olgu olarak sunulurken bu son darbe girişimine dair okuyucunun merak ve sorgulama arzusu törpülenmektedir.

Aynı haberde üzerinde durulması gereken diğer husus ise ikili karşıtlıkların karşımıza temel açıklayıcı biçim olarak çıkmasıdır. “*The army has lurked in the background as the self-appointed guardian of secularism against Islamists and other radicals.*” (İslamcı ve diğer radikallere karşı ordu kendini sekülerizmin koruyucusu olarak görmektedir.)⁹² şeklindeki ifade şüpheyi mahal vermeden Türkiye’deki İslamcılar “radikaller” şeklinde temsil ederek ve bu tür radikallere karşı Türk ordusunu “seküler” ülkenin muhafızlığını üstlenen bir misyon ile temsil etmiştir. Buna göre Türkiye’deki darbeciler seküler Türkiye’nin koruyucusu, kanlı darbenin mağdurları olan halk ve hükümet ise radikal İslamcılar şeklinde nitelendirilmektedir.

Bu şekilde *The Economist*, yapılan darbe girişiminin Türkiye “şartlarında” olağan bir gelişme olduğunu anlatarak hem geçmişteki darbeleri hem de 15 Temmuz darbe girişimini meşrulaştırmaya çabalamıştır. Takip eden paragrafta küçümseyici ve yaftalayıcı üslubuna devam eden dergi, hükümetin darbe girişimine tepkisinin ağır olduğunu ifade etmekte ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın o dönemde sarf ettiği “bu kalkışma Allah tarafından bize bir lütfudur, çünkü bu ordumuzun temizlememize vesile olacaktır” sözünü alıntılarla Erdoğan’ı “İslamcı eğilimli” bir lider olarak lanse etmektedir. Yazıda zaten ordunun amacının İslamcı radikallerden seküler Türkiye’yi korumak olduğu hatırlatılırken Erdoğan İslamcı radikal, darbeciler ise seküler Türkiye’nin muhafızları olarak kodlanmıştır. Darbe girişiminin İslamcılara karşı yapıldığını iddia eden ilgili yazı, darbeye karşı her gece meydanlara çıkan halkın çeşitli sloganlarını (örneğin “darbelere karşı omuz omuza”) görmezden gelerek kültürel olarak ötekinin sloganı sayılabilecek olanları ön plana çıkarmaktadır (örneğin “Ya Allah, Bismillah, Allahu Ekber”).

Yine aynı haberde darbenin başarısız olmasının doğurduğu sonuçlardan rahatsızlığını gizleyemeyen dergi, Erdoğan’ın daha güçlü ve daha “otokratik” bir yönetime sahip olacağını ileri sürmektedir. Erdoğan’ın İslamcı ve milliyetçilerle ittifak yaptığını ve bu ittifakın seküler, liberal, Alevi ve Kürtlerin içinde yer aldığı etnik ve mezhepsel gruplara karşı tehlike oluşturduğunu ifade etmektedir. Öyle

92. “After Coup, the Counter-Coup”.

ki üstü kapalı bir şekilde darbenin ülkeyi sürükleyeceği iç savaş ve istikrarsızlığa karşı üç maymunu oynayan *Economist*, Türk, Kürt, Arap, muhafazakar, liberal ve laiklerin oylarını alan meşru hükümetin darbeye karşı başarılı olmasını bile ülkenin geleceği açısından kaygı verici görerek sorunsallaştırmaktadır.

Diğer taraftan, *The Economist*'in 23 Temmuz 2016 tarihli başka bir haberinde ise başlık şu şekildedir; “*Running out of Friends; Recep Tayyip Erdogan Drifts Away from America, NATO and the EU*” (Dostların Tükenişi; Recep Tayyip Erdoğan Amerika, NATO ve AB’den uzaklaşıyor).⁹³ Haberin içeriği dolaylı ya da doğrudan Türkiye’ye ciddi eleştiri ve tehditler içermekte, Türkiye’nin geleceğine dair somut olmayan, Batı merkezli ve oldukça karamsar bir tablo çizmektedir. Her şeyden önce, son yıllarda ciddi problemlerin yaşandığı Rusya ve İsrail ile ilişkilerinin yeniden normalleşmeye başladığı bir dönemde Türkiye için “dostların tükenişi” şeklinde bir haber başlığı atılması da dikkat çekicidir. Dergi Ankara-Moskova-Tel Aviv yakınlaşmasına atıf yaparak, Türkiye’nin bu ülkelerle yakınlaşmasının ABD ve AB’ye alternatif olamayacağı, Erdoğan’ın bu seçenekleri daha dikkatli biçimde değerlendirmesi gerektiği uyarısında bulunmaktadır. *The Economist*’in bu haberinde darbe girişiminin başarıya ulaşamaması sonucunda Türkiye’nin ABD ve AB’den uzaklaşmasından ve son zamanlarda dış politikada Ankara’nın diplomatik sıkışmışlıktan kurtulmasından rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır.

Örneğin haberde bazı darbeci askerlerin İncirlik Hava Üssü’nde yakalanmaları nedeniyle Ankara’nın Washington’un bu üssü kullanımını engellemek amacıyla elektrik kesintisi gibi bahaneler üretmesine değinilerek Türkiye’nin artık ABD için “güvenilir müttefik” (reliable ally) olup olmadığı tartışmaya açılmıştır. İncirlik’teki bazı askerlerin bizzat darbe girişimine dahil olmaları nedeniyle Washington’un “güvenilir bir müttefik” olmadığına dair Türkiye’deki tartışmalar ise “kompro teorileri üretilmekte” diye tasvir edilmiştir. Böylece bir taraftan suçlu ile mağdurun yeri değiştirilmeye, diğer taraftan somut delillere dayanan gerçekliğin üstü örtülmeye çalışılmıştır.

Öte taraftan Türkiye’ye üstü örtülü tehditler savuran yazı, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry’nin darbe ertesinde Türkiye hakkındaki açıklamalarına gönderme yapmaktadır. Özellikle Kerry’nin, ABD’nin darbe girişiminde rolü olduğuna dair Türkiye’deki iddiaların iki ülke ilişkilerine zarar verdiği ifadesine değinilmekte, hemen ardından yine Kerry’nin “*Were Turkey applying for NATO membership today, it would have little chance of success*” (Şayet Türkiye bugün NATO’ya başvursaydı,

93. “Running Out of Friends”, *The Economist*, 23 Temmuz 2016.

üyelik için daha az şansı olurdu)⁹⁴ sözünü aktararak bir bakıma Ankara'ya NATO üzerinden gözdağı vermektedir. Son olarak aynı haberde, 15 Temmuz gecesi darbeci askerler tarafından şehit ve gazi edilen binlerce insana tek cümleyle bile değinilmeden, bu katliamı işleyen kişi ve zihniyetle mücadele eden hükümeti muhalifleri temizlemekle suçlamak haberci tutarlılığı açısından oldukça sorunludur.

The Economist'te 4 Ağustos'ta yayınlanan "Turkey's Shallow Ottomanism" (Türkiye'nin Sığ Osmanlılığı)⁹⁵ başlıklı haber ise 15 Temmuz darbe girişimi sonrası alınan önlemlere atıf yapmak suretiyle Türkiye'nin iç ve dış politikasının Osmanlı referanslı bir çizgide ilerlediğini ileri sürmekte ve böyle bir yönelimin dar görüşlülük ve sığlık olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Osmanlı sultanlarına ve onların eylemlerine özlem duyan "otoriter" ve artan düzeyde "saldırgan" bir lider olarak tanımlanmaktadır.

"The causes of the Ottoman dynasty's decline ... are being ignored; exploring them could provide some much-needed insight into the divisions that plague modern Turkey." (Osmanlı hanedanlığının çöküşünün nedenleri görmezden geliniyor, bunları açıklamak modern Türkiye'yi uğraştıran ayrışmalara dair fazlasıyla ihtiyaç duyulan anlayışı sağlayabilir.)⁹⁶ cümlesiyle Osmanlı'nın yıkılma nedenleriyle Erdoğan yönetiminin uygulamaları arasında bir benzerlik kurulmakta ve çöküşe giden bir Türkiye temsili çizilmektedir. Batı'nın ötekine ilişkin küçümseyici, aşağılayıcı ve pasifleştirici tasvir temsil ve yaklaşımı burada da net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

13 Ağustos tarihli "Go Home, Yankee" (Evine Dön, Amerikalı)⁹⁷ başlıklı yazı ise 15 Temmuz sonrasında İncirlik Hava Üssü'nün tartışmalı hale gelmesi üzerine ABD'nin dünyadaki askeri üslerine dair bulundukları ülkelerdeki rahatsızlıklara değinmiştir. Yazının İncirlik Üssü'nden bahsederken Türkiye hakkında kullanmayı tercih ettiği sözcük ve imgeler incelenmeye değerdir. Daha önceki yazılara paralel bir şekilde İncirlik Üssü'nde yaşananlar nedeniyle Türkiye'deki siyasilerin darbe girişimiyle ABD arasında bir bağlantı kurmalarının "komple teorisi" olduğu işlenmekte, bu yöndeki iddialar topyekun reddedilmektedir. Buradan hareketle Erdoğan'ın FETÖ lideri Gülen'in Pensilvanya'da olmasını bahane ederek, FETÖ'yle mücadelede ABD'yi "günah keçisi" ilan ettiği iddia edilmektedir. Böylece ABD üzerindeki şüphe ve iddiaların tartışılmaktan uzaklaştırılarak üstü örtülmektedir.

94. "Running Out of Friends", *The Economist*, 23 Temmuz 2016.

95. "Turkey's Shallow Ottomanism", *The Economist*, 4 Ağustos 2016.

96. "Turkey's Shallow Ottomanism".

97. "Go Home, Yankee", *The Economist*, 13 Ağustos 2016.

20 Ağustos tarihinde “*Duplicity Coup*” (Aldatan Darbe)⁹⁸ başlıklı başka bir yazıda 15 Temmuz darbe girişimine yönelik aldıkları tavır ve izledikleri politikalar nedeniyle Türkiye’nin ABD ve Avrupa ülkelerine kızgınlığı ve söz konusu darbenin arkasında ABD’nin olduğuna dair iddiaları ele alınmıştır. 15 Temmuz darbe girişiminin hemen ardından Türkiye’de siyasi çevreler ve halk nezdinde darbe girişiminde ABD’nin eli olduğu yönündeki algının yaygın olduğuna değinen haberin ilk cümlesi şöyledir;

“The aftermath of the attempted coup in Turkey on July 15th has been fertile ground for conspiracy theories.” (Türkiye’deki 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında komplo teorilerine uygun bir ortam ortaya çıktı.)⁹⁹

Bu cümleden sonra Türkiye tarafından ortaya atılan neredeyse bütün argümanlar “komplo teorileri” olarak nitelendirilerek gerçeklikten uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Aynı haber içinde Türkiye’deki hükümetin son on yıldır AB ve Batı çizgisinden uzaklaştığı, darbe sonrasındaki Putin-Erdoğan yakınlaşmasının da bunun bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir. Bununla aslında bir kanlı darbe girişiminin meydana getirdiği yıkıma odaklanmak yerine, AK Parti hükümetlerinin Batı’yla yaşadığı sorunları dile getirerek Ankara’nın da suçsuz olmadığı ima edilmektedir.

27 Ağustos’ta “*Don’t lose the plot*” (Komployu Kaçırma)¹⁰⁰ başlıklı ve “*How to manage relations with NATO’s most awkward member*” (NATO’nun en uyumsuz ülkesiyle ilişkiler nasıl yönetilir?)¹⁰¹ alt başlığıyla yayınlanan yazıda da darbe girişimi ve Ankara’nın ABD ve AB’den meşru talepleri benzer yaklaşımla ele alınmıştır. Türkiye’nin bu dönemde darbe girişiminin arkasında başta ABD olmak üzere dış güçlerin olduğuna yönelik açıklamalarının diğerlerindeki gibi ve ağız birlikteliği yapmışçasına “komplo teorisi” olduğu nitelemesiyle karşılaşılmaktadır. Darbe girişiminin hemen arkasından Bakan Süleyman Soylu bizzat ABD’nin ismini zikrederek darbenin arkasındaki ülkelere gönderme yapmıştır. Türkiye’de halkın büyük bir çoğunluğu, medya ve bazı siyasetçilerin 15 Temmuz darbe girişiminin arkasında Amerika’nın olduğuna inanmalarının tehlikeli bir paranoya olduğu ve bu hastalıklı durumun Türkiye’yi otokrasiye sürükleyeceği iddia edilmektedir. Ancak okuyucuya FETÖ lideri Gülen’in ABD’de yaşadığını ve darbeci askerlerin FETÖ mensubu olduğu hesaba katılarak darbe girişiminin arkasında

98. “Duplicity Coup”, *The Economist*, 20 Ağustos 2016.

99. “Duplicity Coup”.

100. “Don’t Lose the Plot”, *The Economist*, 27 Ağustos 2016.

101. “Don’t Lose the Plot”.

dış güçlerin olduğunu ileri sürmek ve halkın demokrasiye sahip çıkarak gayri-meşru darbe yönetimini reddetmesiyle ülkenin otokratik bir yönetime evrilmesi arasındaki nedensel ilişki açıklanmamaktadır.

Çerçeveleme Aşamaları	The Economist'ten İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• "İslamcı ve radikallere karşı yapılan bir darbe" • "Darbeyi gerçekleştirenler sekülerler" • "Darbe mağduru halk ve hükümet İslamcı radikaller" • "Darbeyi gerçekleştiren generaller ise seküler Türkiye'nin koruyucuları" • "Komplo teorisi"
Temsiller (Aktörler [Darbeciler, Erdoğan, Gülen/ciler], Olay Örgüsü, Türkiye, Halk, Sorunun Tabiatı)	• Erdoğan: "İslami eğilimli başkan/daha otokratik/daha güçlü, Osmanlı sultanı benzeri, saldırgan" • Türkiye: "Otoriterlik ve darbe geleneğinde/kültüründe var, darbelere alışık, parçalanmaya meyilli" • Gülen: "Gizemli din adamı, gönüllü sürgün yaşayan din adamı" • Darbeciler: "Seküler/laik rejimin koruyucuları" • Darbeyi bastıranlar: "Radikal İslamcı, komplo teorisi üreten paranoyaklar" • Mağdur: "Darbe girişimi başarısız olunca tutuklanan ve ihraç edilen darbeci askeriler ve FETÖ'cü memurlar" • Suçlu: "Radikal İslamcı ve Batı'nın çizgisinden sapan Cumhurbaşkanı Erdoğan"
Değerlendirme	• "Türk siyasal hayatında birçok darbe vardır." • "Türk halkı kültürel olarak darbelere alışıktır." • "Sorunun asıl parçası demokratik sistemi yıkmayı hedefleyen darbeciler değil ülkeyi Batı tipi sekülerlikten uzaklaştırmaya uğraşan İslamcılardır."
Çözüm	• "Türkiye insanının değişmesi" • "NATO üyeliğinin askıya alınması" • "AB'ye üyeliğinin engellenmesi" • "Türkiye ekonomisi üzerinde baskı oluşturulması"

ABD MEDYASI

CNN INTERNATIONAL¹⁰²

1 Eylül 1985'te Ted Turner tarafından kurulan CNN International, dünyanın ilk 7/24 esaslı yayın yapan haber kanalıdır. Dünyanın birçok ülkesinden izlenebilmekte ve yüz milyonlarca seyirciye ulaşmaktadır. Ayrıca binlerce çalışanıyla, CNN.com internet sitesi üzerinden yazılı ve görsel haber yayını yapmaktadır. Liberal bir siyasi anlayışı benimseyen kanal ABD'de daha çok Demokrat Parti ile irtibatlandırılmaktadır. Bununla birlikte özellikle uzun yıllar kendisi için çalışan üyeleriyle yollarını ayırma biçimi ve kimi haber politikaları dolayısıyla demokratik nitelikten uzak olmakla eleştirilmiştir.

CNN.com internet sayfasının arama motorunda “Turkey”, “15 July” ve “coup” anahtar kelimeleri ile yapılan taramada elde edilen 15-29 Temmuz 2016 tarihleri arasındaki haberlerden ilki 15 Temmuz tarihli “Turkey coup: Who is Recep Tayyip Erdogan?” (Türkiye’de darbe: Recep Tayyip Erdoğan kimdir?) başlığını taşımaktadır.¹⁰³ Haberde kısaca Ankara semalarında uçan askeri uçaklardan, boğaz köprülerini kapatan askerlerden, devlet televizyonunda askerin yönetime el koyduğunu ve sıkıyönetim ilan ettiğini duyurduğundan bahsedilmektedir. İlginç bir şekilde haberde “Turkey’s coup attempt” (Türkiye’de darbe girişimi) ifadesi kullanılarak söz konusu olayın bir darbe girişimi olduğu gizlenmemektedir. Bu girişim sırasında

102. Arş. Gör. Bilal Yıldırım, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü.

103. Ray Sanchez, “Turkey Coup: Who Is President Recep Tayyip Erdogan”, CNN, 15 Temmuz 2016.

Erdoğan'ın bir Iphone uygulaması olan FaceTime aracılığıyla CNN Türk ekranlarında görünüp halkı sokağa çıkmaya çağırdığı ama kendi yerinin belirsiz olduğu söylenmektedir. Buraya kadar olgusal yaklaşan CNN, haberin devamında ise Erdoğan'ın çatışmalardan beslenen bir lider olduğunu ve ülkeyi, kendisini sevenler ve sevmeyenler olarak böldüğünü iddia ederek konuyu mecrasından çıkarmıştır.

NATO, ABD ve AB tarafından terör örgütü olarak kabul edilen PKK hakkında “silahlı grup” ifadesini kullanan CNN, Erdoğan'ın bu örgütün neden olduğu tehdidi içerideki, özellikle de medya üzerindeki etkisini artırmak için bir baskı aracı olarak kullandığını belirtmektedir. Kanala göre medya üzerindeki bu baskı, ülkenin AB ile olan ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir.¹⁰⁴

Darbe girişimi ile ilgili 16 Temmuz tarihli bir başka haberde odak Fetullah Gülen'e yöneltilmiş, darbe girişiminin arkasında Gülen'in gerçekten bir rolünün olup olmadığı sorgulanmış, FETÖ lideri, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın rakibi olarak yansıtılmıştır.¹⁰⁵ Rekabetin İslamcılar ile seküler toplumsal gruplar arasında olduğu söylenmesine rağmen, bir “vaiz” olarak Gülen bu rekabetin merkezine yerleştirilmektedir. 75 yaşında kendini sürgün etmiş münzevi bir vaiz (a reclusive cleric) olarak tasvir edilen Gülen'in, destekçileri tarafından dinler arası diyalogu benimsemiş ılımlı (moderate) bir Müslüman olarak tanıtıldığı belirtilmektedir. Lideri olduğu “Hizmet Hareketi”nin ise yüzlerce seküler karma eğitim veren okulları ve daha başka kuruluşlarıyla, Türkiye'nin sosyal sorunlarına çözüm bulduğu iddia edilmektedir. Erdoğan'ın Gülen'i darbecilikle itham ettiği ve ABD'den iadesini talep ettiği belirtilirken, FETÖ liderinin darbe girişimiyle irtibatını reddettiği ve olan biten her şeyin bir tiyatro (stage) olabileceği sözlerine yer verilmiştir. Yine bu haberde Erdoğan dindar bir muhafazakar (a religious conservative) olarak lanse edilirken, Gülen'e yönelik tüm iddialarının da haksız olduğu ima edilmektedir. Böylece bir vaiz olarak Gülen, sekülerleri temsil ederken, Erdoğan ise İslamcı olarak örtülü bir şekilde aşırılıkla ve aşırıların temsilcisi olmakla itham edilmektedir. Gülen'in darbe girişimindeki rolüne yönelik iddialara karşı verdiği savunmada da haklı olduğu imaları yapılmaktadır. “İmamın Ordusu” adlı kitabı yayınlanmadan tutuklanan gazeteci Ahmet Şık'ın görüşlerine yer verilen haberin son kısmında ise Şık'ın tutuklanma sürecinde Gülen destekçilerinin tutumuna yer verildiği halde, bu tutuma dair bir eleştiri getirilmemektedir.¹⁰⁶

104. “Turkey Coup: Who Is President Recep Tayyip Erdogan”.

105. Amy La Porte, Ivan Watson ve Gül Tüysüz, “Who Is Fetullah Gulen, the Man Blamed for Coup Attempt in Turkey?”, CNN, 16 Temmuz 2016.

106. “Who Is Fetullah Gulen, the Man Blamed for Coup Attempt in Turkey?”, CNN, 16 Temmuz 2016.

Stockholm Üniversitesi'nden Prof. Jenny White'ın kaleme aldığı 16 Temmuz tarihli "The tragedy of Turkey's attempted coup" (Türkiye'de darbe girişiminin trajedisi) başlıklı yazıda ise darbe girişiminin ardından Türkiye'nin Avrupa ile Ortadoğu arasında sorunlu da olsa sağlam ve istikrarlı bir tampon ve ABD'nin müttefiki olma vasfını darbe girişiminin ardından kaybettiği ifade edilmektedir.¹⁰⁷ Darbe başarılı olsa da olmasa da bu askeri eylemin Türkiye'yi Avrupa'dan uzaklaştırdığı ve Ortadoğu'ya yerleştirdiği belirtilen yazıda White, bir iç savaş ihtimalini de uzak görmemektedir. Buraya kadar darbenin toplumsal tahribatını veya trajedisini pek tartışmayan yazar, darbecilerin suçunu anlatmaktansa tüm olup bitenler için Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı itham etmektedir. Yazı Batı medyasının tipik tarzını yansıtmakta ve darbenin istisnalığını ve biricikliğini ıskalalamakta konuyu Kürt şehirlerinin güvenlik güçleri tarafından tamamen yok edilmesi ve bunun sorgulanmaması iddiasına getirmektedir. Türkiye'nin uluslararası konumu ve önemini tartışmak Batı'nın sadece kendi çıkarlarına odaklanan yaklaşımının tipik örneğidir. Yazıya göre DEAŞ saldırıları, özellikle kadınlara yönelik toplumdaki düşük düzeyli şiddet ve PKK ile mücadele gibi unsurlar dolayısıyla Türkiye, ABD'nin müttefiki olmak gibi yukarıda belirtilen vasıflarını kaybetmektedir. İddiaya itham izlemektedir: "Böylece Suriyeli mültecilerin barınabileceği bir ülke olmaktan da uzaklaşacaktır."

Darbe girişimi sürecinde Wikileaks tarafından sızdırılan AK Partililere ait e-postalar bağlamında Erdoğan ve AK Parti'nin demokratik niteliğiyle ilgili şüphe uyandırmaya dönük bir karikatüre de CNN'de yer verilmiştir.¹⁰⁸ Darbecilerin açıklamalarına yer veren yazısında White, Türkiye'nin mevcut yönetim altında demokrasiden uzaklaştığı argümanı ile darbeyi normalleştirmekte ve meşrulaştırmaktadır.¹⁰⁹ Demokrasiye karşı yapılan bu askeri müdahalenin demokratik niteliği ise geçmiş darbelere kıyasla ortaya konmaktadır. Zira geçmişte asker, bir şekilde "aşırı" bulduğu (too autocratic, too inept, or too religious [aşırı otokratik, aşırı becereksiz veya aşırı dindar]) hükümetlere müdahale etmiş ve demokrasiyi yeniden tesis etmiştir. İktidara geldiği dönemden bu yana AK Parti ile asker arasındaki mücadeleye de değinen White, askeri sadece bu darbe girişimi sürecinin değil, aksine tüm bu dönemin mağduru olarak göstermektedir. Erdoğan'ın çağrısıyla sokağa çıkan halk ise kendini tankların önüne atmış ve minarelerden

107. Jenny White, "The Tragedy of Turkey's Attempted Coup", CNN, 16 Temmuz 2016.

108. Angela Dewan, "Turkey Formally Requests Extradition of Cleric from U.S. as Purge Widens", CNN, 20 Temmuz 2016.

109. "The Tragedy of Turkey's Attempted Coup", CNN, 16 Temmuz 2016.

cihat çağrıları yapıldıkça korkmuş görünen askerleri köşeye sıkıştırmıştır. İç savaş ihtimalini güçlendiren de bu tavidir. Yazının başlığındaki trajedi ise demokrasiyi diktatöryal bir güç arayışı için kullanan iktidarın kendisinin neden olduğu bir darbe girişimini, bu arayışının devamı için kullanacak olmasındadır.

Yine 16 Temmuz tarihli bir başka haberde ise darbe girişiminin hemen ardından ABD yönetiminin sivil ve seçilmiş hükümetin yanında olduğunu belirttiği açıklamalarına yer verilerek, ABD'nin Türkiye'de demokrasiyi önemseydiği ima edilmektedir.¹¹⁰ Daha sonra ise iki ülke arasındaki ilişkilerin geçmişte sivil yönetimler kadar askeri yönetimler döneminde de iyi olduğuna değinilmektedir. Lakin İslamcı AK Parti ve Erdoğan döneminde ilişkiler eskisi gibi olmaktan uzaklaşmıştır. Zira Erdoğan otoriter ve Batı karşıtıdır. Bu darbe girişimi sürecini de bu tür eğilimlerini güçlendirmek için kullanabilecektir. Bu durum özellikle ABD ile Türkiye arasındaki askeri iş birliğini olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Fakat bu dolaylı şekilde gerçekleşme ihtimali olan bir etkidir. Zira Türkiye'de darbe yeni bir şey değildir ve geçmiş darbelerde asker, Batı yanlısı, NATO ve ABD ile iyi ilişkiler içinde olmuştur. Oysa bu darbe girişiminde, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar hükümetin yanında durmaktadır. Bu tavır

110. Ryan Browne, "Why Turkey's Coup Attempt Matters Big Time for the United States", CNN, 16 Temmuz 2016.

örtülü bir şekilde Batı ile Türkiye arasındaki askeri ilişkileri olumsuz etkileyecek bir durum olarak görülmektedir. Halbuki darbeci askerler, devlet kanallarıyla yaptıkları açıklamada, Türkiye'nin NATO yükümlülüklerinin arkasında olduklarını ilan etmişlerdi.

17 Temmuz tarihli başka bir haberde ise Mısır'da Abdulfettah Sisi'nin yönetimi ele geçirdiği, Muhammed Mursi'ye karşı gerçekleştirilen darbe ile Türkiye'deki darbe girişimi kıyaslanmakta ve böylece başarılı bir darbenin yol haritası çıkarılmaktadır.¹¹¹ Buna göre Mısır'daki darbe başarılı ve Türkiye'deki darbe başarısızdır. Zira zamanın şartlarına uygun değildir ve Cumhurbaşkanı Erdoğan yok edilememiş veya susturulamamıştır. Haberin "Türk liderin bir darbeden nasıl sağ kurtulacağına dair ders kitabı örneği" ifadesini taşıyan başlığı da bu yüzden içerikle tezat teşkil etmektedir.¹¹² Yine aynı tarihli bir başka haberde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ABD yönetiminin Gül'en'in iadesini istediği belirtilmektedir.¹¹³ ABD yönetimi ise iade talebi ve darbenin arkasında kimlerin olduğuna dair delillerin tesliminin ardından ancak böyle bir şey yapabilecekleri karşılığını vermektedir. Gül'en'in de açıklamalarına yer verilerek, suçlamaları reddettiği belirtilmektedir. Böylece Gül'en'in iadesi meselesi ile İranda 1979 yılında Amerikan Büyükelçiliğinin kuşatılması olayı arasında benzerlik kurularak bu talebin ABD ve Türkiye arasındaki ilişkileri olumsuz etkileme potansiyelinden bahsedilmektedir. İlginç olan ise Gül'en ve hareketinin temize çıkarılarak, faturanın örtülü bir şekilde Türkiye'ye kesiliyor olmasıdır. 18 Temmuz tarihindeki bir başka haberde ise dört darbe ve üç darbe girişimine şahitlik etmiş bir ülkede bu darbe girişiminin dağınık ve örgütsüz olduğu belirtilmektedir. Bu da söz konusu girişimin darbe niteliğini önemsizleştiren bir görünüm arz etmektedir.¹¹⁴

Genel olarak CNN haberlerinde Türk halkının gösterdiği birlik küçümsenmekte ve nadiren gerçekleşen bir durum olarak yansıtılmaktadır. Darbe girişimi sonrasında dayanışma amacıyla meydanlarda gerçekleşen ve haftalarca süren demokrasi nöbetleri, aynı şekilde "nadir örnek" olarak yansıtılmakta ve ne kadar süreceğinin belirsiz olduğu ifade edilmektedir. Haberlerde Erdoğan "bölücü bir figürdür" ve Türk halkının yarısı onu seviyorken diğer yarısı da ondan "tiksinimektedir". Benzer şekilde Erdoğan'ın insanları sokağa çıkmaya çağırmasının da

111. Ben Wedeman, "Turkish Leader's Textbook Case of How to Survive a Coup", CNN, 17 Temmuz 2016.

112. "Turkish Leader's Textbook Case of How to Survive a Coup", CNN, 17 Temmuz 2016.

113. Ryan Browne, "Erdoğan Demand That US Extradite Cleric Could Strain Ties", CNN, 17 Temmuz 2016.

114. Gul Tüysüz ve Elliott C. McLaughlin, "Failed Coup in Turkey: What You Need to Know", CNN, 18 Temmuz 2016.

Türkiye'deki birçok insanı şaşırttığı iddiası haberlerde yer almaktadır.¹¹⁵ Onu sevenler kadar sevmeyenler de demokratik olarak seçilmiş bir hükümetin alaşağı edilmesine müsaade etmemiştir. Lakin bu muhalifler, artan tutuklamalarla birlikte endişe etmeye başlamıştır. Zira bu durumun otoriterleşme için uygun bir zemin oluşturduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden bu insanların başka ülkelerde çalışmayı veya yaşamayı düşündüğü belirtilmektedir. Çünkü bugün olup bitenlerin 15 Temmuz'da yaşananlardan daha vahim bir durum arz ettiği savunulmaktadır.¹¹⁶ Oysa yine CNN'in kendisinin, sokaktaki farklı kesimlerden insanlarla yaptığı mülakatlarda, darbe girişimi sonrası süreçten rahatsızlık duyanlar kadar bu süreci destekleyenlerin varlığı ve gerekçeleri de rahat bir şekilde görülmektedir.¹¹⁷

CNN haberlerinde öne çıkan bir başka durum da darbe girişimi sonrasında Türkiye'de bir belirsizliğin hüküm sürdüğünün ısrarla ifade edilmesidir. CNN'e göre bu belirsizliğin nedeni, Erdoğan'ın gücünü artırmaya ve sağlamlaştırmaya devam edecek olmasıdır. Böylece hedefte sadece darbe girişiminde yer alanların olmayacağı ve daha büyük bir cadı avının başlayacağı kehaneti ortaya konmaktadır. Zira komuta kademesinde yer alan birçok asker ve yargı mensubunun "darbeci" ithamıyla tutuklandığı iddia edilmektedir. Dolayısıyla belirsizliğin asıl gerçekleştiği yer olarak da bu tutuklama ve açığa alma sürecinin ardından bir NATO üyesi olarak Türkiye'yle bürokrasi ve devlet kurumları aracılığıyla iletişim kurma imkanının oldukça kısıtlanacak olması görüşü savunulmaktadır.¹¹⁸ CNN haberlerinde dünya liderlerinin Türkiye'deki darbe girişimine karşı nasıl tavır aldıklarına, özellikle de Türkiye'deki demokratik yönetimi desteklemek adına neler yapılabileceğine dair hiçbir bilgi yer almamaktadır. Lakin Batı'nın hoşnutsuz olduğu durumlarda ise Türkiye'nin nasıl cezalandırılabilirliğine dair haberlere kolayca rastlanmaktadır. İdam cezası ile ilgili tartışmalarda AB Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini'nin idam cezasının gelmesi durumunda Türkiye'nin AB'ye üye olamayacağına yönelik beyanın haberlerde yer alması bu durumu örneklemektedir.¹¹⁹

Türkiye'de darbe girişimi sonrasında, darbecilerle mücadele bahanesiyle özgürlüklerin daraltıldığını ileri süren bir başka haberde ise Amerikalı yetkililerin Türkiye'yi bu konuda uyardığı belirtilmektedir.¹²⁰ Bunun ardından idam cezası

115. Sheena Mckenzie ve Ray Sanchez, "Turkey Coup Attempt: Erdogan Rounds Up Suspected Plotters", CNN, 18 Temmuz 2016.

116. Arwa Damon, "Turkey: Soul-Searching after the Failed Coup", CNN, 20 Temmuz 2016.

117. Ian Lee, "How People in Turkey Feel about the Failed Coup One Week on", CNN, 23 Temmuz 2016.

118. "Failed Coup in Turkey: What You Need to Know", CNN, 18 Temmuz 2016.

119. Angela Dewan ve Ralph Ellis, "EU: Turkey Can't Join If It Introduces Death Penalty", CNN, 18 Temmuz 2016.

120. Elise Labott, Barbara Starr ve Nicole Gaouette, "US-Turkey Ties at a Crossroads?", CNN, 19 Temmuz 2016.

tartışmaları bağlamında özellikle askerlerin tutuklanmasının nedensiz olarak gerçekleştiği ima edilmekte ve böylece tutuklanan veya açığa alınan kimseler mağdurlaştırılmaktadır.¹²¹ Gülen'in iadesiyle ilgili olarak ise anlaşma metni ve hukuk tartışmalı bir hale getirilmekte¹²² ve ABD'nin isterse, Türkiye'nin "ihanel" suçlamalarına rağmen Gülen'i teslim etmeyebileceği belirtilmektedir.¹²³

"People kick a Turkish soldier who participated in the attempted coup on Istanbul's Bosphorus Bridge" (İnsanlar, İstanbul Boğaz Köprüsü'nde darbe girişimine karışan bir Türk askerini tekmeliyor)¹²⁴

Darbe girişimini takip eden günlerde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın CNN'e bir mülakat vermesine rağmen bu mülakatın Türkiye açısından değerlendirildiği bir habere veya görüş yazısına rastlamak mümkün değildir. Bu mülakatın sadece belirli kısımlarına atıf yapan haberlerde ise darbecilere karşı aldığı tavır konu edilirken Türkiye'nin bakışına yer verilmemektedir. Bunun yerine eleştirilere yönelik bir delil olarak kullanılmaktadır.¹²⁵ Erdoğan bir karşı darbe yapmakla itham edilmekte kendisine sadık askerleri de yanına alarak devlet görevlileri arasındaki muhaliflerini etkisizleştirdiği iddia edilmektedir. Bu da süreç içerisinde, insanların darbe girişimini "Erdoğan'ın kendisi tarafından tertip edilmiş bir tiyatro" olarak görmelerine neden olabilecek bir yönlendirme niteliği taşımaktadır. Gülen ve onun "milyonlarca" destekçisinin de süreci bu şekilde okuduğu savunulmakta-

121. Emanuella Grinberg ve Sheena Mckenzie, "Turkey's President Erdogan Won't Rule Out Death Penalty", CNN, 19 Temmuz 2016.

122. Danny Cevallos, "After Failed Turkey Coup, Must U.S. Extradite Cleric?", CNN, 18 Temmuz 2016.

123. "Turkey Formally Requests Extradition of Cleric from U.S. as Purge Widens", CNN, 20 Temmuz 2016.

124. "Turkey Formally Requests Extradition of Cleric from U.S. as Purge Widens", CNN, 20 Temmuz 2016.

125. Frida Ghitis, "Will Erdogan's Countercoup Succeed?", CNN, 21 Temmuz 2016.

dır. Zaten Gülen ve destekçilerinin de Erdoğan için bu nedenden ötürü en büyük tehdit haline geldiği görüşü ortaya atılmaktadır. Zira Erdoğan'ın, tıpkı Rusya'da Putin'in başardığı gibi, "her şeye gücü yeten bir otokrat" olmayı istediği ifade edilmektedir.¹²⁶ Türkiye hakkında CNN'de yer alan tek olumlu içerik ise *Daily Sabah* yazarı Ragıp Soylu tarafından kaleme alınan ve Batı'nın Türkiye'nin demokratik tepkisine olumlu karşılık vermesi gerektiği belirtilen yazıdır. Soylu bu yazısında özellikle Batı medyasının haksız tasvir ve eleştirilerine değinmekte, Erdoğan ve AK Parti hükümetleri döneminde gerçekleştirilen icraatları hatırlatmakta, dolayısıyla eleştirileri yersiz bulmaktadır.¹²⁷

Türkiye'nin bir darbe girişimine maruz kalmasına rağmen taraflı ve Türkiye'yi eleştiren haberlerine devam eden CNN, üç aylık OHAL kararını da tüm özgürlük alanlarını kısıtlamaya yönelik Erdoğan ve hükümetin elindeki bir imkan olarak yansıtmaktadır. AB ve Uluslararası Af Örgütü'nden gelen açıklamalarla birlikte, henüz yargılama süreci başlatılmadığı halde, darbeden sorumlu olarak görülen kimselere yapılan muamelelerin adil yargılanma ilkelerini karşılamadığı veyahut yargısız infaza tabi tutulduğu haberleriyle sürekli gündem oluşturulmaktadır.¹²⁸ OHAL ile ilgili sonraki haberlerde ise istismar edilebilecek yönler öne çıkarılarak, hükümetin darbecileri cezalandırma ve düzeni sağlama yönündeki siyasi sorumluluğu göz ardı edilmektedir.¹²⁹

CNN haberlerinde yer alan temsillerden yola çıkarak, Türkiye'de Batı açısından önemli olanın demokrasi ve halkın talepleri değil, aksine Batı'nın stratejik çıkarları ve istikrarı için Türkiye'yi olması gereken konumda tutacak aktörlerin varlığı olduğunu söylemek mümkündür. Bu temsiller, Batı için Türkiye'deki her kesimin bir "öteki" olduğunu ortaya koymaktadır. Lakin bu ötekileştirmenin, Türkiye'nin stratejik konumunun Batı'nın istikrarı için taşıdığı önem dolayısıyla farklı kategorilere ayrılabilceğini belirtmek gerekir. CNN'de yer alan haberlerin ortak noktası, CNN'in stratejik açıdan Türkiye'nin konumunu asla görmezden gelmediğini ortaya koymaktadır. Tablodaki temsiller de buna göre üretilmektedir.

Bu tespitlerin ışığında CNN aşağıdaki gibi bir çerçeveleme stratejisi takip etmektedir:

126. "Will Erdogan's Countercoup Succeed?", CNN, 21 Temmuz 2016.

127. Ragıp Soylu, "The West Should Embrace Turkey's Democratic Resistance", CNN, 22 Temmuz 2016.

128. Işıl Sariyüce, Gül Tüysüz ve Angela Dewan, "Turkey Coup: What Does the State of Emergency Mean for Democracy?", CNN, 23 Temmuz 2016.

129. Susanna Capelouto ve Gül Tüysüz, "Turkey: Presidential Degree Increases Detention Time for Suspects", CNN, 24 Temmuz 2016.; Faith Karimi ve Işıl Sariyüce, "Turkey to Disband Presidential Guard Unit Following Coup Attempt", CNN, 25 Temmuz 2016.

Çerçeveleme Aşamaları	CNN International'dan İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Erdoğan’a tepki olarak yapılan bir darbe” • “Erdoğan bu duruma kendisi sebep oldu.” • “Darbeyi kimin yaptığı değil niye yaptığı önemli. Darbeciler demokrasiyi muhafaza etmek için darbe girişiminde bulundu.” • “Menşei belirsiz darbe”
Temsiller (Aktörler [Darbeciler, Erdoğan, Gülen/ciler], Olay Örgüsü, Türkiye, Halk, Sorunun Tabiatı)	• Türkiye: “NATO üyesi, ABD’nin müttefiki, mültecileri ağırlayan bir ülke, DEAŞ’lı yabancı savaşçıların geçiş için kullandığı bir ülke, Batı’nın hem askeri ittifakları hem de çıkarları için işlevsel önemde bir ülkedir.” • Batı: “Türkiye’de demokrasi ve özgürlükleri çok önemsiyor, sivil hükümetin yanında ve askeri darbenin karşısında, Türkiye ile iş birliğini oldukça önemsiyor.” • Erdoğan: “Batı ile ilişkilerin kötüleşmesine neden oluyor, halkı kutuplaştırıyor, bencil ve diktatör bir lider, güçlenmek için çatışma ve tartışmalardan istifade ediyor, otoriter, İslamcı, darbe girişimi sonrası süreci otoritesini güçlendirmek için kullanacak, her şeye gücü yeten bir otokrat olmayı istemektedir.” • Türkiye halkı: “İslamcı, Türkiye’deki Batılıların varlığına tehdit oluşturabilir, İslamcılar Batılı değerlere her zaman için bir tehdittir.” • Asker: “Batıcı fraksiyonlar sayesinde Batı’nın önemli bir iş birlikçisi, güvenilir, seküler, Türkiye’nin NATO ve genel olarak Batı ittifakındaki yerinin garantörü, Atatürk’ün mirasçılarıdır.” • Gülen: “Yaşlı ve münzevi bir kişilik, sürgündeki vaiz, dinlerarası diyalogu savunmakta, Türkiye’de Hristiyanlarla görüşürdü, sekülerlerle aynı tarafta, darbeyi desteklemesi mantıklı değil” • Darbeci askerler: “Erdoğan muhalifliğinde haklı kimseler, Gülen’le ilişkileri kesin değil, kim oldukları belli değil” • Darbeyi bastırılanlar: “İslamcı, Erdoğan bağlıları, az sayıda demokrasi destekçileri” • Mağdur: “Erdoğan’ın ‘rakib’i Gülen ve Gülençi askerler, darbe ile ilişkisi bilinmeyen ama Erdoğan muhalifi devlet çalışanları” • Suçlu: “Erdoğan ve hükümeti”
Değerlendirme	• “Türkiye’de demokrasi anlayışı yeterli düzeyde değil. Dolayısıyla demokrasi dışı müdahaleler ve bu müdahaleleri gerçekleştirecek aktörlerin varlığı meşrudur. Zaten onların amacı demokrasiyi yeniden tesis etmekten başka bir şey değildir.” • “Türkiye demokratik olmayan bir şekilde yönetilmektedir. Ayrıca Türkiye kültürel olarak darbelere alışmıştır.” • “Ülkeyi kaosa sürükleyen şey darbe girişimi değil aksine bu girişimden sonraki görevden almalar ve özellikle orduda üst düzey yetkililerin tutuklanmasıdır.” • “Tutuklamalar ve görevden almalar demokrasi dışıdır ve Erdoğan’ın otoriterleşme eğilimlerini yansıtmaktadır.” • “Darbe girişimi tali bir mevzudur. Bu gerçek bir darbe girişimi olamaz.” • “Türkiye halkının ne istediği/yaptığı ilgisiz ve önemsizdir.” • “Sorunun asıl parçası Gülen(ciler) değildir.” • “Erdoğan Türkiye’yi Batı’dan uzaklaştırmaktadır.” • “Tutuklamalar ve açığa almalar neticesinde Türkiye Batı’dan uzaklaştırılmaktadır.” • “Türkiye’nin Gülen’in iadesiyle ilgili talepleri Türkiye-ABD ilişkilerini zedelemektedir.”
Çözüm	• “Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AK Parti Batı ile iyi ilişkilere ve demokrasiye zarar verecek her türlü eylemden, darbecilere karşı alınması gereken zorunlu tedbirler olsa dahi uzak durmalıdır.”

Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AK Parti hükümeti İslamcı ve muhafazakar kimliği, otorite arayışı içerisinde olduğu ve halkı kutuplaştırdığı, dahası Türkiye'yi Batı'dan uzaklaştırdığı, ülkeyi istikrarsızlaştırdığı ve demokrasiyi güçsüzleştirdiği iddialarına binaen ötekileştirilmektedir. Darbeye karşı duran Türk halkı ise yine İslamcı ve Erdoğan hayranı olarak ötekileştirilmektedir. 15 Temmuz gecesi sokağa demokrasiyi savunmak için değil, liderini savunmak için dökülmüştür.

Seküler Kemalist kesimlere ise hiçbir atıf yapılmadığı gözlemlenmektedir. Lakin Batı'nın nazarında bir kesime yakınlaşmanın meşruiyetini sağlayan kriterin sekülerizm olduğu ve bu nedenle Gülen ve cemaatine seküler bir kimlik atfedildiği fark edilmektedir. Gülen'in kendisi "yaşlı" ve "münzevi", "dinler arası diyalogu destekleyen bir vaiz" ve "karma eğitim veren seküler okullar açan bir hareketin lideri" olarak zararsızlaştırılmakta ve meşrulaştırılmaktadır. Darbe girişimi ise faili meçhul bir eylem olarak ortada bırakılmaktadır. Darbeyi askerler yapmış olsa da tam olarak kim oldukları belli değildir. Yine de bu askerlerin Erdoğan'a tepki duymakta ve demokrasiyi "yeniden" tesis etmekte haklı bir gerekçeye sahip oldukları savunulmaktadır. Tutuklanan askerler ve diğer devlet görevlileriyle Gülen arasında doğrudan hiçbir irtibat kurulmamaktadır. Aksine "cadı avı"nın kurbanı olan bu kimseler, özellikle de askerler, Türkiye'nin Batı ile sürekli bir şekilde iyi ilişkiler içinde olması bakımından anahtar konumda görülmektedir. Asker geçmişteki darbe girişimlerinde de "aşırı" olanı terbiye eden seküler ve demokratik değerlerin destekçisidir. CNN haberlerinde örtülü bir şekilde Gülen ve cemaati ile orduyu birbirine yaklaştıran unsurun sekülerizm olduğu tespitini yapmak mümkündür. Dolayısıyla "seküler" ordu ile "seküler" Gülen cemaati, Türkiye'de Batı'ya yakın aktörler olarak konumlandırılmaktadır.

CNN haberlerinde Türkiye, NATO'dan çıkarılmakla veya AB üyelik sürecinin sonlandırılmasıyla tehdit edilmemektedir. Bunu yukarıda değindiğimiz stratejik tavrın bir yansıması olarak değerlendirmek mümkündür. Zira bu mantık Batı'nın stratejik çıkarları ve istikrarı açısından Türkiye'nin taşıdığı önemin oldukça farkındadır. Bu yüzden Türkiye'yi Batı'dan nihai bir şekilde uzaklaştıracak söylemlerden kaçınılmaktadır. Bu açıdan seküler bir kimlik altında toplanan kesimler işlevsel öneme sahiptir. Dolayısıyla Türkiye'yi Batı'dan uzaklaştırdığı düşünülen başta Erdoğan olmak üzere tüm aktörlerin meşruiyeti törpülenmekte, "cadı avının kurbanı olan askerler" ve Gülen'in, Türkiye'yi Batı'ya yakın tutan veya tutacak olan unsurlar olduğu için meşruiyetleri savunulmaktadır. Bu yüzden demokratik seçimlerle iktidarı elinde tutan kimseler otoriterleşme ile itham edilirken, darbeciler demokrasinin ve Batılı değerlerin koruyucusu olarak ilan edilmektedir. Bunun en önemli

tezahürü ise sadece bir vaiz olduğu savunulan ve Türkiye’de yaşamaması vurgulanan Gülen’in, Erdoğan tarafından “nedensiz bir şekilde en büyük rakip olarak” görüldüğü iddiasında ortaya çıkmaktadır. Son olarak ise Gülen cemaatiyle ilgili darbe teşebbüsü gibi çok önemli gerçekler tamamen göz ardı edilmektedir.

LOS ANGELES TIMES VE WALL STREET JOURNAL¹³⁰

4 Aralık 1981’de yayın hayatına başlayan *Los Angeles Times* (LA Times) gazetesi ABD’nin California eyaletinde yayınlanmaktadır. Ülkenin en çok okunan metropol gazetesi olan *LA Times*, ABD’nin en yüksek tirajlı dördüncü gazetesidir.¹³¹ Kurulduğu yıllarda Cumhuriyetçi bir yayın çizgisine sahip olan gazete günümüzde ise liberal bir çizgide yayınlarına devam etmektedir. 8 Temmuz 1889 yılında yayın hayatına başlayan *Wall Street Journal* (WSJ) gazetesi ise Amerika’da *broadsheet* formatında yayın yapan günlük haber gazetesidir. Ekonomi ve finans haberlerine sayfalarında ağırlıklı olarak yer veren gazete, daha çok muhafazakar bir çizgide yer almaktadır. ABD’nin en çok okunan ilk üç gazetesi arasında yer alan gazetenin *Wall Street Journal Europe* ve *Wall Street Journal Asia* isimli Avrupa ve Asya versiyonları da vardır.

LA Times gazetesinde 15 Temmuz ile ilgili haberlere bakıldığında darbe girişiminin arkasındaki isimler ve darbecilerin işlediği suçlardan ziyade Türkiye’nin darbe girişiminin ardından aldığı kararlara yer verildiği görülmektedir. Darbenin faillerinin ve FETÖ’yle bağlantılı diğer kişilerin tutuklanması, bunların ya da örgütün yaptıkları ile ilgili olarak değil, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın gücünü artırma çabaları olarak aktarılmıştır. Darbe girişiminin hemen ardından Roy Gutman ve Tracy Wilkinson imzalı “*Failed coup in Turkey could allow Erdogan to tighten his grip on the troubled country*” (Türkiye’deki başarısız darbe girişimi, Erdoğan’ın bu sıkıntılı ülkede kontrolünü daha da artırmasına imkan verebilir)¹³² başlıklı köşe yazısında Erdoğan’ın darbe girişiminin atlatılmasıyla birlikte gücünü daha da artıracığı iddia edilmiştir. Giriş kısmında 15 Temmuz darbe girişimini “beceriksiz” (*clumsy*) olarak tarif eden makale Türkiye’nin atlattığı bu büyük tehlikeyi küçümsemiş veya görmezden gelmiştir. Yazının devamında Türkiye’den bazı görüşlere yer verilerek Erdoğan’ın darbe girişiminin ardından “eskisinden daha güçlü olduğu” ve “otoriterleşmeye devam edeceği” iddia edilmiştir.

130. Arş. Gör. Abdüssamet Pulat, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü.

131. “Top One Hundred U.S. Newspapers”, Refdesk, <http://www.refdesk.com/top100pap.html> (Erişim tarihi: 20 Eylül 2016); “Top 10 US Daily Newspapers”, Cision, <http://www.cision.com/us/2014/06/top-10-us-daily-newspapers/> (Erişim tarihi: 20 Eylül 2016).

132. Roy Gutman ve Tracy Wilkinson, “Failed Coup in Turkey Could Allow Erdogan to Tighten His Grip on the Troubled Country”, *Los Angeles Times*, 16 Temmuz 2016.

Darbe girişimi sonrası yapılan tutuklamaların konu alındığı “*Turkey’s purge after failed military coup includes thousands of officials suspended Monday*” (Pazartesi Türkiye’nin darbe girişiminden sonra temizleme operasyonuna binlerce görevlinin açığa alınması da dahil ediliyor)¹³³ başlıklı haberde ise darbe girişiminin arkasındaki isim olan Fetullah Gülen’den “Erdoğan’ın terörist olarak etiketlediği ılımlı (*mild-mannered*) vaiz Gülen” ifadeleriyle bahsedilmiştir. *LA Times*’ın sadece bu haberinde değil birçok haberinde Gülen’den “ılımlı”, “şiddetten uzak” ve “demokrasiyi teşvik eden” gibi ifadelerle bahsederken, yönettiği örgütün Türkiye’de nasıl yapılandığına ya da darbe girişiminde bulunan askerlerin itiraflarına değinilmemiştir.

Darbe girişiminden dört gün sonra *LA Times*’ta yer alan “Democracy in Turkey survives — but for how long?” (Demokrasi Türkiye’de hayatta kalmaya devam ediyor fakat ne zamana kadar?) başlıklı yazı¹³⁴ darbe girişimi ve darbecilerin işledikleri suçlardan ziyade Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın sözde “otoriterleşme eğilimi”ni konu edinmiştir. Yazının başlığında da görüldüğü üzere her ne kadar Türk demokrasisi hala hayatta olsa da çok uzun sürmeyebileceği imasında bulunulmuştur. Yazının giriş kısmında ise bu imanın hedefinde Erdoğan’ın olduğu anlaşılmaktadır. Darbe girişiminin Erdoğan tarafından meşru muhalifleri bastırarak ve kendisine muhalif olan bürokratik kesimi temizlemek için bahane olarak kullanıldığı iddia edilmektedir.

LA Times’ta darbe girişiminden bir gün sonra yayınlanan “*Nationalists shout ‘God is great’ on the streets of Turkey’s capital*” (Milliyetçiler Türkiye’nin başkenti Ankara’nın sokaklarında Allah büyüktür diye bağırıyor)¹³⁵ başlıklı haberde demokrasilerine sahip çıkmak için tüm kesimlerden sokağa dökülen birçok insan tek bir ideoloji ismi altında tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra (başlıkta da görüleceği üzere) mitinglerde atılan onlarca sloganın içinden sadece İslami ifadelerden biri ön plana çıkarılmıştır. *LA Times*’ın birçok haberinde Erdoğan’ın “Türkiye’nin toplumsal ve kamusal hayatına İslam’ı empoze etmeye çalıştığı” ile ilgili ifadelere yer verdiği gibi bu haberde de Erdoğan ve destekçilerinin dindar yönleri vurgulanmaya çalışılmıştır. 16 Temmuz’da Marc Champion tarafından kaleme alınan “*Coup Was ‘Gift From God’ for Erdogan Planning a New Turkey*” (Darbe, Erdo-

133. Roy Gutman, “Turkey’s Purge after Failed Military Coup Includes Thousands of Officials Suspended Monday”, *Los Angeles Times*, 18 Temmuz 2016.

134. “Democracy in Turkey Survives — But for How Long?”, *Los Angeles Times*, 19 Temmuz 2016.

135. Glen Johnson, “Nationalists Shout ‘God Is Great’ on the Streets of Turkey’s Capital”, *Los Angeles Times*, 16 Temmuz 2016; “Turkey Roiled by Military Coup Attempt”, *Los Angeles Times*, 9 September 2016; “Turkish Military Has a History of Staging Coups”, *Los Angeles Times*, 15 Temmuz 2016.

ğan'ın yeni Türkiye planı için Tanrı tarafından bir hediye idi)¹³⁶ başlıklı yazıda Erdoğan'ın İslamcı kimliği üzerinde durularak, darbenin Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından “kendi gücünü pekiştirmek için” kullanıldığı iddia edilmiştir.

15 Temmuz 2016 gecesi Türkiye’de gerçekleşen darbe girişimi ile ilgili *WSJ*’nin 15-29 Temmuz tarihleri arasında yaptığı yayınlara bakıldığında *LA Times*’in haberlerine benzer bir şekilde yapılan darbe girişiminden daha çok Erdoğan’ın sözde “otoriterleşme” çabalarının ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Darbe girişiminin ertesi günü Dion Nissenbaum tarafından kaleme alınan “*Before Turkish Coup, President’s Drive to Stifle Dissent Sowed Unrest*” (Darbe öncesi Erdoğan’ın muhalefeti ezme dürtüsü huzursuzluk çıkardı)¹³⁷ başlıklı makalenin giriş cümlesinde Türk halkına ve demokrasiye karşı yapılan darbe girişiminden “Türk Başkan Erdoğan’a karşı yapılan darbe girişimi” olarak bahsedilirken yazının tamamı boyunca Erdoğan’ın sözde otoriterleşme çabaları işlenmiştir. Henüz darbe girişiminin üstünden bir gün geçmemişken Erdoğan’ın Türkiye’de medyayı ve muhalifleri susturduğu, polis ve askerlerin tutuklandığı ve Erdoğan’a karşı tutum alanların hain ilan edildiği iddia edilerek aslında darbe girişiminin haklı bir girişim olduğu imasında bulunulmuştur. 16 Temmuz’da *WSJ*’de yayınlanan “*After Turkish Coup Attempt, Jubilation on Streets — and Worries About What Comes Next*” (Darbe sonrası Türkiye sokaklarında coşkulu sevinç ve sonrasında ne olacak endişeleri)¹³⁸ başlıklı yazıda da gerçekleştirilen darbe girişiminin otoriter ve siyasal İslamcı bir çizgisi olan Erdoğan’ı hedef aldığı belirtilmiştir.

WSJ’nin 15 Temmuz hakkındaki bu ilginç tutumu darbe girişiminin FETÖ tarafından yapıldığına dair delillere rağmen devam etmiştir. FETÖ lideri Fetullah Gülen ile yapılan soru ve cevap şeklindeki haberde sorulan sorular kendisine adeta bir mağdur olarak bakıldığını göstermektedir. Mail üzerinden yöneltilen sorular içerisinde darbe girişiminin kendisi tarafından yapıp yapılmadığı ya da darbe girişiminde destekçilerinin olup olmadığına yönelik hiçbir soru yöneltilmezken sorular genel olarak Erdoğan’ı hedef almaktadır.

Bu sorulardan bazıları şunlardır: “*Türkiye’deki yaygın tutuklamalar sizi korkutuyor mu?*”, “*Darbe girişiminin Erdoğan tarafından gücünü pekiştirmek için kullanacağını düşünüyor musunuz ve bu durum Türkiye’yi, Avrupa’yı ve DEAŞ’a karşı*

136. “Coup Was ‘Gift from God’ for Erdogan Planning a New Turkey”, *Los Angeles Times*, 17 Temmuz 2016.

137. Dion Nissenbaum, “Before Turkish Coup, President’s Drive to Stifle Dissent Sowed Unrest”, *Wall Street Journal*, 15 Temmuz 2016.

138. Ned Levin, Yeliz Candemir ve Emre Peker, “After Turkish Coup Attempt, Jubilation on Streets—and Worries about What Comes Next”, *Wall Street Journal*, 16 Temmuz 2016.

yapılan savaşı nasıl etkiler?” ve “Demokrasinin Türkiye ve diğer Müslüman çoğunluklu ülkelerdeki geleceği konusunda ne düşünüyorsunuz?”

Soruların genelinde dikkat çeken en önemli ayrıntı ise peşinen Erdoğan'ı suçlayan ifadelerin mevcudiyetidir. Örneğin “darbe girişiminin Erdoğan tarafından gücünü artırmak için kullanılacağını düşünüyor musunuz?” ifadesi darbe girişimine maruz kalan Erdoğan'ı peşinen suçlu ilan etmektedir. İkinci olarak demokratik bir ülkede seçimle iş başına gelen bir hükümete karşı yapılan darbe girişiminin arkasında olduğuna dair birçok delil bulunan bir isme, Türkiye'deki demokrasinin geleceğinin sorulması Gülen'i peşinen suçsuz, ilk soru ile birlikte düşünüldüğünde ise mağdur olarak göstermektedir. Dolayısıyla soru-cevap şeklinde yapılan bu haberde yöneltilen sorularla suçlu olan mağdurlaştırılmış, bu suça maruz kalan ise şeytanlaştırılmıştır.¹³⁹

Darbeden iki gün sonra 17 Temmuz'da WSJ'de Soner Çağaptay tarafından kaleme alınan “*Turkey Faces Its Iran 1979 Moment*” (Türkiye kendi “İran 1979” anını yaşıyor)¹⁴⁰ başlıklı yorum yazısı ise Erdoğan'ın darbe girişimine karşı duran halkın gücünü kullanarak başkanlık sistemine geçebileceğini ya da bu gücü kullanarak İslami bir rejim kurabileceğini iddia etmiştir. Çağaptay yazının giriş kısmında Erdoğan'ın darbe sonrası yaptığı açıklamaların Türkiye'deki “İslami uyanışı” harekete geçirebileceğini iddia ederek bu durumu 1979 İran devrimine benzetmiştir. Yazının devamında ise bu “İslami uyanışın” Erdoğan'ın eğitim politikaları sayesinde oluşturulduğu iddia edilmiştir. Çağaptay'ın yorumunda darbe girişimi sırasında işlenen suçlar ya da darbe girişiminin arkasındaki örgüte hiç değinilmemesinin yanında, Türkiye'deki bütün tarafları bir araya getiren bu darbe girişiminin İslamcı-seküler mücadelesi gibi gösterilmesi hayli ilginçtir.

Çerçeveleme Aşamaları	Los Angeles Times'dan İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorunun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Erdoğan'ı indirmek için yapılan darbe”
Temsiller (Aktörler [Erdoğan, Fethullah Gülen, Darbeciler, Halk])	• Erdoğan: “Otoriterleşen ve antidemokratik bir lider” • Gülen: “İlimli ve demokrasi yanlısı sufi bir din adamı” • Darbeci askerler: “Beceriksiz” • Halk: “Milliyetçi ve Erdoğan taraftarı” • Suçlu: “Erdoğan”
Değerlendirme	• “Darbe girişimi muhaliflerini yok eden İslamcı bir lidere karşı yapılmıştır.” • “Darbe girişimini kimin yaptığı belli değildir ve önemsizdir.” • “Halk aşırı milliyetçi ve dindardır.”
Çözüm	• “Türkiye'nin NATO üyesi olması tehlikelidir.”

139. “Q&A: Turkish Imam Fethullah Gulen”, *Wall Street Journal*, 17 Temmuz 2016.

140. Soner Çağaptay, “Turkey Faces Its Iran 1979 Moment”, *Wall Street Journal*, 17 Temmuz 2016.

Çerçeveleme Aşamaları	Wall Street Journal'dan İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorunun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Erdoğan’a karşı yapılan darbe”
Temsiller (Aktörler [Erdoğan, Fethullah Gülen, Darbeciler, Halk])	• Erdoğan: “Otoriter bir lider” • Gülen: “İlimli bir din adamı” • Darbeci askerler: “Mağdur” • Halk: “Aşırı dindar, milliyetçi” • Suçlu: “Erdoğan ve destekçileri”
Değerlendirme	• “Erdoğan İslami bir rejim kurma peşindedir.” • “Türkiye demokrasi ile yönetilmemektedir.” • “Darbeye değil sebeplerine (Erdoğan’a) bakılmalıdır.”
Çözüm	• “Batı Erdoğan’a baskı yapmalıdır.”

Los Angeles Times ve *Wall Street Journal*'de yayınlanan haber ve yorumlarından oluşan bu çerçevelenmede de görüldüğü üzere, 15 Temmuz darbe girişimi Türk demokrasisine karşı değil sözde her geçen gün daha fazla otoriterleşen bir lidere karşı yapılmıştır. Üretilen temsiller demokrasiye sahip çıkmak için Türkiye'nin her yerinde sokağa dökülen milyonlarca insanı önemsiz ve dahi suçlu göstermektedir. Bu temsillerin siyasi sonuçları ise “demokratik bir şekilde yönetilmeyen” Türkiye'ye baskı uygulanması ve cezalandırılması gerektiği şeklinde anlaşılmaktadır. Darbe girişimi sonrası her iki yayın organında çıkan haber ve yorumlar Türkiye'de yaşananları çarpıtmak ve yapılan temsiller üzerinden darbeye maruz kalan bir yönetimi “otoriter” olarak göstermek yönünde olmuştur.

WASHINGTON POST¹⁴¹

Washington Post 1877 yılında kurulmuş Amerika'nın en köklü yayın kuruluşlarından birisidir. Gazetede yaygın olarak ulusal politika haberlerine ağırlık verilmektedir. Takip edilen süre zarfında Türkiye ile ilgili günde ortalama dört ya da beş haber yayınlanmıştır. *Washington Post*'un konuyla ilgili ilk haberi 15 Temmuz gecesi Başbakan'ın bir darbe girişiminin yolda olduğunu söylediği haberdur. Burada olayların yeni başladığı ve ayrıntılar geldikçe yeni haberlerin yayınlanacağı ifade edilmiştir. Darbeyle ilgili ikinci haberde ise hükümet yetkililerinin darbe girişimi yaşandığını ifade ettikleri belirtilirken, ATM'ler önünde kuyruk olan insanların da bulunduğu bazı sosyal medya paylaşımlarına yer verilmiştir. Aynı gün yapılan diğer bir haber ise “Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan dünyanın hangi noktasında?”¹⁴² (Where in the world is Turkey's president, Re-

141. Arş. Gör. Osman Ülker, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

142. Elahe İzadi, “Where in the World Is Turkey's President, Recep Tayyip Erdogan?”, *Washington Post*, 15 Temmuz 2016.

cep Tayyip Erdoğan?) başlığı ile verilirken Cumhurbaşkanı'nın ülkeden ayrıldığı iması oluşturulmaya çalışılmıştır. Erdoğan'ın İstanbul ya da Marmaris'te olabileceği ihtimalinden bahsedilen haberde aynı zamanda Kyle Griffin'in meşhur tweetine yer verilerek Almanya'ya ya da başka bir gazeteciye dayandırılarak İran'a gitmiş olabileceği iddiaları öne çıkarılmıştır. 16 Temmuz günü çıkan haberlerde ise Cumhurbaşkanı'nın darbenin kontrol altına alındığına dair demeçlerine yer verilip, Erdoğan'ın 13 yıllık iktidarı boyunca kendisine birçok kişiyi düşman ettiği ve askerler dahil yüzlerce kişiyi hapse attığı iddia edilmiştir. Böylece darbe girişiminin sabahında, bu kadar düşmanı olan bir kişinin darbe ile yüzleşmesi kaçınılmazmış iması yapılırken bundan sonraki haberlerde de akışın darbe girişiminde bulunanların değil Erdoğan'ın üzerinden yürüyeceği sinyalleri verilmiştir.

Washington Post ilke olarak darbe girişiminin gerçekliğini kabul eden bir politika takip etmiştir. Ancak yapılan haberlerde hükümetin Fetullah Gülen ile ilgili iddialarına yer verilirken darbeyi kimlerin yaptığı sorusu önemsiz ya da tespiti imkansız olarak aktarılmıştır. İlk iki gün haberlerinde Erdoğan'a yönelik negatif yorumlara yer verilse de bir algı oluşturmaktan ziyade olayları aktarmaya odaklandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte gazete sadece ilk günlerde değil sonraki zamanlarda da, internet ve Türk medyasında yayılan darbe gecesine ait haber değeri taşıyan yüzlerce video ve resmi kullanmakta çok cimri davranmıştır. Bu noktada gazetenin olayın vahametini ortaya koyan yüzlerce video yerine neler yaşandığını öğrenmek isteyenlerin zihninde bir netlik oluşturmaktan ziyade kafasını daha da karıştıracak iki dakikalık bir video paylaşması dikkat çekmiştir. Dolayısıyla gazetenin ilk iki gün haberleriyle ilgili darbe girişimi olduğu gerçeğinin kabul edildiği ancak durumun ciddiyetinin yansıtılmasında yetersiz kalındığı tespiti yapılabilir.

Washington Post gazetesinin 15 Temmuz gecesi yaşanan hadisenin bir darbe girişimi olduğunu kabul ederek bunu sorunsallaştırmadığı ama Türkiye'deki darbelere atıf yapan bir dizi haberle bu girişimi meşrulaştırmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Gazete bu meşrulaştırmanın ilk sinyalini Erdoğan'ın darbeler konusunda paranoyaklık derecesinde takıntılı olduğunu ifade eden haberi ile vermiştir. İki haftaya yayılan farklı zamanlardaki haberlerde daha önce gerçekleşmiş darbelere atıfta bulunularak bunun Türkiye'de "askeri bir gelenek" olduğu ifade edilmiştir. Darbenin neden başarısız olduğu sorgulanırken bile gazete "Beyond the obvious incompetence of the plotters, who failed to arrest the president and the prime minister" (darbecilerin Cumhurbaşkanı ve Başbakanı tutuklamakta gösterdikleri açık beceriksizliğin ötesinde...) ifadelerine yer vererek bundan sonraki girişim-

lerde dikkat edilmesi gereken noktaya temas etmiştir.¹⁴³ Meşrulaştırmanın en belirgin kaynağı Erdoğan ile “kimliği/aidiyeti belirsiz” darbeciler arasında oluşturulan dikotomiden beslenmektedir. “How do you forecast a coup?” (Bir darbeyi önceden nasıl tahmin edersin?)¹⁴⁴ ve “Will Turkey’s coup attempt prompt others nearby” (Türkiye’deki darbe girişimi bölgede diğer darbe girişimlerini tetikler mi?)¹⁴⁵ başlıklı iki farklı haberde vurgu, Erdoğan’ın diktatörleşmesinin darbeye zemin hazırladığı üzerine yapılmıştır. İki haberde de Türkiye sahra altı kabile tipi Afrika devletleri ile karşılaştırılarak liderin gücü kendi elinde toplama girişimlerinin ve muhaliflere uyguladığı ağır baskıların darbeleri tetiklediği vurgulanmıştır. Böylece darbecilerin temel hedefinin Türk halkı ve demokratik parlamenter sistem değil bizzat Erdoğan olduğu, bunun sebebinin de Erdoğan’ın diktatörleşerek ülkeyi kutuplaştırması olduğu resmedilmiştir.

Toplumun denklemden çıkarılması ile bundan sonraki süreç daha kolay işleyecektir. Zira “darbeciler versus halk” denkleminde darbeciler meşruluklarını kaybederler. Fakat Mısır’da olduğu gibi darbe girişiminin halka değil, bir kişi ya da bir kuruma yönelik olduğu yanılması üretildiğinde, artık hem darbecilerin bazı noktalarda haklı olabileceği ima edilebilir hem de darbenin karşısına yerleştirilen kişi ya da kurumun hataları, eksiklikleri veya darbeyi tahrik eden yönlerinden bahsedilebilir. Bu durum darbecileri hedeften çekerek meşrulaştırırken suçu “ama o da hak etmişti!” imasıyla bizzat darbeye maruz kalan kişiye atma serbestliğine zemin oluşturacaktır. Yüksel Sezgin’in 16 Temmuz’da yayınlanan “How Erdogan’s anti-democratic government made Turkey ripe for unrest” (Erdoğan’ın demokratik olamayan hükümeti Türkiye’yi nasıl kaosa hazırladı?)¹⁴⁶ başlıklı yazısında aşağıdaki ifadelerle yer vermesi, bahsettiğimiz dikotomiye Erdoğan’ın nasıl oturtulduğunun güzel bir örneğidir:

“Little is yet known about the exact motivations of the military leaders who attempted the takeover, but one thing is clear: This was not a coup attempt against a democratic regime. Neither the government nor the coup plotters were “true” democrats. This was an illegal attempt to topple a regime that was popularly elected but is stridently anti-democratic in its rule.” (Askeri darbeyi yapan komutanların gerçek motivasyonları hakkında çok az bilgiye sahibiz fakat bir şey çok net: bu demokratik bir rejime karşı yapılmış darbe girişimi değildir. Ne hükümet ne de darbeciler “gerçek”

143. Steven A. Cook, “Turkey Has Had Lots of Coups. Here’s Why This One Failed”, *Washington Post*, 16 Temmuz 2016.

144. Richard Gowan, “How Do You Forecast a Coup? Don’t Forget on-the-Ground Sources”, *Washington Post*, 26 Temmuz 2016.

145. Curtis Bell ve Jonathan Powell, “Will Turkey’s Coup Attempt Prompt Others Nearby?”, *Washington Post*, 30 Temmuz 2016.

146. Yüksel Sezgin, “How Erdogan’s Anti-Democratic Government Made Turkey Ripe for Unrest”, *Washington Post*, 16 Temmuz 2016.

demokrat değildirler. Bu halk desteği ile seçilmiş fakat yönetiminde hiç demokratik olmayan bir rejimi devirmeye yönelik illegal bir girişimdir.)

Sezgin yazının devamında Erdoğan'ı hedef tahtasına yerleştirerek darbenin onun tarafından tetiklendiğini savunmaktadır. Soner Çağaptay'ın buna benzer bir yazısında ise aynı şekilde darbecilerin karşısına Erdoğan yerleştirilmektedir. Çağaptay, Erdoğan'ın iktidarı boyunca muhaliflerini ağır şekilde cezalandırdığından ve darbe girişimi sonrasında kimin kazandığının bir öneminin olmadığından bahsetmektedir:

"If the military had won, then Turkey would have become an oppressive country run by generals. And if Erdogan wins, and this looks the likely outcome, Turkey will still become more oppressive." (Eğer asker kazansa idi Türkiye askerler tarafından ezilen bir ülke olacaktı. Eğer Erdoğan kazanırsa, ki bu muhtemeldir, Türkiye yine baskı altında kalacaktır.).¹⁴⁷

Ilya Somin'in *Washington Post* için kaleme aldığı yazı ise bu yaklaşımı bambaşka bir boyuta taşımaktadır. Ona göre eğer demokratik yollarla seçilmiş bir yönetim insan haklarını ciddi derecede ihlal ediyorsa darbe yapılması daha iyi olabilir. Somin, tezini doğrulamak için önce Mısır'a sonra Türkiye'ye bakmaktadır. Ona göre Mısır'da yaşanan darbe Batı'nın gözündeki meşruluğunu buradan kazanır. Türkiye'de ise darbe bizzat Erdoğan'a karşı yapılmıştır ve daha kötü olma ihtimali de olsa, otoriter bir yönetimi yıkacak olması sebebiyle meşru bir girişimdir.¹⁴⁸ Böylece Somin, Edward Said'in söndürdüğü oryantalizmin küllerini yeniden alevlendirir. Mısır ve Türkiye gibi Doğu halklarının bir lideri seçip seçmemesi, demokratik bir yönetime sahip olup olmaması ya da bu değerleri canı pahasına da olsa savunması önemli değildir. Onlar kendileri için doğru olanı bilemezler ve seçimle bile olsa, kendilerini yönetecek doğru liderleri belirleyemezler. Bu sebeple Doğulular "kendi iyilikleri için" gerekirse baskıcı bir askeri yönetimde kalmalıdır. Somin bu yazısıyla iyi darbe ile kötü darbe arasında bir ayrıma gider ve bunu yaparken Mısır ve Türk halkını tamamen değersiz ve edilgen bir konuma yerleştirmekten rahatsızlık duymaz. İşin çarpıcı yanı ise Somin'in bu yazısını Türkiye'de başarısız olmuş bir darbe girişiminden üç gün sonra *Washington Post* gazetesinde yayımlatabilmesidir.

Bu noktada darbe aktörleri artık "kötü karşıtı kötü" şeklinde formüle edilebilecek bir hale gelmiştir. Fakat haberlerin akışı takip edildiğinde darbecilerin karşısına yerleştirilmiş olan Erdoğan, negatif vasıflarını hiç kaybetmezken darbecilerin yavaş yavaş mağdur pozisyonuna kaydırıldığı gözlemlenebilecektir.

147. Soner Çağaptay, "The Coup Attempt Is Bad News for Turkey's Democracy", *Washington Post*, 16 Temmuz 2016.

148. Ilya Somin, "Is the Overthrow of a Democratically Elected Government Ever Justified?", *Washington Post*, 18 Temmuz 2016.

Patrick Stevenson, "Turkey's Troubles Aren't Over", *Washington Post*, 18 Temmuz 2016.

Yukarıda bahsi geçen haber için kullanılan fotoğraf gazetenin darbe haberlerinde kullandığı az sayıda görselden biridir. Darbe gecesiyle ilgili oluşan inanılmaz arşive rağmen gazetenin kullandığı fotoğraf ve videolar, 15 Temmuz gecesi yaşanan olayların vahametini yansıtmaktan uzak, bir kargaşanın varlığını hissettiren ama darbenin halk nezdinde yaşattığı asıl travmayı aktaramayan görsellerdir. Söz konusu haber için kullanılan yukarıdaki fotoğrafta, bir grup öfkeli insan silahsız, şaşkın ve korku içindeki askerleri kemerleri ile dövmekte böylece suçlu ve masum yer değiştirmektedir. Kullanılan görsel, fotoğrafın çekildiği köprü'nün ismini değiştirecek kadar (Şehitler Köprüsü) çok sayıda sivilin öldürüldüğü kanlı geceyi ve olayın geçtiği yeri atlayarak başka bir noktaya odaklanmamızı önermektedir. 24 Temmuz'da Loveday Morris tarafından kaleme alınan makalede artık "darbeciler" kavramının yerini "müvekkil" (clients) ve "tutuklu" (detained) almaktadır:

"Law is suspended: Turkish lawyer report abuse of coup detainees." ("Hukuk askıya alındı": Türk avukatlar darbe tutuklularının kötü muameleye maruz kaldığını rapor ettiler.)¹⁴⁹

Haberde Af Örgütü'nün alelacele hazırladığı rapora da yer verilerek tutuklu darbecilerin işkence gördüğü hatta tecavüze uğradıkları iddia edilmektedir. OHAL'in parlamentonun ezici çoğunluğuyla kabul edilip yürürlüğe girmesinden sonra ise haberler "failed coup" kavramı etrafında değil "crack down" (hüküme-

149. Loveday Morris, "Law Is Suspended": Turkish Lawyers Report Abuse of Coup Detainees", *Washington Post*, 24 Temmuz 2016.

tin OHAL ile baskı kurduğu önermesine yapılan atıftır) etrafında şekillenmeye başlayacaktır. Böylece fotoğrafın ima ettiği şaşkın ve alt rütbeli darbecilerin diktatöryal bir yönetim altında işkenceye maruz kalacağı ve kendisine yapılan bu amatör darbe girişimini kullanan hükümet/Erdoğan'ın ise gücüne güç katacağı algısı yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Darbe girişiminin üstünden birkaç gün geçtikten sonra, Türkiye delilleriyle birlikte bu darbe girişiminin ardında ABD'de yaşayan Fetullah Gülen olduğunu söylemiş ve Washington'dan iadesini talep etmiştir. ABD ile Gülen'in iadesiyle ilgili görüşmeler hararetlendikçe, kartlar yeniden karılmış ve dikotominin aktörleri güncellenmiştir. Artık kimliği/aidiyeti belirsiz, sivillere ateş eden, parlamento binasını bombalayan darbeciler denklemden tamamen çıkarılmış; yerine 77 yaşında, Amerika'da münzevi bir hayatı seçen, hasta, liberal görüşlü Gülen; diktatöryal eğilimleri olan ve bu girişimi gücünü daha da artırmak için kullanmak isteyen Erdoğan'ın karşısına yerleştirilmiştir. *Washington Post* gazetesi Gülen'in denkleme girmesinden sonra darbe girişimiyle ilgili yaptığı haberlerin neredeyse tamamında Erdoğan'ın bir zamanlar dostu olan Gülen'i darbe ile suçladığını belirtirken mutlaka Gülen'den doğrudan alıntı yaparak bunu inkar eden ifadeleri art arda vermektedir. “77-year-old cleric who lives in self-imposed exile in Pennsylvania” (77 yaşında Pensilvanya'da gönüllü sürgün hayatı yaşayan bir din adamı) ifadelerine Gülen isminin geçtiği neredeyse her haberde yer verilmektedir. Böylece Türkiye hükümetinin onlarca delile dayanarak darbe girişimiyle suçladığı kişi bu tip işleri yapamayacak kadar yaşlı, politikayla uğraşmayacak kadar münzevi ve insanlara zarar veremeyecek kadar ılımlı bir dindar olarak resmedilmiştir.

Burada doğal olarak şu soru sorulmalıdır: “Gülen *Washington Post* gazetesinde nasıl bir çerçeveye yerleştirilmektedir?” Gülen 31 Temmuz'da CNN'e verdiği bir röportajda “bazı takipçilerinin darbeciler içinde olabileceğini” itiraf etmektedir. Aynı röportajda Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar'ın kendisiyle telefon görüştürmek istendiği yönündeki iddiaları yalanlamadan geçiştirmektedir. *Washington Post*'un başka bir haberinde Gülen'in ABD'deki charter okullarının vergi kaçakçılığı ve çalışanlarının ABD hükümetince ödenen maaşlarının bir miktarını cemaate vermek zorunda olduklarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır.¹⁵⁰ Aynı haberin satır aralarında Gülen'in ABD'de sürgün hayatı yaşasa da Türkiye'de yargı ve askeriye üzerinde etkisini devam ettirdiği ifade edilmektedir. Bu haberler Türkiye hükümetinin iddialarını destekleyici nitelikte olmasına rağmen *Washing-*

150. Valerie Strauss, “Fetullah Gulen: The Islamic Scholar Turkey Blames for the Failed Coup”, *Washington Post*, 16 Temmuz 2016.

ton Post konuya yaklaşımını bu noktadan devam ettirmemiştir. Kendisinin ektiği şüphelerin yeşermesine müsaade etmeden olay örüntüsünü koparmış ve sanki yukarıdaki haberleri kendisi yapmamış gibi Gülen'i masumlaştırmaya devam etmiştir. Abigail Hauslohner'in Pensilvanya'da Gülen'in yaşadığı yeri ziyaret ederek hazırladığı ve 3 Ağustos'ta yayınlanan haberde daha önce ifade ettiğimiz yaşlılık ve naifliğine vurgunun yanında onun "ılımlı" yönüne de dikkat çekilmektedir. Gülen şu ifadelerle okuyucuya tanıtılır:

"Gülen, who preaches a Sufi-inspired vision of Islam that emphasizes education and peaceful coexistence" (Barış içinde birlikte yaşamaya ve eğitimin önemine vurgu yapan, tasavvuftan ilham almış İslam'ı vaaz eden Gülen)¹⁵¹

Yazı Gülen'i siyasetten hali ve kendini tamamen dine adanmış olarak göstermeye o kadar odaklanmıştır ki onun teheccüd namazlarını hiç kaçırmadığını ve hatta kerametleri olduğunu ifade ederken okuyucularının gözünde komik bir duruma düşmeyi göze almıştır. *Washington Post* gazetesinde yayınlanan bu ironik yazıda Gülen'in kişisel doktoru olan Osman Şimşek'e dayandırılarak anlatılan hikaye şöyledir:

"Last year, it was snow season and it was supposed to snow, but it hadn't yet, so Hocaefendi asked everyone to pray for snow," he said. "The next day it snowed." (Geçen yıl kar yağması gereken bir sezonda kar henüz yağmamıştı. Hocaefendi karın yağması için herkesi dua etmeye çağırdı. Bir gün sonra kar yağdı.)

Böylece taraftarlarının darbe girişimine dahil olduklarını itiraf eden, kendisiyle ilgili bazı suçlamaları reddetmeyen, örgütü ile ilgili ciddi şüphelerin bulunduğu Fetullah Gülen *Washington Post* tarafından ermiş hikayeleri ile maruf, politikadan bihaber, yaşlı, ılımlı bir din adamı çerçevesine oturtulmuştur. Böylece başarısız darbe girişimine dair oluşturulan aktörler dikotomisinde Gülen de satranç tahtasından çekilmektedir. Erdoğan bağımsız bir değişken olarak dikotomideki yerini hiç kaybetmezken haber akışı içerisinde karşısına yerleştirilen aktörler teker teker kaybolmaktadır. Bu haberler arasında bir örüntü oluşturulduğunda, darbeyi takip eden üç hafta içerisinde darbeyle ilgili elde kalan tek kişi/sorumlu Erdoğan'dır.

Bu kısımda *Washington Post* gazetesinin Türkiye'de yaşanan başarısız darbe girişimini nasıl ele aldığı incelendi. Gazetenin özellikle darbe aktörlerini olay örüntüsüne yerleştirme şekli olayları tamamen yanlış anlamış olduğu ya da bilinçli olarak belirli bir algı üretmeye çalıştığı izlenimi oluşturmaktadır. Gazetenin darbe girişimini ele alış şekli/çerçevelemesi aşağıdaki tabloda verilmektedir:

151. Abigail Hauslohner, "Inside the Rural Pa. Compound Where an Influential Muslim Cleric Lives In Exile", *Washington Post*, 3 Ağustos 2016.

Çerçeveleme Aşamaları	Washington Post'tan İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı	• "Erdoğan'a karşı yapılan bir darbe"
Temsiller (Aktörler, Sorun, Olay)	• Erdoğan: "Gücünü artırmak isteyen, dengesiz ve diktatör bir lider" • Gülen: "İlimli, yaşlı ve münzevi bir kişilik" • Darbeci askerler: "Kim oldukları bilinmeyen kişiler, mağdurlar" • Darbeyi bastıranlar: "Belirsiz"
Değerlendirme	• "Kültürel olarak Türkiye darbelere alışık." • "Erdoğan birçok düşman edinmiştir. Bu sebeple kendisine darbe yapılması normaldir." • "Türkiye demokrasiden gittikçe uzaklaşmaktadır." • "Darbe önemsizdir. Asıl önemli olan darbe sonrası Erdoğan'ın gücünü tehlikeli bir şekilde artırmasıdır."
Çözüm	• Erdoğan durdurulmalıdır.

ALMANYA VE AVUSTURYA MEDYASI

BERLINER ZEITUNG VE ARD (TAGESSCHAU.DE)¹⁵²

Bu bölümde darbe teşebbüsü sonrası Alman basınının önemli aktörlerinden *Berliner Zeitung* ve *ARD* (tagesschau.de) gazetelerinin tutumları ele alınacaktır. *Berliner Zeitung* Almanya'da II. Dünya Savaşı sonrası kurulan ilk günlük gazetedir ve 1990 yılına kadar Doğu Berlin'de, duvarın yıkılmasıyla da başkent bölgesinde en yüksek trajlı gazete olarak dikkat çekmektedir. Gazetenin politik duruşu sol-liberal olarak tanımlanmaktadır. Günlük tirajı 150 bin civarı olan gazetenin internet sitesinin günlük 1 ila 5 milyon ziyaretçisi vardır. Bu nedenle Almanya genelinde önemli bir medya organıdır.

Kamu yayıncılığı bağlamında dünyanın en büyük yayın organlarından birisi olan *ARD* (Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland) 1950 yılında Batı Almanya'da kurulmuş ve televizyonculuk, radyoculuk, gazetecilik ve internet haberciliği gibi alanlarda hem ulusal hem de bölgesel organlarıyla Almanya'nın en önemli medya kuruluşlarından biri olagelmıştır. Devlet yayın organı olduğu için politik bir pozisyona oturtulamayan kurum, zaman zaman hükümet yanlısı yayınlara sahip olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır.

Türkiye'de yaşanan 15 Temmuz darbe teşebbüsü bu yayın organlarında sıkça haber edilmiş, diğer ajanslardan gelen haberler haricinde de çeşitli röportajlarla

152. Arş. Gör. Dr. Alper Keleş, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

gündemde tutulmuştur. Bu iki basın organında yayınlanan haberlerde darbe girişiminin hemen ardından yaşanan olaylar yansıtılırken Alman ana akım medyasının genel çizgi ve söyleminin dışına çıkılmamıştır.

Özellikle *Berliner Zeitung*'ta darbe girişiminin hemen akabinde, 16 Temmuz'da yayınlanan "265 Tote – Der Tag nach dem Putschversuch in der Türkei" (265 Ölü-Türkiye'de Darbe Girişiminden Sonraki Gün) başlıklı haberde kullanılan ifadelerin Alman medyasında çıkan diğer 15 Temmuz haberlerinde de çok sık yer alması dikkat çekmektedir. Darbecileri ordunun içinden bir kısım asker olarak değerlendiren *Berliner Zeitung*, Türk hükümetini haberde "Erdoğan hükümeti" (Erdoğans Regierung) olarak isimlendirmektedir. Haberin devamında Türk halkından gelen idam taleplerini ön plana çıkaran gazete, buna karşılık Cumhurbaşkanının "Dass jede Forderung bewertet, besprochen, und diskutiert wird, ist in einem demokratischen Land ein Recht." (Demokratik bir ülkede her türlü talebin değerlendirilmesi, konuşulması ve tartışılması bir haktır.) sözlerine dikkat çekmektedir.¹⁵³ Darbe teşebbüsü sırasında yaşananları dakika dakika özetleyen *Berliner Zeitung*, darbecilerin daha önceden yapılmış bir plana göre hareket ettiklerine de ayrıca dikkat çekmektedir. Fetullah Gülen için Alman basınındaki diğer örnekler gibi "prediger Gülen" (vaiz Gülen) kavramı kullanılmakta ve Amerika'dan iadesinin talep edildiğine değinilmektedir.

ARD darbe teşebbüsü sonrası yayınlanan "Säuberungswelle der Regierung" (Hükümetin Temizlik Dalgası) başlıklı haberinde Türk hükümeti tarafından alınan kararları ve önlemleri "temizlik dalgası" (säuberungswelle) kavramıyla sunmakta, bu yönüyle de darbe girişimini iktidarın bir fırsata çevirdiğini ima etmektedir.¹⁵⁴ Aynı haberde "sie ordnete an, 45 Zeitungen und 16 Fernsehsender zu schließen[...]Die Justiz hatte zudem 47 Haftbefehle gegen Journalisten erlassen" (Kararname ile 45 gazete ve 16 televizyon kanalının kapatılmasına karar verilirken, mahkemeler de bundan başka 47 gazetecinin tutuklanmasına karar verdi.) ifadeleriyle hükümetin bu fırsatı sert bir biçimde kullandığı iddia edilmektedir.

ARD'nin dikkat çeken bir diğer haberi de 20 Temmuz'da yayınlanmıştır. "Repressionen gegen Wissenschaftler–Angst an türkischen Universitäten" (Türk Akademisyen ve bilim insanları baskı altında— Türk Üniversitelerinde Korku) başlıklı haberde Türk bilim insanlarının özgür düşüncenin mekanları olan üni-

153. "265 Tote – Der Tag Nach Dem Putschversuch In Der Türkei", *Berliner-Zeitung*, 16 Temmuz 2016.

154. "Türkei Schließt Zeitungen Und TV-Sender", *Tägesschau*, 27 Temmuz 2016.

versitelerin Türkiye için ütopya olduğu düşüncesini taşıdıkları öne sürülmüştür. Haberin yazarı Katharina Willinger'in Boğaziçi Üniversitesi'nden bir öğrenciyle söyleşisine yer verilmekte ve bu öğrencinin "imkanı olan arkadaşlarımdan çoğu ülkeyi terk ediyor" sözleri özellikle vurgulanmaktadır.¹⁵⁵

Öte yandan *Berliner Zeitung* Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nden (SPD) Türk kökenli milletvekili Erol Özkaraca ile darbe teşebbüsü üzerine bir röportaj yapmış ve bu haberi "Das war gewissermaßen Erdogans Reichtagsbrand" (Bu adeta Erdoğan'ın Reichstag Yangınıdır) başlığıyla servis etmiştir. Hitler'in Reichstag yangınına sebep göstererek ülkede düzeni tekrar sağlamak adına elde ettiği diktatöryal güce referansla Cumhurbaşkanı Erdoğan Hitler'e benzetilmektedir.¹⁵⁶ Aynı zamanda bu röportajda darbecilere karşı çıkan halkın "Allahu Ekber" nidaları tırnak içinde verilerek vurgulanmaktadır. Muhafazakarların desteğini alan Erdoğan'ın diktatörlüğünü halkın desteği ile pekiştirdiği imajı üzerinden Hitler-Erdoğan benzetmesi güçlendirilmektedir.

Nach dem Putschversuch ließ der türkische Präsident tausenden Menschen festnehmen. (Türk başkan darbe teşebbüsünden sonra binlerce insanı tutuklattı), *Berliner Zeitung*, 24 Temmuz 2016.

İki yayın organının da Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna yönelik yaklaşımı bu anlamda dikkat çekicidir. *ARD* 24 Temmuz tarihli bir haberde¹⁵⁷ Uluslararası Af Örgütü'nün raporu doğrultusunda işkenceye yönelik "inandırıcı kanıtların" (glaubwürdige Beweise) olduğunu iddia etmektedir. *Berliner*

155. Katharina Willinger, "Angst An Türkischen Universitäten", *Tagesschau*, 20 Temmuz 2016.

156. Thorkit Treichel, "Das War Gewissermaßen Erdogans Reichtagsbrand", *Berliner Zeitung*, 16 Temmuz 2016.

157. "Hinweise Auf Folter In Der Türkei", *Tagesschau*, 24 Temmuz 2016.

Zeitung'da da aynı tarihli “Türkiye UAÖ’ye göre Tutuklulara İşkence Ediyor” (Die Türkei folter laut Amnesty International Häftlinge) başlıklı haberi de aynı doğrultudadır. Ayrıca habere ait yukarıdaki resmin altında da “Erdoğan darbe sonrası binlerce kişiyi tutuklattı” şeklinde yorum yer almaktadır. Bu yorum darbe sonrası yaşanan tutuklama, kapatma ve diğer önlemlerin diktatöryal bir tutumla yalnızca Cumhurbaşkanı'nın isteği doğrultusunda gerçekleştiğini öne sürmektedir.¹⁵⁸

Darbe teşebbüsünden yaklaşık 18 gün sonra 3 Ağustos'da *Berliner Zeitung*'da yayınlanan haberde ise Cumhurbaşkanı'nın sözlerine şu şekilde yer verilmektedir: “Erdoğan'a Göre: Batı Darbecilerin Tarafını Tutuyor”. Bu tarih itibarıyla Erdoğan muhalifi bir tutum sergileyen gazete, karşıt görüşe de yer vermektedir. Fakat bu haberde yapılan Erdoğan alıntısı Batı'ya karşı bütün bir tehdit içerirmişçesine aktarılmakta, “Wenn sie ihre Flugzeuge, Panzer und Kanonen haben (...), so haben wir unseren Allah” (Onların uçakları, panzerleri ve silahları varsa, bizim de Allah'ımız var) sözlerine dikkat çekilerek Erdoğan tamamen Batı düşmanı bir çizgiye yerleştirilmektedir.¹⁵⁹

Genel olarak *Berliner Zeitung* ve *ARD* 15 Temmuz darbe girişimini ajanslardan yapılan aktarımlar ve Türkiye'de yapılan röportajlardan alıntılar ile okuyucularına aktarmaktadır. Ajanslardan alınan haberler manşet ve başlıkların değiştirilmesi dışında, içerik olarak fazla müdahale edilmeyen haberlerden oluşmaktadır. Ancak gazetede yapılan röportajların hemen hemen hepsinde seçilen kişilerin hükümet karşıtı olmaları, haberlerde kullanılan tırnak işaretleri (“Allahu Ekber”), seçilen fotoğraflar ve fotoğraf altı açıklamaları bu gazetelerin Recep Tayyip Erdoğan ve Türk hükümetine karşı bir tutum sergilediğinin en önemli göstergeleridir. Bu anlamda *Berliner Zeitung* ve *ARD*'nin yaklaşımları yaşananları olduğu gibi aktarmaları açısından tarafsız, ancak yapılan röportajlar ve görüşlerine başvuru kişilerin seçimi açısından taraflı bir çerçeveyi tercih ettikleri görülmektedir. Sonuç olarak bu yanlı tutum, 15 Temmuz'da yaşananların anlatılması ve incelenmesinden ziyade, Erdoğan ve Türk hükümetinin darbe girişimi sonrası icraatlerine odaklanmak şeklinde ortaya çıkmakta ve darbe girişimi ve sorumlularını gölgelemektedir. Aşağıdaki tabloda her iki gazetenin konuyla ilgili çerçeveleme biçimleri örneklandırılmaktadır.

158. “Die Türkei Foltert Laut Amnesty International Häftlinge”, *Berliner Zeitung*, 24 Temmuz 2016.

159. “Der Westen Steht Auf Der Seite Der Putschisten”, *Berliner Zeitung*, 3 Ağustos 2016.

Çerçeveleme Aşamaları	Berliner Zeitung, ARD'den (Tagesschau) İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Erdoğan’a karşı teşebbüs edilmiş bir darbe” • “Askeri kanadın darbe teşebbüsü”
Temsiller (Aktörler ve Roller)	• Erdoğan: “Otokrat ve diktatör” • Gülen: “İlimli vaiz” • Darbeci askerler: “Hangi gruba üye oldukları belli değil” • Darbeyi bastırırlar: “AK Parti taraftarları ve halk” • Mağdur: “Erdoğan muhalifleri, tutuklu veya işten atılanlar, cemaat üyeleri, gazeteciler, yargıçlar ve öğretmenler”
Değerlendirme	• “Darbe Erdoğan’a karşı yapılmaya çalışılmıştır.” • “Erdoğan bir otokrattır, binlerce kişi onun emri doğrultusunda gözetilmesine alınmış ve Erdoğan ülkeyi bir dikta rejimine sürüklemektedir.” • “Darbe teşebbüsü sonucu kapatılan kurumlar işlevlerinden ötürü (muhalif olmak) kapatılmıştır.” • “Gülen, siyaset ile yakın ilişkileri olan bir vaiz olduğu için Erdoğan ile de yakın ilişkileri olmuştur.”
Çözüm	• “Türkiye’de hukukun üstünlüğü tesis edilmelidir.” • “Muhalifler, gazeteciler ve hukukçular korunmalı, hakları gözetilmelidir.” • “Türkiye’nin tek adam yönetimi çizgisinden uzaklaştırılması gerekir.”

BILD, FOCUS VE N-TV¹⁶⁰

Almanya’nın en çok satan günlük gazetesi *Bild* siyaseten sınıflandırılması zor bir bulvar gazetesidir.¹⁶¹ Siyasi bakımdan muhafazakar görünümlü haftalık *Focus* dergisi ise meşhur *Der Spiegel* dergisine rakip olarak çıkmıştır ve ondan farklı olarak daha resim ağırlıklı bir yayın yapmasıyla *Bild*’le benzeşmektedir. Bu bölümde inceleyeceğimiz üçüncü yayın organı ise Almanya’nın ilk haber kanalı N-tv’nin haber sitesi n-tv.de’dir. Site aşağıda da gösterileceği üzere konulara bakış açısı bakımından *Bild*’le paralellik çizmektedir.

Bild gazetesinin, 15 Temmuz darbe girişiminin ardından konuyla ilgili hemen her haberinde tutuklanan, görevinden azledilen kişilerin veya kapatılan yahut el konulan kurumların net sayılarını vermesi göze çarpmıştır. Bunun ilk örneklerinden biri 23 Temmuz tarihli “Erdoğan Binlerce Kurumu Kapattırıyor” (Türkei: Erdogan lässt tausende Einrichtungen schließen) başlıklı haberde görülmektedir.¹⁶² Kurumların kapatılmasını hükümet temsilcilerinin ağzından bunların Gülen’in kurumları olmaları iddiasına bağlayan gazete, ilgili kurumları zikrederken bunların bilhassa okul ve hayır kurumları olduğuna vurgu yapmıştır. Olay *Focus*’un aynı tarihli “Er-

160. Mahmud Sami Türk, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

161. Kavramla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Mahmud Sami Türk, *Bild Gazetesi Örneğinde Türkiye ve Türkler Söylemi*, (TAK Yayınları, Saarbrücken: 2014), s. 42-46.

162. “Türkei: Erdogan Lässt Tausende Einrichtungen Schließen”, *Bild*, 23 Temmuz 2016.

doğan 1000 Tane Okulu ve 15 Üniversiteyi Kapattırıyor” (Türkei: Erdogan lässt 1000 Schulen und 15 Universitäten schließen) başlıklı haberinde de yer almaktadır.¹⁶³ Burada darbe teşebbüsüne girişen bir terör örgütüne bağlı kurumların kapatılması vakiası es geçilerek hükümetten de öte doğrudan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ismi verilerek, kendisinin okul ve üniversite kapattırdığı belirtilmiştir.

Darbe teşebbüsünü neredeyse tamamen kenara koyarak, meseleyi başka bir zemine taşıyan bir tutum da tutuklanan kişilerin darbeci değil, Erdoğan muhalifi olarak tanımlanmasıdır. Bununla ilgili gelişmeler de sözgelimi 23 Temmuz tarihli “Erdoğan Muhaliflere Tavrını Sertleştiriyor” (Erdogan verschärft Kurs gegen Kritiker) başlıklı haberde aktarılmakta ve Türkiye’de hukuk devleti ve bağımsız yargı olması için Alman hükümetinin yeterince baskı uygulamadığı yönünde bir eleştiri yapılmaktadır.¹⁶⁴ Bu ve benzeri eleştirilerin yapılmasında kullanılan bir unsur da Almanyada yaşayan “entegre olmuş” Yeşiller Partisi Eşbaşkanı Cem Özdemir gibi Türklerin ifadeleridir. İlgili haberde Özdemir Türkiye’de dikta yönetimi olduğuna dair endişelerini dile getirmektedir. Mesela *Bild*’in 24 Temmuz’da yayımladığı “Erdoğan Bindiği Dalı Kesiyor” başlıklı haberde de başlıkta kullanılan Türkçe ifadeden anlaşılabileceği üzere, yine Özdemir’in ifadelerine yer verilmektedir.¹⁶⁵

Konuyla ilgili haberlerde yer alan bir diğer önemli tema da kapatılan gazeteler ve televizyon kanallarıdır. Burada incelenen haber organlarında müşterek olan bu temayı N-tv’nin sitesinden alınan bir örnekle açıklamak gerekirse, “Türkiye 45 Gazete ve 16 Kanalı Kapatıyor” (Türkei schließt 45 Zeitungen und 16 Sender) başlıklı ve 27 Temmuz 2016 tarihli haberde bir süredir muhalif gazetecilerin hükümetin hedef tahtasında olduğu iddia edilmekte ve bu nedenle darbe girişimi sonrası yaşananların istisnai olmadığı vurgulanmaktadır.¹⁶⁶ N-tv’nin bu haberi, *Bild* gazetesinin aynı tarihli ve “Erdoğan 45 Gazeteyi ve 16 Kanalı Kapatıyor” (Erdogan schließt 45 Zeitungen und 16 Sender) başlıklı haberiyle içerik, üslup ve ifade bakımından örtüşmektedir.¹⁶⁷ Yine 27 Temmuz tarihli “Türkiye 47 Gazeteciye Tutuklama Kararı Çıkartıyor” (Türkei erlässt Haftbefehle gegen 47 Journalisten) başlıklı *Bild* haberi¹⁶⁸ ile N-tv’nin “Meşhur Türk Gazeteci Tutuklandı” (Prominente türkische Journalisten verhaftet) haberinin detayları da aynıdır.¹⁶⁹

163. “Türkei: Erdogan Lässt 1000 Schulen Und 15 Universitäten Schließen”, *Focus*, 23 Temmuz 2016.

164. “Erdogan Verschärft Kurs Gegen Kritiker”, *Bild*, 23 Temmuz 2016.

165. “Özdemir Warnt Vor «Türkischer Pegida» In Deutschland”, *Bild*, 24 Temmuz 2016.

166. “Türkei Schließt 45 Zeitungen Und 16 Sender”, N-tv, 27 Temmuz 2016.

167. “Erdogan Schließt 45 Zeitungen Und 16 Sender”, *Bild*, 27 Temmuz 2016.

168. “Türkei Erlässt Haftbefehle gegen 47 Journalisten”, *Bild*, 27 Temmuz 2016.

169. “Prominente türkische Journalisten verhaftet”, N-tv, 26 Temmuz 2016.

Bu haberlerdeki ortak yaklaşım ise tutuklanan şahısların itham edildiği suçla temas edilmeyerek, mesleklerinin ön plana çıkarılması ve bu suretle ilgili şahısların suçlarının sanki gazetecilik ve hükümete muhalefet olduğu imajının oluşturulmasıdır. Bunun da ötesinde bilhassa Erdoğan vurgusuyla darbenin adeta muhalifleri bertaraf etmek için bahane olarak kullanılması ve fırsata çevrilmesi imaları dile getirilmektedir. Nitekim 24 Temmuzda N-tv’de yayınlanan Wolfram Wiemer imzalı “Asıl Darbeci Erdoğan’ın Kendisi” (Der wahre Putschist ist Erdogan selbst) başlıklı köşe yazısında açıkça darbenin göstermelik olduğu, Erdoğan’ın “neo-sultanlık” kurma amacı güttüğü iddia edilmektedir.¹⁷⁰

Bu noktada bahsedilmesi gereken bir diğer önemli tema da görevden alınan ya da işten çıkarılanlarla ilgilidir. Bu temanın işlendiği haberlerde işten çıkarma eylemi için “temizlik” ve “temizlik dalgası” ifadeleri kullanılmaktadır. Özellikle darbe teşebbüsünün ikinci haftasında ortaya çıkan bu ve benzeri haberlerde yukarıda da bahsedildiği şekliyle, Erdoğan’ın muhaliflerini temizlediği imajının tahkim edilmeye çalışıldığı görülebilir. “Temizlik” ifadesinin geçtiği ilk haber N-tv’nin 26 Temmuz tarihli “Köln’deki Dernekler Erdoğan’a Karşı Sokaklarda” (Kölner Verbände mobilisieren gegen Erdogan) haberidir.¹⁷¹ “Temizlik dalgası” veya “temizlik hareketi” ifadeleri 28 Temmuz’da¹⁷² *Bild* gazetesinde de kullanılmıştır. İnceleme-deki diğer yayın organı olan *Focus*’ta bu ifadelere rastlanmamaktadır.

Haberlere dair durum böylece ortaya konduktan sonra aşağıda genel bir bakış sağlamak adına çerçeveleme tablosuna yer verilmektedir.

Çerçeveleme Aşamaları	Bild, Focus, N-tv’den İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Özellikle Erdoğan’a karşı teşebbüs edilmiş bir darbe”
Temsiller (Aktörler ve Roller)	• Erdoğan: “Otokrat ve diktatör” • Gülen: “İlimli vaiz” • Darbeyi bastırانlar: “AK Parti yandaşları” • Mağdur: “Erdoğan muhalifleri” • Tutuklu veya işten atılanlar: “Erdoğan muhalifleri”
Değerlendirme	• “Darbe Erdoğan’a karşı yapılmaya çalışılmıştır.” • “Darbeyi bastırانlar Türk halkı değil AKP’lilerdir.” • “Erdoğan bir otokrattır, idare ettiği ülkeyi bir dikta rejimine doğru götürmektedir.” • “Darbe teşebbüsü sonucu bazı kurumlar haksız yere kapatılmaktadır.”
Çözüm	• “Türkiye’de hukukun üstünlüğü tesis edilmelidir.” • “Temizlik hareketiyle gazeteci, hakim ve akademisyen gibi saygın meslek grupları mensuplarının görevlerinden alınmasına son verilmelidir.” • “Başında Erdoğan gibi bir otokratın olduğu bir Türkiye’nin AB’de yeri yoktur.”

170. Wolfram Weimar, “Der wahre Putschist ist Erdogan selbst”, N-tv, 19 Temmuz 2016.

171. “Kölner Verbände mobilisieren gegen Erdogan”, N-tv, 26 Temmuz 2016.

172. “Deutschland Soll Gülen-Anhänger Ausliefern!”, *Bild*, 28 Temmuz 2016.

DIE WELT¹⁷³

İlk kez 2 Nisan 1946'da günlük yayına başlayan *Die Welt* gazetesi İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiliz idaresi altında bulunan Kuzey Almanya'nın Hamburg şehrinde kurulmuştur. *Die Welt*, 1953 yılında ismini Avrupa'nın en büyük medya şirketlerinden birine veren ve bu şirketin kurucusu olan Axel Springer tarafından devralmıştır. Siyasi pozisyonu açısından kendisine muhafazakar bir anlayışın isnat edildiği *Die Welt* ekonomide serbest piyasanın savunuculuğunu yapmaktadır. 130 ülkede satılan *Die Welt*, Leading European Newspaper Alliance (LENA) kuruluşunun kurucu üyesi olarak *El País*, *La Repubblica*, *Le Figaro* ve *Le Soir* gibi gazetelerle ortak çalışmalar yürütmektedir. *Die Welt*'in yanında *Bild* gibi meşhur bulvar gazetelerinin de sahibi olan Axel Springer SE şirketi, Türkiye'de Doğan Holding ile ortaklık içerisinde.

Die Welt'in 15 Temmuz darbe girişimi hakkında 15-29 Temmuz 2016 tarihleri arasında yayınlanan haberleri gazetenin çevrimiçi erişime açık olan internet sayfalarından elde edilmiştir. *Die Welt* gazetesinin darbeye ilişkin en erken haberi 16 Temmuz'da Deniz Yücel tarafından kaleme alınmıştır. Yücel gelişmeleri takip etmek için darbe sonrası İstanbul'da bulunmuştur. Bu ilk haberin başlığı "Militärputsch in der Türkei: Ein übler Verdacht bleibt"¹⁷⁴ (Türkiye'de askeri darbe: Geriye kötü bir şüphe kalıyor) olarak atılmıştır. Alt başlıkta ise bir Türk vatandaşı ile yapılan mülakattan alıntılanan "asıl darbe şimdi başlıyor" ifadesi yer almaktadır. Darbe girişiminin başarısız olduğunun bildirildiği haberin ikinci cümlesinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarından yapılan bir alıntı ile darbecileri "sert bir uygulamanın" beklediği ve ilk tutuklamaların gerçekleştiği okuyuculara aktarılmaktadır.

"Ein Land in Angst und Schrecken. Erdogan gibt den Imperator. Ein dilettantischer Putsch. Was am Ende einer der blutigsten Nächte in der Geschichte der Türkei bleibt, ist ein übler Verdacht." (Bir ülke korku ve dehşet içerisinde. Erdoğan emir veriyor. Amatörce bir darbe. Türkiye tarihinin en kanlı gecelerinden biri olan bu gecenin sonra geriye kalan kötü bir şüphe.)

Yukarıdaki ifadelerle devam eden haberde kalabalığın hareket ve heyecan halinde olduğu, ancak etrafı güvenlik görevlileriyle çevrili olan Erdoğan'ın bu kalabalık içindeki donuk duruşunun dikkat çekici olduğu belirtiliyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu karede "sanki etrafında onu koruyan duvarlar var ve yüz ifadesi bir imparatorun yüz ifadesi gibi" şeklinde tasvir edilmektedir. Erdoğan'ın halk ile olan bu buluşmasında idam isteği ve "Allahu Ekber" nidalarının yükseldiği özellikle vurgulanmaktadır.

173. Arş. Gör. Serra Can, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü.

174. Deniz Yücel, "Der Eigentliche Putsch Beginnt Jetzt Erst", *Die Welt*, 16 Temmuz 2016.

Die Welt'in haberinde darbecileri geri püskürten grup "Erdoğan sempatzanları" olarak adlandırılırken, darbeciler "yüz ifadelerine bakıldığında Anadolu'dan zorunlu askerlik görevi yapmaya gelen gençler" ve "korktukları anlaşılan bir grup" olarak takdim edilmektedir. Haberin devamında sorulan "bu devletin bir oyun mudur?" retorik sorusu hem suçlu ile mağdurun yerini değiştirmekte hem de darbenin gerçekliğini sorunsallaştırmaktadır. Yine aynı haberde, şans eseri "linç edilmenin eşiğinden kurtulan" askerlerin yanı sıra *Birgün* gazetesindeki bir habere atfen bir askerın öfkeli kalabalık tarafından Boğaziçi Köprüsü'nden aşağıya atıldığı, Ankarada ise gazetecilere saldırıldığı söylenmektedir. Darbeye teşebbüs edenlerin sivillere ateş ettiği, tanklarla hareket halinde olan araçları ezdiği ve buna benzer diğer suçları dile getirilmemekte; fakat polislerin ve ordu içinde birtakım "sadık" unsurların darbecilerin helikopterlerini hedef aldığı ve uçaklarını düşürdüğü ön plana çıkarılmaktadır. Haberin devamında darbenin bir kurgu olduğu ve Cumhurbaşkanı tarafından tasarlanıp kullanıldığı görüşü savunulmaktadır. Erdoğan'ın İstanbul Atatürk Havalimanı'nda halkla buluşmasına ilişkin, darbe girişimiyle Gezi protestolarının intikamının alındığı iddiası "belki de aklına üç yıl önce Gezi protestolarının en revaçta olduğu dönemde yaptıkları gelmiştir" şeklinde Erdoğan karşıtı bir söylemle çerçevelenmektedir. Haberin sonunda ise bu iddialar bir Türk vatandaşının görüşleriyle desteklenmektedir:

"Erdogan hatte keine Mehrheit für das Präsidialsystem. Und mit seiner Ankündigung, Syrer einzubürgern, hat er auch seine eigenen Anhänger verprellt. Jetzt ist er für alle Zeiten der Held. Ich fürchte, der eigentliche Putsch beginnt jetzt erst." (Erdoğan başkanlık sistemi için çoğunluğu elde edememişti. Suriyelilere vatandaşlık hakkının tanınması fikri ile de sempatzanlarını bile tedirgin etmişti. Şimdi ise tüm zamanların kahramanı oldu. Korkarım ki, asıl darbe bundan sonra başlayacaktır.)

İlerleyen günlerde ise Thomas Seibert *Die Welt* için İstanbul'daki gelişmeleri aktarırken, darbe girişiminin sahte olduğu imalarından vazgeçildiği göze çarpmıştır. Ancak devletin darbecilere karşı mücadelesine şüpheyle yaklaşan Seibert'in haberlerinde, örneğin "darbecilerin elindeki helikopterler bir şekilde yere indirilecek" ifadesinin tırnak içinde verildiği göze çarpmaktadır. Söz konusu 16 Temmuz tarihli "Erdogan will nach Putschversuch Militär 'säubern' lassen" (Erdoğan darbe sonrasında ordunun temizlenmesini istiyor) başlıklı haberin başlığında "temizlenmesi" kelimesi de tırnak içinde kullanılmış, bu nedenle haberi yapan kişi ile Cumhurbaşkanı'nın ifadesi -dolayısıyla gerçeklik- arasına kasıtlı mesafe konulmuştur.¹⁷⁵

175. "Erdogan Will Nach Putschversuch Militär "Säubern" Lassen", *Die Welt*, 16 Temmuz 2016.

“Bei friedlichen Demonstrationen blieb es nach dem Putschversuch nicht: Putschisten starben nach Angriffen von zivilen Erdogan-Anhängern” (Darbe girişiminden sonra olaylar barışçıl protestolarla kalmadı: Darbeciler sivil Erdoğan taraftarlarının saldırıları sonucunda öldü)

Suçlunun ve mağdurun yerlerinin değiştirilmesi bağlamında, Amnesty International tarafından Türkiye’ye yönelik yapılan ağır suçlamalar *Die Welt*’de 24 Temmuz 2016 tarihli bir haberde¹⁷⁶ konu edilmiştir. Bu haberde kullanılan fotoğraf medyada sıkça tekrarlanan bir görsel haline gelmiştir.

Haberin görselinde yer alan protestocuların öfkesi ve askerlerin çaresizliği darbecileri mağdurlaştırmada kullanılırken darbecilere karşı sokağa çıkan halk acımasız, kin dolu, barbar ve Erdoğan’a mutlak anlamda itaat eden bir kitle olarak lanse edilmiştir. Darbecilerin mağdurlaştırıldığı diğer bir örnek de ölenlerin gömüldükleri mekan ile alakalıdır. 30 Temmuz tarihli haberde¹⁷⁷ bu mekanın “Hainler Mezarlığı” olarak adlandırıldığı ve köpek barınağının yanındaki bir alan üzerine inşa edildiği bildirilmekte, yapılan bu davranışın “insanlık dışı” ve “onur kırıcı” olduğunun da altı çizilmektedir.

Konuyla alakalı 26 Temmuz 2016 tarihli haberdeki¹⁷⁸ başlık ilginç bir şekilde Gezi Parkı’nı gündeme getirmektedir: *Die Türkei wird auf dem Taksim neu erfunden* (Türkiye Taksim’de yeniden icat ediliyor). Deniz Yücel ve Ebru Taşde-

176. “Schwere Folttervorwürfe An Die Türkei - Regierung Dementiert”, *Die Welt*, 24 Temmuz 2016.

177. “Türkei Baut “Friedhof Der Verräter” Neben Hundesyl”, *Die Welt*, 30 Temmuz 2016.

178. Deniz Yücel ve Ebru Taşdemir, “Die Türkei Wird Auf Dem Taksim Neu Erfunden”, *Die Welt*, 26 Temmuz 2016.

mir tarafından kaleme alınan bu haberde iktidar ile muhalefetin Taksim ve Gezi mekanları üzerinden bir “sembol savaşı” içerisine girdiği iddia edilmektedir. Haberde Taksim Meydanı’na bitişik İstiklal Caddesi hakkında “bar, rakı restoranları ve kulüpleriyle, sadece modern İstanbul’un kalbi değil, aynı zamanda solcu ve sol liberallerin de uğrak mekanı olarak bilinmektedir” şeklinde bir tasvire yer verilmiştir. Akabinde Gezi Parkı’nın kapatılmasına yönelik üç sene önce “AKP rejimi burada en büyük yenilgisini yaşamıştı” ama darbe girişiminin ertesi günü burada “Erdoğan sempatanları “Allahu Ekber” nidaları altında toplandı ve hatta bir konuşmacı şehrin geri alınmasından bahsetti” ifadeleriyle bir seküler-İslamcı karşılaştırması yapılmıştır.

Buna göre AK Parti’nin kendisi için “yeni bir söylem/kendi Gezi’sini” inşa etmeye çalıştığı dile getirilirken, öte yandan “demokrasi nöbetleri” kavramının da tırnak içine alındığı görülmektedir. Böylece iktidarın halka yönelik yaptığı çağrı ile halkın bu çağrıya uyan kısmı itibarsızlaştırılmakta ve söz konusu eylem demokrasi çerçevesinden dışlanmaktadır. Satırlar arasında dayatılan “seküler/ilerici, modern, demokratik, Batı değerlerine yakın, insancıl, barışçıl” ile “İslamcı/barbar, hukuksuz, çatışmacı, dışlayıcı, demokrasi karşıtı, Batı’nın zıddı, ilkel” izlenimini okurun zihninde simgeleştirmek için, “Erdoğan’ın Gezi Parkı’nın bulunduğu yere bir kışla oluşturma isteğinin” burada “siyasal İslam’ın Türkiye’de kendine ait bir sembolünü oluşturma çabası” olduğu fikri savunulmaktadır.

Çerçeveleme Aşamaları	Die Welt’den İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Devlet eliyle gerçekleşmiş bir darbe şüphesi/suizanni” • “Kim tarafından yapıldığı bilinmeyen, amatörce bir girişim”
Temsiller (Aktörler ve Roller)	• Erdoğan: “İmparator gibi davranan bir diktatör, kendi kurallarını dayatmakta” • Halk: “Seküler ve İslamcı olmak üzere ikiye bölünmüş” • Darbeci askerler: “Zulüm ve haksızlığa uğramış saf ve mağdur gençler, sayıları az” • Darbeyi bastırانlar: “İslamcı, milliyetçi, gözü dönmüş barbar ve şiddet eğimli cahil bir güruh” • Mağdur: “Darbecilikle suçlanan askerler ile sekülerler” • Suçlu: “Erdoğan ve darbeci askerlere kötü davrananlar”
Değerlendirme	• “Darbe girişimi gerçek değildir.” • “Darbeciden söz etmek bile şüpheliyken bununla suçlananlara insanlık dışı muamele edilmiştir.” • “Türkiye’nin demokrasisine Erdoğan ve sempatanları engeldir.” • “‘Gezi destanı’, barış ve demokrasi talebi bastırılmaya, sekülerlik ve çoğulculuk susturulmaya çalışılıyor.” • “Gülen’in mevzuyla alakası yoktur. Güleciler yoktur.”
Çözüm	• “Erdoğan iktidarda olduğu müddetçe çözüm olamaz.” • “Hukuk, adalet ve çoğulculuğu tesis eden bir hükümet lazımdır.”

DER SPIEGEL¹⁷⁹

Haftalık yayınlanan *Der Spiegel* gazetesi ilk kez Ocak 1947’de o dönemde İngiliz kontrolünde olan Hannover şehrinde basılmıştır. Dünyada en geniş araştırma ve arşivleme bölümüne sahip gazetelerden biri olarak bilinen *Der Spiegel*, Almanya’da orta ve üst gelir sınıfına hitap eden ve kamuoyu üzerinde önemli etkiye sahip olan bir yayın organıdır. Gazetenin siyasi pozisyonu “ılımlı muhafazakarlık” olarak betimlenebilir.

Der Spiegel gazetesinin darbe girişimine ilişkin 16 Temmuz 2016 tarihli ilk haberinde¹⁸⁰ darbe gecesi yaşanan olaylar DHA, CNN Türk, NTV ve Anadolu Ajansı aracılığıyla aktarılmaya çalışılmış, Anadolu Ajansı’ndan yapılan alıntıya “bağımsız bir kaynak tarafından teyit edilmemiştir” eklemesi yapılmıştır. Aynı haberde mecliste temsil edilen dört partinin de darbe girişimini kınadığı belirtildikten sonra, Erdoğan’ın darbecilere yönelik söylediği “tanklarıyla, silahlarıyla ne yaparlarsa yapsınlar” ifadesi ara başlık olarak tercih edilmiştir. Daha da önemlisi, darbeye karşı sokağa çıkanlar “Erdoğan taraftarları” olarak tanımlanmış, fakat bunların dışında “Erdoğan karşıtlarının” da dışarıya çıktığı ve bu iki grup arasında “sokak çatışmalarının ve silah atışlarının” yaşandığı BBC ve CNN görüntülerine dayandırılarak iddia edilmiştir. Boğaziçi Köprüsü’nde askerlerin “köprüyü geçmeye çalışan sivillere ateş ettiği ve yaralıların olduğu” DHA’dan aktarılırken, sivillerin köprüde bulunma nedenine ve içlerinden açılan ateş sonucu hayatını kaybedenlerin olduğuna dair bir ifadenin yer almaması özellikle dikkat çekicidir.¹⁸¹

Aynı haberin devamında Anadolu Ajansı’na atıfla dört askerin sivil ve polisler tarafından etkisiz hale getirildiği aktarılmaktadır. Burada etkisiz hale getirme fiilinin tırnak içerisinde oluşu haberin alıntı yaptığı kaynağa karşı koymak istediği mesafenin yanı sıra halk ve polisin darbecilere şiddet uyguladığı iddiasını vurgulama anlamını da taşıyabilir. Haberin devamında ilginç olan bir detay da Spiegel Online’ın ulaştığı kaynaklara dayandırılan şu iddiadır:

“Nach Informationen von SPIEGEL ONLINE funktioniert in weiten Teilen der Türkei das Internet nicht mehr. Dort, wo es funktioniert, sind Nachrichtenseiten und soziale Medien wie Facebook und Twitter nur noch über VPN-Verbindung zu erreichen.” (Spiegel Online’ın aldığı bilgilere göre Türkiye’nin çoğu bölgesinde artık internet erişimi yok. Erişimin olduğu bölgelerde ise haber sitelerine ve Facebook ve Twitter gibi sosyal medya ağlarına sadece VPN bağlantısı üzerinden ulaşılabilir.)

179. Arş. Gör. Serra Can, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü.

180. “Der Präsident Ist An Der Macht”, *Der Spiegel*, 16 Temmuz 2016.

181. “Erdogan Ruft Bevölkerung Zum Widerstand Auf”, *Der Spiegel*, 16 Temmuz 2016.

Bu iddia üzerinden basın mensupları ile vatandaşların, medya, fikir ve iletişim özgürlüğünün kısıtlandığı imajı yaratılmaktadır. Haberin sonunda bu bir darbe “olsaydı” Türkiye’nin yaşadığı dördüncü darbe “olacaktı” ifadesi kullanılmıştır (“Es wäre der vierte Putsch in der Türkei”). Burada okurun zihninde cevaplanmayan bir soru oluşmaktadır. Okur “olsaydı” ve “olacaktı” ifadeleriyle, “Darbe girişiminin gerçek olmadığı mı, yoksa darbenin başarısız mı olduğu” sorularıyla ikilemede bırakılmaktadır. Türkiye tarihinde yaşanan önceki üç darbe ikiye satırta tanıtılırken, ordu bu süreçlerde “teröre karşı düzeni yeniden tesis eden” aktör olarak takdim edilmektedir.

Der Spiegel gazetesinin 23 Temmuz tarihli “Die Angst vor Erdogan’s Antwort” (Erdogan’ın cevabından korkmak) başlıklı haberinde¹⁸² Avrupa Birliği’nin istese Türkiye’nin adaylık sürecini ve para yardımlarını iptal edebileceğinin, ancak Erdogan’ın tepkisinden korktuğunun altı çizilmektedir. Haberde Hristiyan Sosyal Birlik Partisi (CSU) lideri Horst Seehofer’in Türkiye’ye ilişkin menfi kanaatinin makul olduğu paylaşılırken, Erdogan’ın bu süreçteki tutumu “demirden bir süpürge ile ülkeyi temizlemeye çalışmak” metaforuyla tasvir edilmektedir. “Baskı gördüğünde fevri davranması” ise Erdogan’a isnat edilen “totaliter bir lider” imajını tamamlama amacı gütmektedir. Habere göre Erdogan’ın bu davranışının sonucu ise “en kötü ihtimalle, Türkiye’nin AB ile mutabakat öncesinde yaptığı gibi binlerce mülteciyi sınır dışı ederek Yunanistan güzergahında ölmelerini izlemek” olacaktır. Dolayısıyla Erdogan *Der Spiegel*’in bu haberinde darbe girişimi mağduru olmaktan çok binlerce masumun hayatını riske atabilecek bir lider olarak resmedilmektedir.

19 Temmuz 2016’da *Der Spiegel*’de yayınlanan “Bela” başlıklı ve Perihan Mağden imzalı bir köşe yazısında¹⁸³ *Die Welt* gazetesinde de kullanılan yukarıdaki meşhur fotoğraf paylaşılmıştır. Mağden alt başlık olarak “eskiden Türk demokrasisi Batı’ya yönelerek herkese özgürlük getirmişti. Şimdi ise çürük kokuyor. Erdogan durdurulamıyor.” ifadelerini kullanmıştır. Erdogan’ın “kendi adamlarına” sokağa çıkma ve darbeye karşı durma çağrısında bulunduğunu savunan Mağden’e göre Türkiye’de yalnızca “Erdogan taraftarları” sokağa çıkmış, “halkın geri kalanı evinde sessiz kalarak her şeyin iyiye gitmesi için dua etmiştir”. Yazıda anlatıldığı üzere “[Erdogan taraftarları] demokrasiyi kurtarmaktan ziyade DEAŞ militanları gibi bıçak, pala ve kemerlerle” sokağa çıkmıştır. Ayrıca

182. Florian Gathmann, “Europa Und Die Türkei: Die Angst Vor Erdogans Antwort”, *Der Spiegel*, 23 Temmuz 2016.

183. Perihan Mağden, “Putschversuch In Der Türkei: Der Fluch”, *Der Spiegel*, 19 Temmuz 2016.

“halkın çoğunluğu darbeyi durdurdu” iddiası yazara göre yanlıştır. Çünkü darbeye engel olan ve darbecilere destek vermeyen “ordunun çoğunluğu”dur. Nitekim Mağden’in ifadesine göre “ordu şimdiki demokrasimizi bir askeri darbeye tercih ettiği için darbe başarısız olmuştur”. Yazının devamında paralel yapıyı “ne olduğu belirsiz, kulağa tuhaf ve korkunç gelen bir kavram” olarak tanımlayan yazar, son iki yılda vuku bulan tüm olumsuzlukların Gülençilere mal edildiğini iddia etmektedir:

“Vielleicht ist Gülen verantwortlich für den Putsch. Vielleicht auch nicht; wir wissen derzeit vieles nicht. Fakt ist nur, dass Erdogan sich als Sieger inszeniert.” (Gülen belki darbenin sorumlusudur, belki de değildir. Şuan çoğu şeyi bilmiyoruz. Gerçek sadece Erdoğan’ın kendisini darbe girişiminin muzafferisi olarak sahnelemesidir.)

Yazar Gülen ve örgütünün darbenin faili olduğu gerçeğini sorunsallaştırmakta, Cumhurbaşkanı’nı ise darbe teşebbüsünden faydalanan bir fırsatçı olarak vasıflandırmaktadır. Yazara göre artık ülkede “çoğunluğun diktatörlüğü hakim”dir ve bu nedenle “artık hukuk sisteminden, özgürlükten ve demokrasiden geriye kalan her şey yok edilecek”tir. Sonuç olarak bu tasvirde Erdoğan demokrasi karşıtı totaliter bir lider olarak karşımıza çıkarken, darbe teşebbüsünde bulunanlar arka plana itilmekte ve hatta fail olmaları durumu çözülemez bir gizem olarak lanse edilmektedir. *Der Spiegel*’in 15 Temmuz ile ilgili çerçeveleme şekli aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Çerçeveleme Aşamaları	Der Spiegel’den İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Ordunun bir kısmı tarafından yapılan bir darbe teşebbüsü”
Temsiller (Aktörler ve Roller)	• Erdoğan: “Darbe girişiminin kazananı, diktatör, hukuk ve insan haklarına saygı duymuyor.” • Halk: “Erdoğanlılar ve Erdoğan karşıtları olmak üzere ikiye ayrılmış” • Darbeci askerler: “Hukuk devletini yeniden tesis etmek isteyen aktörler, darbeyi başaramadıkları için iktidarın gazabına uğramışlar” • Darbeyi bastıranlar: “Erdoğanlı militanlar” • Mağdur: “Erdoğan karşıtı herkes” • Suçlu: “Erdoğan ve ülkeyi yıllardır demokrasi ve hukuktan uzaklaştıran iktidar”
Değerlendirme	• “Türkiye’de daha önce de darbeler olmuş ve bunlar teröre karşı devleti korumuştur.” • “Türkiye’nin siyasi kültüründe darbe olası ve gerektiğinde meşrudur.” • “Gülen ve müntesiplerinin darbe girişimiyle alakası meçhuldür. Suçlu olduklarına dair kanıt yoktur. Gülen Türkiye’de büyük etkiye sahip olduğu için Erdoğan onu etkisiz hale getirmek istemektedir.”
Çözüm	• “Türkiye gittikçe otoriterleştiği için AB bu gidişata tepki vermemelidir. Türkiye’yi hizaya getirmek için AB adaylığını iptal etmek gibi önlemler alınmalıdır.”

FRANKFURKET RUNDSCHAU¹⁸⁴

Frankfurter Rundschau gazetesi 1945 yılında kurulmuştur. Kendisini sol-liberal olarak tanımlayan gazete, günlük olarak basılmakta¹⁸⁵ ve ulusal olduğu gibi uluslararası haberlere de yer vererek herhangi bir hükümet, siyasi parti, inanç ve çıkar gruplarına bağlı olmadan çalışmakta olduğunu ifade etmektedir.¹⁸⁶ Gazetenin internetteki ana sayfasında güncel ve en sık aranan haberlerle ilgili bölümünde “Türkei” (Türkiye) özel sekmesi bulunmaktadır.¹⁸⁷ Buradan anlaşılacağı üzere, *Frankfurter Rundschau* Türkiye haberlerine önemli bir yer vermektedir. Gazetenin darbe öncesinde olduğu gibi darbe sonrası haberleri de Türkiye’deki iktidar ve özellikle de Erdoğan karşıtlığında konumlanmıştır.

Frankfurter Rundschau, 15 Temmuz darbe girişimin gerçekleştiği gece, ilk haberlerinden birini son dakika duyurusu olarak şu şekilde vermiştir:

“Beim Putsch gegen die Regierung in der Türkei hat das Militär einem Medienbericht zufolge den Flugverkehr am Atatürk-Flughafen in Istanbul gestoppt.”¹⁸⁸ (Bir habere göre, hükümete karşı gerçekleştirilen darbe sırasında askeriye Atatürk Havalimanı’ndaki hava trafiğini durdurdu).

Aynı gün yayınlanan diğer bir haberde ise darbe girişiminin başarılı olduğu yönünde yorumlanabilecek ifadeler yer verilmektedir.¹⁸⁹ *Frankfurter Rundschau*, darbe kalkışmasının başından beri Recep Tayyip Erdoğan’a karşı yaptığı fikrini işleyerek, darbeyi otoriter bir lidere yönelik müdahale olarak göstermek istemiştir. Yukarıdaki alıntıda da Erdoğan’ın yer aldığı taraf olan “hükümete karşı gerçekleştirilen” ifadesi bunu doğrular niteliktedir. Bu yöndeki izlenimler darbeden sonra gerçekleştirilen diğer birçok haber taramasından da anlaşılmaktadır.

Gazeteci Frank Nordhausen imzalı bir köşe yazısı darbe gecesi “*Putschversuch gegen Erdogan*” (Erdoğan’a Karşı Darbe Girişimi) başlığıyla yayınlanmıştır. Türkiye hakkındaki haber ve yorumları Twitter hesabı üzerinden de paylaşan Nordhausen, bu yazıda Erdoğan’ı antidemokratik, otoriter, hukuku çiğneyen ve özgürlüklere karşı duran bir lider olarak resmetmektedir. Darbe gecesi yayınlanan ilk köşe yazısında darbenin Erdoğan’a karşı yapıldığı söylenirken, devamında darbenin kim tarafından yapıldığı sorusuna ise Amerikalı bir uzmanın görüşüne dayanarak net bir cevap ve-

184. Yrd. Doç. Dr. Muhammed Zahit Can, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

185. Pazar ve bayram günleri hariç haftada 6 gün (Pazartesi-Cumartesi) basılmaktadır.

186. Ayrıntılı bilgi için bkz: Mitteilung der Frankfurter Societäts Beteiligungs GmbH vom 4 Mart 2013 an das Registergericht Frankfurt, Veröffentlichung im [www.handelsregister.de Handelsregister] zur Registernummer HRB 36224 vom 11 Mart 2013.

187. “Türkei: Berichte, Hintergründe, Analysen zur Türkei”, *Frankfurter Rundschau*, 10 September 2016.

188. “Agentur: Armee Bringt Istanbuler Flughafen Unter Ihre Kontrolle”, *Frankfurter Rundschau*, 15 Temmuz 2016.

189. “Militär Verkündet Machtübernahme In Der Türkei”, *Frankfurter Rundschau*, 15 Temmuz 2016.

rilmemekle beraber askerin geniş iştirakiyle böyle bir girişimin gerçekleştiği bilgisi paylaşılmıştır. Bu şekilde aynı zamanda Gülen hareketine mensup subayların böyle bir kalkışma içerisinde bulunması olasılığı da zayıflatılmaktadır.¹⁹⁰

16 Temmuz günü *Frankfurter Rundschau*, Türk kökenli Alman siyasetçi Cem Özdemir'in darbe gecesi Twitter hesabından paylaştığı mesaj ve Alman Haber Ajansı'na (DPA) yaptığı açıklamasına değinmektedir. Cem Özdemir'in, "ne darbe ne de dikta yönetimi" (Erdoğan kastedilerek) ya da "otoriter Erdoğan'dan kurtulmak isteyen bunu seçimle yapmalıdır" sözleri aktarılmaktadır.¹⁹¹ Sol kökenli ve kendisini Türkiye'de HDP çizgisinde konumlandıran Cem Özdemir'in açıklamalarından da anlaşılacağı üzere Erdoğan'ın bir defa daha diktatör olarak etiketlenmesinde *Frankfurter Rundschau* herhangi bir mahzur görmemiştir. Böyle bir açıklamanın salt haber niteliği taşıdığından ötürü tercih edildiği düşünülebilir ancak *Frankfurter Rundschau*'nun haber tercihlerinde sistemli bir biçimde buna benzer Erdoğan aleyhinde yayınlar görülmektedir.

17 Temmuz'da Almanyada çok bilinen ve moderatörlüğünü Anne Will'in yaptığı ARD kanalındaki bir tartışma programının aslında gündemi Fransa'daki terör eylemiyken, Türkiye'deki sıcak gelişme sonucunda darbe girişimine yönelik tartışmalara ağırlık verilmiştir. *Franfurter Rundschau*'nun bu tartışmanın içeriğinden özellikle Türkiye'de askeri darbe kadar sivil darbenin de kötü olduğu ya da şimdiye kadar darbeye/darbecilere karşı gerçekleşen eylemlerin totaliter rejimin bir ürünü olduğu vurgusunu paylaştığı görülmektedir.¹⁹² Yine *Frankfurter Rundschau*'nun 17 Temmuz'da "*Twitter-Gegner Erdogan greift auf Online-Medien zurück*" (Twitter Karşıtı Erdoğan İnternet Medyalarını Kullanmak Zorunda Kaldı) başlıklı bir haberde, Twitter düşmanı ve sosyal medya yasakçısı gibi gösterilen Erdoğan'ın sonunda darbeden kurtulmak için düşmanı olduğu sosyal medya araçlarına başvurduğu ironisi yapılmaktadır. Haberin içeriğinde geçmişte Erdoğan'ın kendi suçlarını örtmek için internet araçlarını yasaklama yollarına başvurduğuna ancak darbe girişiminin bastırılmasında kader anlarından birisinin bu araçları kullanmak olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu durumun tuhaf bir ironi olduğunun altı çizilerek, aslında Erdoğan'ın yasakçı/baskıcı olduğu yönündeki fikrin pekiştirilmeye çalışıldığı söylenebilir.¹⁹³

190. Frank Nordhausen, "Putschversuch Gegen Erdogan", *Frankfurter Rundschau*, 15 Temmuz 2016.

191. "Grünen-Chef Özdemir: Erdogan Muss An Wahlurne Abgewählt Werden", *Frankfurter Rundschau*, 16 Temmuz 2016.

192. Markus Decker, "Die Reaktion Eines Totalitären Regimes", *Frankfurter Rundschau*, 17 Temmuz 2016.

193. "Twitter-Gegner Erdogan Greift Auf Online-Medien Zurück", *Frankfurter Rundschau*, 17 Temmuz 2016.

Yine 17 Temmuz'da Frank Nordhausen'in ismini taşıyan ve *Frankfurter Rundschau*'da yayınlanan diğer bir köşe yazısının başlığında darbe girişiminin iki cephede kutuplaştığı ifade edilmektedir. Birinci cephenin öznelere net bir biçimde ortaya konularak İslamcı olarak tanımlarken, diğer cephedekiler yani darbecilerin kim olduğu belirlenmemiştir. Bu arada darbeye karşı koyanların şiddete meyilli olduğu algısının verilmeye çalışıldığı haberin başlığında kullanılan "İslamist" kavramından da anlaşılmaktadır.¹⁹⁴ Nordhausen başka bir yazısında Türk halkının darbecileri püskürttüğünü, ancak Erdoğan'ın bu durumu kendi lehine kullanarak yargı ve medyada kendisini eleştirenleri temizlediğinin altını çizmektedir.¹⁹⁵

19 Temmuz günü *Frankfurter Rundschau*'da çıkan diğer bir köşe yazısında "Erdogans Volk" (Erdoğan'ın Halkı), "Hitlers Volk" (Hitler'in Halkı) şeklinde kullanılan başlık Almanya'da bilinen bir kavramın benzetme yapılarak yeniden kullanıma sokulması Hitler-Erdoğan benzetmesini pekiştirmektedir. *Frankfurter Rundschau*'nın Nordhausen imzalı başka bir yazısı "Erdogan raubt Linken den Taksim-Platz" (Erdoğan Solculardan Taksim Meydanını Çaldı) ifadesiyle her gece milliyetçilerle Erdoğan taraftarlarının Taksim'de bir araya geldiğini, muhalefetinse dışlanmış durumda olduğunu aktarmıştır. Yazının devamında topluluğun nasıl "Allahu Ekber" nidaları attığı tasvir edilerek Erdoğan taraftarı Türklerin Alman toplumunda olumsuz çağrışımlar yapacak şekilde resmedildiği görülmektedir.¹⁹⁶

Bu yazıda olduğu gibi *Frankfurter Rundschau*'nın diğer yazılarında da toplumun darbeye karşı yekpare ve ortak bir çaba içinde olduğu ifade edilmezken, toplumla ilgili Erdoğan yanlısı-karşıtı şeklinde bir bölünme resmedilmektedir. Bu bölünmüşlük resmi Esmahan Akyol'un "Eine Gesellschaft lebt in Angst" (Bir Toplum Korku İçinde Yaşıyor) başlığıyla çıkan köşe yazısında, Hitler döneminden yapılan benzetmelerle belirginleştirilmeye ve Hitler üzerinden empati kurdurularak daha da olumsuz bir tablo çizilmeye çalışılmıştır. Yazıda Türkiye'deki pek çok sorun bu bölünmüşlikle ve "İslamcılarının şiddet" eğilimi ile ilişkilendirilmektedir.¹⁹⁷

194. Alman Anayasayı Koruma Kurumunun "İslamist" kavramından ne anladığı aşağıdaki bağlantıda paylaşılmaktadır. Buradan hareketle dinin siyasi emelleri olduğunu düşünen ve yer yer silahlı mücadele ile bu emellere ulaşmaya çalışabilen İslamcı ideolojinin mensuplarına "İslamist" denildiği görülür: "Was ist Islamismus?", Bundesamt für Verfassungsschutz.

195. Frank Nordhausen, "Ein 'Geschenk Allahs'", *Frankfurter Rundschau*, 17 Temmuz 2016.

196. Frank Nordhausen, "Erdogan Raubt Linken Den Taksim-Platz", *Frankfurter Rundschau*, 19 Temmuz 2016.

197. Esmahan Akyol, "Eine Gesellschaft Lebt In Angst", *Frankfurter Rundschau*, 21 Temmuz 2016.

Çerçeveleme Aşamaları	Frankfurter Rundschau'dan İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• "Darbe otoriter bir lider olan Erdoğan'a karşı yapılmıştır."
Temsiller (Aktörler [Darbeciler, Erdoğan, Gülen/ciler], Olay Örgüsü, Türkiye, Halk, Sorunun Tabiatı)	• Erdoğan: "Diktatör, hukuk tanımaz, mutlak güç sahibi, siyasi rakiplerini elimine eden" • Türkiye halkı: "Ölüm cezası isteyen Erdoğancılar, korku içinde ülkeden kaçan ya da tutuklanan-işkence gören diğerleri" • Darbeci askerler: "İşkence görenler" • Darbeyi bastırınlar: "Erdoğan taraftarları ve İslamcılar" • Mağdur: "Erdoğan taraftarı olmayan herkes" • Suçlu: "Erdoğan"
Değerlendirme	• "Asıl mesele darbe değil darbe sonrası Erdoğan'ın daha da otoriterleşerek özgürlük, hukuk vb. değerleri çiğnemesindedir." • "Türkiye bir kaos içerisinde olup ekonomik olarak da çöküşe doğru hızla yollmaktadır." • "Gülcülerin darbesinden ziyade Erdoğan'ın karşı darbesi söz konusudur." • "Türkiye korkunun hüküm sürdüğü yaşanılmaz bir ülkedir, bu yüzden de ülkeden kaçışlar yaşanmaktadır."
Çözüm	• "Türkiye, AB ve NATO'dan çıkarılmalıdır." • "Türkiye'ye yaptırımlar uygulanmalıdır." • "Türkiye AB değerleri ve uluslararası sözleşmelere sadık kalmalıdır."

Frankfurter Rundschau'nın darbe girişiminin ilk gecesinden itibaren yetkililerin açıklamalarına (DHA'yı birçok defa referans göstererek) kısa ve öz bir biçimde yer verdiği görülmektedir. Ancak daha sonra köşe yazılarına ve uzun haberlere de yer vererek Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ı darbe girişiminin sorumlusu olarak gösteren ve hükümetin politikalarını suçlayan bir çizgide yayın yapmıştır. Darbe girişimi sonrasında Alman siyasetinin iktidarı ve muhalefetiyle Erdoğan karşıtlığında birleştiği *Frankfurter Rundschau*'nın satırlarından kolaylıkla takip edilebilmektedir. Bir taraftan darbe karşıtı söylemlere zayıf bir biçimde yer verildiği, diğer yandan darbeye kalkışanlara yönelik iktidarın (Erdoğan) uygulamalarının antidemokratik ve hukukun dışında gösterildiği anlaşılmaktadır. Haberler ve köşe yazılarında odak noktası 15 Temmuz darbe girişiminden ziyade Türkiye ve Erdoğan ile ilgili olumsuz değerlendirmelerdir. Darbenin normatif olarak eleştirilmediği bu yazılarda Erdoğan ve Hitler arasında kurulan paralellik konunun tartışıldığı zemini başka bir bağlama taşıyarak, 15 Temmuz'un muğlaklaştırılmasına ve yeterince anlaşılmamasına neden olmaktadır.

DIE PRESSE GAZETESİ¹⁹⁸

Bu bölümde 15 Temmuz günü Türkiye’de yaşanan darbe girişiminin Avusturya basınındaki yansımalarını ve ele alınış biçimini anlamak için *Die Presse* gazetesinde yer alan haberler incelenecektir. *Die Presse* gazetesi ilk olarak 1848 yılında kurulmuş, günümüze kadar birçok isim ve yayın politikası değişikliği geçirmesine rağmen şuan yaklaşık 300 binlik tirajıyla (Avusturya nüfusunun yaklaşık yüzde 4’ü) Avusturya’nın beşinci büyük gazetesidir. Siyasi olarak muhafazakar ideolojiye yakın duran gazete, ekonomik alanda da liberal bir görüşü benimsemektedir.

Gazetenin internet sayfasında 15 Temmuz gecesi (Avusturya saati ile 23:46) “Türkei: Der Putsch hat Tradition” (Laikliğin Kanlı Koruyucuları) başlığı ile Türkiye’de yaşanmış olan darbelerin (1960, 1971, 1980) anlatıldığı bir yazı yer almıştır. Ancak haberde, darbeler sırasında meydana gelen olaylar ve Recep Tayyip Erdoğan ve “İslamcı-muhafazakar” kesimin yükselişinin nedenleri anlatılırken yaşanan güncel gelişmeye -darbe girişimine- yer verilmemiştir.¹⁹⁹ Bu durum da Türkiye’de hemen hemen her on senede bir darbe girişimlerinin yaşanmasının normal olduğu izlenimine yol açmaktadır.²⁰⁰

16 Temmuz sabahı yayınlanan diğer bir haberde ise darbe gecesi yaşananlar kısmi olarak ele alınmaktadır. Haberde bir yandan kanalların basılması ve Taksim Meydanı’ndan bahsedilirken, Meclis’in bombalanması ve köprülerin kapatılması gibi birçok kritik olay atlanmıştır. Ayrıca diğer haberlerde bahsedildiği üzere orduda yapılacak temizlik teması tekrarlanmaktadır. Ancak Türk halkının darbe girişiminin önlenmesinde oynadığı önemli role dair açık bir ifade bulunmamakta, sadece ölü ve yaralıların sayıları verilmektedir. Böylece halkın sokaklara dökülerek demokrasiye sahip çıkmasının üstü örtülmektedir.²⁰¹

Darbe girişiminin bir gün sonrasında “Erdoğan ist gerettet, die Türkei geht unter” (Erdoğan Kurtarıldı, Türkiye Batıyor) başlıklı bir haber yapan *Die Presse* gazetesi²⁰² darbe girişiminde gerçekleşen olayları anlatmaktan çok 15 Temmuz öncesinde Türkiye’de yaşananları tek taraflı bir açıdan ele almaktadır. Kürt milletvekillerinin hakim karşısına çıkarılmasının planlandığı, “Erdoğan Karşıtlarının” ve medyanın baskı altına alındığı gibi görüşler habere taşınarak darbe girişiminin

198. Arş. Gör. Soner Tauscher, Sakarya Üniversitesi, Diaspora Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.

199. “Der Blutige Wahrer Des Laizismus”, *Die Presse*, 15 Temmuz 2016.

200. “Türkei: Der Putsch Hat Tradition”, *Die Presse*, 17 Temmuz 2016.

201. “Türkei-Putsch Bricht Zusammen, Mindestens 60 Todesopfer, 750 Putschisten Verhaftet”, *Die Presse*, 16 Temmuz 2016.

202. Susanne Güsten, “Erdoğan Ist Gerettet, Die Türkei Geht Unter”, *Die Presse*, 16 Temmuz 2016.

meşrulaştırıldığı görülmektedir. Bunun yanında Cumhurbaşkanı'nın durumdan daha güçlü çıkacağı ve “muhalif” Gülen hareketinin takipçilerinin temizleneceğinden bahsedilmektedir. Darbe girişiminde bulunan terör örgütü bir siyasi muhalefet kuruluşu gibi gösterilmektedir. Ayrıca darbe girişiminin bir tiyatro olabileceği ve Erdoğan'ın diktatör olduğu iddiası, darbe girişimini Hitler döneminde yaşanan Reichstag yangınına benzetenlerin Twitter paylaşımlarıyla beraber haberde yer almaktadır. Bu haberde Fetullah Gülen masum bir vaiz olarak anılmaktadır.

16 Temmuz akşamı gazetede “Türkiye Uzmanı” Gareth Jenkins’le yapılan bir röportaja yer verilmiştir. Jenkins Türkiye’de gerçekleşen eski darbelerde askerlerin halkın tutumuna özen gösterdiklerini, ancak bu defa cuntacıların halkın tepkisini ciddi bir şekilde yanlış hesapladıklarını anlatmaktadır. Ayrıca Jenkins darbe girişiminin arkasında “Gülen Hareketi”nin olmadığını, Gülen’in askeriyede bu kadar takipçisinin olmadığı gerekçesi ile ifade etmiş, ordu ve yargıda yapılan tutuklamaları darbe girişimini fırsat bilerek hükümete muhalif olanların bertaraf edilmesi olarak gördüğünü belirtmiştir. Jenkins ayrıca Gülencilerin darbeye destek vermiş olabileceğini, ancak darbenin arkasında Kemalistlerin olduğunu iddia etmiştir. Jenkins, Erdoğan’ı halkı sokağa çağırarak linç ortamı yaratmakla ve kolluk kuvvetlerine güvenmemekle suçlamıştır.²⁰³ Aynı gün çıkan bir başka haberde Erdoğan’ın darbe girişimine yönelik halkın birleşmesi fırsatını iyi değerlendiremediği ve yukarıdan inme bir devlet darbesinin başladığı iddiası yer almıştır. Erdoğan’ın kutuplaştırıcı bir dil kullanarak siyasette tutunabildiğini iddia eden yazar, Cumhurbaşkanı’nın darbeyi “Allah’ın lütfu” olarak gördüğünü aktarmıştır. Böylece daha ilk iki günden cuntacılara karşı alınan önlemler ön plana çıkarılarak, darbe girişiminde bulunanların yaptıkları gölgede bırakılmaya çalışılmıştır.²⁰⁴

Darbe girişimini takip eden üç gün içerisinde darbecilerle Gülen arasındaki ilişki giderek netleşmesine rağmen *Die Presse* gazetesi Gülen’in darbe karşıtı olduğu, eskiden Erdoğan ile çok iyi ilişkileri olduğunu, askeriyede darbe yapacak yeterli taraftarının olmadığını iddia eden haberler yayınlamıştır.²⁰⁵ Diğer bir yayın daha öncekilerde olduğu gibi hakim, savcı ve subayların açığa alınmasını “Erdoğan’s große ‘Säuberung’” (Erdoğan’ın Büyük Temizliği) olarak nitelendirmiştir. Ancak bu yazıdaki ifadeler daha önceki yazılardaki üsluba nazaran giderek sertleşmekte ve keskinleşmektedir. Örneğin demokrasi nöbeti tutanların sadece uzun sakallı, cübbeli, şalvar giyen aşırı İslamcılardan oluştuğu, camilerden insanları aşırılığa teşvik edici anonsların yapıldığı

203. Boris Kálnoky, “Die Gülenisten Haben Nicht Genug Anhänger”, *Die Presse*, 16 Temmuz 2016.

204. Christian Ultsch, “Jetzt Beginnt Der Staatsstreich Von Oben”, *Die Presse*, 16 Temmuz 2016.

205. Boris Kálnoky, “Türkei: ‘Urheber Des Putschs Ist Amerika’”, *Die Presse*, 17 Temmuz 2016.

gibi yargılayıcı bir tutum ön plana çıkmaktadır. Ayrıca gözü altında bulunan darbecilerin kötü muameleye maruz kaldığı da aktarılmaktadır.²⁰⁶ Darbeyi organize edenlerin yaptıkları ve yaşattıklarına hiçbir şekilde yer verilmezken, Erdoğan'ın daha çok güçlendiği, muhalefete yönelik temizlik yaptığı ve halkı daha çok kutuplaştırdığı gibi suçlamalarla Cumhurbaşkanı asıl suçlu olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Darbe girişimcilerine yönelik operasyonların "Erdoğan'ın Temizlik Operasyonu" olduğu yönündeki tema haberlerde merkezi bir yer almaya başlamıştır.

15 Temmuz sonrasında Avusturya'da yaşayan Türklerin darbe protestoları, Avusturya hükümeti yetkililerinden yapılan alıntılarla *Die Presse* haberlerinde eleştirilmiş ve bu insanların Avusturya'ya karşı sadakatsiz oldukları ima edilmiştir. Ayrıca gazete Türkiye ve demokrasiye destek mitinglerini "Erdoğan'a destek/Erdoğan yanlısı"²⁰⁷ olarak resmetmiş ve bu gösterileri önemsizleştirme ve itibarsızlaştırmaya çalışmıştır.

Die Presse gazetesi Türkiye'de yaşanan olayları açıkça bir darbe girişimi olarak nitelendirmemiştir. Yaşananların doğrudan Erdoğan tarafından planlanan bir tiyatro olduğu yazılmasa da gazete Erdoğan'ın böyle bir darbeyi planlamış olabileceği ihtimalini sürekli biçimde işlemiştir. FETÖ'nün darbeyi yapacak kapasitesinin olmadığı, Gülen'in İslami bir eğitim hareketinin öncüsü, yaşlı ve hasta bir İslam vaizi olduğu, cuntacı askerlerin kalan son Kemalistler olabileceği yönünde haberlere yer vermiştir.

Darbe girişiminin önlenmesinde Türk halkının topluca oynadığı role hiçbir zaman değinilmemiş hem darbe gecesi sokağa çıkanların hem daha sonra demokrasi nöbetlerine katılanların Erdoğan taraftarı aşırı İslamcılardan oluştuğu izlenimi verilmiştir. Mitinglerde öne çıkan idam cezasının geri gelmesi sloganları yazılarda git gide daha çok eleştirilmeye ve Türkiye'de idam cezasının geri gelmesinin olası bir AB üyeliğini ortadan kaldıracağı ifade edilmeye başlanmıştır. 15 Temmuz gecesi yaşanan olaylara kısmen değinilerek olayın vahameti daraltılmış, darbenin sonunda Erdoğan'ın güçleneceği kaygısı, başkanlık sistemine geçişin kolaylaşacağı ve hükümetin cuntayı bahane ederek muhalifleri temizlediği iddiaları ön plana çıkartılmıştır.

Darbe girişiminden sonraki iki hafta içinde ilk olarak Gülen'in ortaya attığı "darbe tiyatrosu" ifadesi önemini yitirmiş ve darbe girişiminin gerçekliği daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Bir haberde ilk defa darbe gecesi bombalanan TBMM'ye yer verilmiş ve bununla ilgili bir fotoğraf paylaşılmıştır.²⁰⁸

206. Yasemin Ergin, "Erdoğan's Große 'Säuberung'", *Die Presse*, 17 Temmuz 2016.

207. Erich Kocina, "Wer Die Regie Bei Den Wiener Erdoğan-Demos Führt", *Die Presse*, 18 Temmuz 2016

208. Duygu Özkan, "Wie Der Gescheiterte Coup Die Türkischen Parteien Einte", *Die Presse*, 19 Temmuz 2016.

Başbakan Binali Yıldırım milletvekilleriyle 15 Temmuz gecesi bombalanan TBMM binasında incelemelerde bulunmuştur.

İlerleyen günlerde darbe girişiminin tiyatro olduğu ve Erdoğan'ın bu bahane ile güçlendiği yönündeki haberlerini azaltan gazete, bu sefer Türkiye'deki ekonomik durumun kötüye gittiği, borsanın gerilediği, turizmde büyük zararların yaşandığı gibi olumsuz iddiaları içeren, yatırımcı ve turistleri Türkiye konusunda bir daha düşünmeye sevk eden haberleri ön plana çıkarmaya başlamıştır.²⁰⁹ Erdoğan'ın darbe girişimini planladığı ya da en azından girişimden önceden haberdar olup önlemeyerek kendisinin işine yaracak şekilde kullandığı gibi akıl dışı komplo teorilerinin boşa çıkması sonucunda Cumhurbaşkanı yerine Türkiye'nin ekonomisi, demokrasisi ve insan hakları üzerinden haberler üretilme yoluna gidilmiştir. Özellikle ekonominin ciddi yara aldığı, borsanın neredeyse çökeceği, demokrasi ve insan haklarının rafa kaldırıldığı gibi iddialar içeren yazılar yazılmış ve kapatılan okullar, gözaltı ve tutuklamalar, ihraç haberleri abartılı ifadelerle haberleştirilerek bu iddialar güçlendirilmeye çalışılmıştır.²¹⁰

209. "Türkische Börse Mit Massiven Verlusten", *Die Presse*, 18 Temmuz 2016.; "Eine Katastrophe: Die Leeren Strände Von Antalya", *Die Presse*, 21 Temmuz 2016.; Michael Laczynski, "Ist Die Türkei Noch Ein Sicheres Drittland?", *Die Presse*, 21 Temmuz 2016.; Hülya Tektaş, "Angstrepublik Türkei Und Das Ende Von Erdoğan's Imperium", *Die Presse*, 27 Temmuz 2016.

210. Duygu Özkan, "Erdoğan Verhängt Den Ausnahmezustand", *Die Presse*, 20 Temmuz 2016.; "Akademiker Dürfen Die Türkei Nicht Verlassen", *Die Presse*, 20 Temmuz 2016.; "Türkei: 'Haben Angst, Gelyncht Zu Werden'", *Die Presse*, 20 Temmuz 2016.; "Türkei Setzt Europäische Menschenrechtskonvention Aus", *Die Presse*, 21 Temmuz 2016.; "Türkei: Erdogan Lässt 1000 Schulen Schließen", *Die Presse*, 23 Temmuz 2016.; "Erdogan Löst Präsidentengarde Auf, Gülen-Neffe Verhaftet", *Die Presse*, 24 Temmuz 2016.; "Türkei: 16.000 Festnahmen Nach Putschversuch", *Die Presse*, 27 Temmuz 2016.; "Türkische Justiz Will Vermögen Von 3000 Richtern Beschlagnahmen", *Die Presse*, 29 Temmuz 2016.; "Erdoğan Nimmt Sicherheitsapparat An Die Kandare", *Die Presse*, 31 Temmuz 2016.

24 Temmuz Pazar günü basılacak sayı için 23 Temmuz Cumartesi günü saat 18:20’de daha önce 1980 darbesini yaşamış canlı tanıklarla yapılan beş adet röportaj internet sitesinde yayınlanmıştır. Röportajlarda tanıkların yaşadıkları anılara yer verilirken bu kişilerin çoğu Türkiye’de 15 Temmuz’dan sonra yaşanan olayların demokrasiyle alakası olmadığını aksine bunun bir sivil darbe olduğunu ifade etmiştir. Hükümetin yaptığı işten çıkarma ve tutuklamaların aynısını muhtemel bir askeri rejimin de yapacağı gibi ifadeler öne çıkarılarak darbenin gerçekleşmemiş olmasının yarattığı olumsuz ortama vurgu yapılmıştır.²¹¹ Daha önceleri Hitler ve Nazi rejimiyle kıyaslanan günümüz Türkiye’si bu sefer de canlı “tanıklar” aracılığı ile 1980’de meydana gelen askeri darbe rejimiyle bir tutulmaktadır. Bu anlatının sonunda popülist milliyetçi Avusturya Özgürlük Partisi Başkanı Heinz Christian Strache’nin diktatörlük eğilimleri olan Türkiye ile AB arasındaki müzakerelerin durdurulması ve Türkiye’ye yaptırımlar uygulanması gerektiğine dair beyanati yer almıştır.²¹²

Yukarıda çok sayıda haber ve röportajlarına yer verilen *Die Presse* gazetesinin 15 Temmuz darbe girişimine yönelik gerçekleştirdiği haberlerin çerçeveleme kategorileri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Çerçeveleme Aşamaları	Die Presse’den İlgili Çerçeveleme Kategorilerine Dair Somut Örnekler
Sorun Tanımı (İdeolojik Kare)	• “Erdoğan’a ve AK Parti’nin politikalarına yönelik gerçekleştirilen darbe girişimi” • “Darbe girişimi hükümetin bir tiyatrosu” • Gülen hareketi darbe teşebbüsünü planlayamayacak kadar masum bir oluşumdur.” • “Darbenin asıl amacı Erdoğan’ın muhaliflere yönelik temizlik girişimidir.”
Temsiller (Aktörler [Darbeciler, Erdoğan, Gülen/ciler], Olay Örgüsü, Türkiye, Halk, Sorunun Tabiatı)	• Erdoğan: “Darbe girişimini fırsat bilerek elini güçlendirmek adına karşı darbe yapan diktatör” • Türkiye halkı: “Darbelere alışık pasif bir aktör” • Gülen: “Yaşlı, hasta ve mütevazı bir İslam vaizi” • Darbeci askerler: “Halkın tepkisini yanlış hesaplayan amatörler” • Darbeyi bastıranlar: “Ayak takımı, linççi çeteler, Erdoğan taraftarı aşırı İslamcılar” • Mağdur: “Kötü muamele gören darbeci askerler ve Erdoğan muhalifleri” • Suçlu: “Erdoğan ve ötekileştirici politikaları”

211. Duygu Özkan ve Anna Thalhammer, “Putsch In Der Türkei: Wenn Sich Geschichte (Fast) Wiederholt”, *Die Presse*, 23 Temmuz 2016; “Man Konnte Nicht Einmal Zum Friedhof”, *Die Presse*, 23 Temmuz 2016; “Wir Dürfen Uns Hier Nicht Bekriegen”, *Die Presse*, 23 Temmuz 2016; “Jeden Tag Wurden Leute Erschossen”, *Die Presse*, 23 Temmuz 2016; “Was Erdoğan Macht, Ist Ein Ziviler Putsch, Nicht Demokratie”, *Die Presse*, 23 Temmuz 2016; “Wer Konnte, Verließ Das Land”, *Die Presse*, 23 Temmuz 2016; Barbara Petsch, “Seher Çakır: ‘In Wahrheit Sind Wir Mitten Im Krieg’”, *Die Presse*, 23 Temmuz 2016.

212. “Strache Fordert Sanktionen Gegen Die Türkei”, *Die Presse*, 30 Temmuz 2016.

Değerlendirme	• “Darbe girişiminden ziyade Erdoğan ve Gülen hareketi arasında yaşanan güç mücadelesi devam etmektedir.” • “Türkiye’de aydınlar ve medya baskı altındadır.” • “Kültürel olarak Türkiye darbelere alışıktır ve daha önce de birçok darbe olmuştur.” • “Türkiye demokratik olmayan bir şekilde diktatörlük eğilimleriyle yönetilmektedir.” • “Erdoğan’ın karşı darbesi başlamıştır.” • “Türkiye’de halkın darbe karşıtı duruşu ve gösterileri önemsizdir. Onlar demokrasi isteyen demokratlar değil Erdoğan’ın taraftarı İslamcılardır.” • “Türkiye Batı’nın endişelerini önemsememekte, Rusya ile yakınlaşarak elini güçlendirmeye çalışmaktadır.”
Çözüm	• “Erdoğan’ın diktatörlük eğilimleri frenlenmeli, AB normları bir an önce hayata geçirilmelidir.” • “Türkiye-AB müzakereleri derhal durdurulmalı ve yaptırımlar uygulanmalıdır.”

DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Modern Türkiye tarihinin en önemli kırılma noktalarından biri olan 15 Temmuz darbe girişimi şüphesiz pek çok açıdan ele alınıp incelenecektir. 15 Temmuz 2016 öncesi ve sonrasıyla hem modern devletlerde darbe olgusu hem de dini cemaatler ve bunların Müslüman ülkelerdeki rolleri hakkında önemli çıkarımlarda bulunmamızı sağlayacak pek çok veriyi barındırmaktadır. Bu minvalde medyanın darbeler karşısında takındığı tutum ve davranışlar da medya ve siyaset arasındaki ilişkinin incelenmesi açısından oldukça önemlidir.

OLGUDAN ALGIYA GEÇİŞİN VASATI OLARAK “İDEOLOJİK KARE”

Bu çalışmada incelenen haberlerin yansıtılmasıyla ilgili oluşan ideolojik karenin iki karakteristik özelliği ortaya çıkmıştır. İlk olarak Batı medyası olayı güncel olgusal bağlamından çıkararak geçmişte yaşanan olay veya kanaatler ile ilişkilendirmiştir. İkincisi de darbe teşebbüsünün olay örgüsü doğal akışından koparılmış, darbe örtük bir neden-sonuç ilişkisi içerisinde AK Parti hükümetinin “baskıcı” politikalarının doğal sonucu olarak yeniden kurulmuştur. Gerçekten de haberlerin neredeyse tamamında geçmiş olaylar (örneğin Gezi Parkı Şiddet Eylemleri) veya sıklıkla işlenen iddialar (örneğin “Türkiye otoriterleşiyor”) aktüel olanın (15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsü) temsillerine eklenmekte ve hatta yorumlarda onun yerine geçmektedir. Bu temsil tarzıyla darbenin antidemokratikliği, seçilmişlerin darbeyle saf dışı edilmesi gibi

konuşulması kamusal yarar taşıyan güncel temalar yerine Erdoğan'ın kişiliği ve dünyaya bakış açısı üzerine yapılan sürekli vurgu darbenin hemen ertesinde bile gündemi işgal etmekte, olay örgüsü bulanıklaşmakta ve sonuçta ideoloji aktüel olanla yer değiştirmektedir.

Kişiselleştirme 15 Temmuz kanlı darbe girişimi haberlerinde sıklıkla karşımıza çıkan çerçeveleme yöntemidir. Erdoğan'ın şahsında düğümlenen olumsuz kanaatler darbe ile ilgili düşünce ve algıları darbeyi yapanlar lehine etkilemektedir. Örneğin haberlerde hakim ideolojik çerçeve “Erdoğan'ın otoriterliği” ve “İslamcılığı” üzerinden belirlenmiş ve darbenin halk ve yöneticiler nezdinde oluşturduğu olumsuz neticeler nerdeyse tamamen ıskalanmıştır. Bu şekilde haberlerde bağlam sürekli olarak yeniden kurgulanmış, 15 Temmuz kanlı darbe girişiminin temel olgusal matrisi bile ikinci planda kalmıştır. Başka bir ifadeyle olgusal temsilin yerini ideolojik değerlendirmeler almıştır ve darbe girişimi normatif olarak reddedilmesi gerekirken meşrulaştırılarak ideolojik bir bağlam olarak mütemadiyen yeniden üretilmiştir (*recontextualisation*).

Haberlerde dikkat edilmesi gereken bir başka husus da tam olarak neye gönderme yaptığı açıkça söylenmeyen ve farklı algılanmaya müsait kavramsal çerçevelerin kullanılması yoluyla 15 Temmuz tecrübesinin olgusal uzamdan algısal zemine kaydırılmasıdır. Olayın temel aktörlerini kişisel özellikleri üzerinden etiketleme ve onları yeni konum ve bağlamlara yerleştirme çabası darbe girişimini konu alan metinlerde sıklıkla kullanılmış, darbenin olumsuz sonuçları önemsizleştirilmiştir. Bu minvalde darbeyi planlayan ve uygulayanlar masumlaştırılıp mağdurlaştırılırken, kendisine darbe yapılan meşru hükümet ve Cumhurbaşkanı Erdoğan şeytanlaştırılmıştır (*victim reversal*).

Batı medyasının sıklıkla başvurduğu yöntemlerden biri de anlam havuzunu doldurmada kilit öneme sahip “problem tanımını” ikili karşıtıklara (*binary oppositions*) indirgemektir. Bu karşıtıklar üzerinden 15 Temmuz gibi karmaşık bir olguyu basit karşıtıklara/ikiliklere indirgemek sadece olayı tüm yönleriyle anlama çabasını boşa çıkarmakla kalmamış aynı zamanda haber üreticilerinin kendi ajandasını ve hegemonik anlayışını tahkim etmiştir. Örneğin 15 Temmuz'un izlek çerçevelemesinde bile “radikal Erdoğan” ile “münzevi-ılımlı Gülen” karşıtlığı darbe girişimini açıklamada sıklıkla başvurulan ana anlam ayaklarından olmuştur. Bu karşıtıklar FETÖ'nün Türkiye'deki örgütlenmesinin hangi boyutlarda olduğu, nasıl ve hangi aşamalarla darbe girişiminde bulunduğu gibi kritik soruları cevaplamaktan oldukça uzak kalmıştır. Bu karşıtıklar suçun-sorunun kaynağını başka kanallara “transfer” etmede de oldukça işlevsel olmuştur.

Haberlerde öne çıkan yöntemlerden bir başkası da alternatif gündem oluşturmaktır. Örneğin darbe girişiminin hemen ertesinde Türkiye'nin otoriterleştiği iddiasına yapılan sürekli atıf gündemi darbe başlığından uzaklaştırmıştır. Yine sıklıkla başvurulmuş yöntemlerden biri de karmaşık darbe olgusunun belirli şekillerde tanıtılarak hale getirilmesidir (*domestication*). Örneğin *Wall Street Journal* gazetesinin 17 Temmuz yazısında darbe girişiminin ertesini 1979 İran devrimine benzetmesi buna bir örnektir. "İran 1979" ve benzeri analogiler 15 Temmuz'u yalnızca bağlamından koparma ve yanlış anlamaya zemin hazırlamamış, aynı zamanda uluslararası okuyucu kitlesinin olumsuz tecrübe ettiği bir olayı kullanarak 15 Temmuz kanlı darbe girişiminin olay örgüsünü bambaşka bir bağlama uyarlamıştır. Diğer bir deyişle Batı medyası 15 Temmuz'u Batılı okurun aşına olduğu bir bilişsel çerçeveyi kullanarak aktarmış, böylece olayın sadece belirli bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır.

15 Temmuz kanlı darbe girişimi ile ilgili başvurulmuş medya söyleminin inşası (ideolojik karesi) darbenin kötülüğü ve biricikliğini yansıtmaktan uzak kalmıştır. İncelenen haberlerin çoğunda Türk ordusunun demokratik yollarla seçilmiş hükümetleri yıkarak yönetime el koyması Türkiye siyasal hayatında sıklıkla rastlanan bir olgu olarak çerçevelendiğinden bu son darbe girişimine dair okuyucuda oluşması gereken merak ve sorgulama arzusu törpülenmiştir. Böylelikle darbe Türk halkı için sıradan ve alışlagelmiş bir olgu haline getirilerek Türk halkının darbeye karşı koyma cesareti ve onuru gölgelenmiştir.

TEMEL BULGULAR

Özetle bu çalışmada medyanın 15 Temmuz'da Türkiye'de yaşananları ele alış ve çerçeveleme şekilleri incelenmiştir. Çalışmaya dahil edilen medya organlarının her birisi incelenirken öncelikle temsil ettikleri siyasi pozisyonlar ortaya konulmuştur. Daha sonra her bir yayın organının konuya daire çerçeveleme şekli, siyasi çıkarımları ile birlikte değerlendirilmiştir:

- Uluslararası medya, ekseriyetle Amerikan medyası darbe girişiminin ortaya çıkmasıyla, neredeyse aynı anda darbenin başarılı olacağını öngörmüştür.
- Türkiye'de yaşanan darbenin Türkiye'deki darbe geçmişine dayandırılarak olağan ve beklenir olduğu değerlendirilmiştir.
- Darbenin asıl sorumluları muğlaklaştırılarak seçilmiş hükümet ve Erdoğan hakkında suçlamalar ön plana çıkarılmıştır.
- Darbenin başlıca sorumlusu olan Gülen masumlaştırılarak, yaşlı ve münzevi bir şahsiyet olarak resmedilmiştir.

- Darbenin neden olduğu ölüm ve yaralanmalar göz ardı edilerek, cuntacı askerlerin sözde mağduriyeti ön plana çıkarılmıştır.
- Darbenin kendisi odak noktasından çıkarılarak Türkiye'nin demokrasi tecrübesizliği ve seçilmiş cumhurbaşkanı hakkındaki suçlamalar merkeze alınmıştır.
- Bu suçlamalar darbeyi meşru göstermek için kullanılmıştır.
- Darbe demokrasi dışı bir eylem olarak ele alınmamış, Türkiye gibi ülkelerde mümkün ve hatta makul bir olgu olarak gösterilmiştir.
- Türkiye'nin AB ve NATO üyeliğinin düşürülmesi gibi dolaylı sonuçlara yer verilmiştir. Bu sonuçlar Türkiye hakkında bir süredir tartışılan konuların sonuçlarına eklenmiştir. Türkiye'nin "giderek demokrasiden uzaklaştığı", "yöneticilerinin diktatörleştiği" ve "ülkeyi İslamlaştırdığı" gibi iddiaların temelini oluşturan Türkiye karşıtı söylem darbe girişimi sonrasında medya dilinde baskın hale gelmiştir.

EDİTÖRLER

İSMAİL NUMAN TELCİ

İsmail Numan Telci lisans eğitimini 2006 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, yüksek lisansını da 2008 yılında Almanya'da Hochschule Bremen'de Avrupa Çalışmaları alanında tamamladı. 2009 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora çalışmalara başlayan Telci, "Mısır'da Devrim ve Karşı-Devrim Sürecinde İç ve Dış Aktörlerin Rolü: 2011-2015" başlıklı tezini 2015'in Kasım ayında tamamladı. Doktora araştırması kapsamında 2012-2013 akademik yılında Kahire Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak görev yapan Telci'nin "Mısır Devrimi Sözlüğü" kitabı 2013 yılında yayınlandı. Halen Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde müdür yardımcılığı görevini yürüten Telci, aynı zamanda Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. SETA Dış Politika Araştırmaları masasında araştırmacı olarak görev yapan İsmail Numan Telci'nin araştırma alanları arasında Mısır siyaseti, Mısır'daki toplumsal hareketler, Körfez ülkelerinin dış politikaları, Arap devrimleri ve devrim teorileri yer almaktadır. Telci, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi'nin ve www.misirbulteni.com internet sitesinin editörlüğünü yürütmektedir.

İBRAHİM EFE

2005 yılında Atatürk Üniversitesi İngiliz Filolojisi Bölümü'nden mezun olan İbrahim Efe, Milli Eğitim Bakanlığı bursu ile yüksek lisans ve doktora öğrenimini İngiltere'de, Lancaster Üniversitesi Dilbilimi Bölümü'nde tamamladı. "Avrupa Birliği Tartışmalarında Türkiye Temsilleri" başlıklı yüksek lisans tezi (2008) ve "Türk Gazetelerinde İslamcılık ve Kemalizm İdeolojilerinin Eleştirel Söylem Analizi" başlıklı doktora tezi (2012) hazırladı. 2013 ve 2014 yılları arasında Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Şu anda Kilis 7 Aralık Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde görevli olan Efe, aynı zamanda Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nde 2013 yılında başladığı medya araştırmaları masasındaki görevine devam etmektedir. Efe'nin çeşitli ulusal/uluslararası dergi ve kitaplarda eleştirel söylem analizi, derlem, bilim ve siyasal iletişim alanlarında yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

TUNCAY KARDAŞ

Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Kardaş, Bilkent Üniversitesi'nden Lisans ve Yüksek Lisans derecelerini aldıktan sonra, Galler Üniversitesi, Aberystwyth'te Güvenlik Çalışmaları alanında Yüksek Lisans (MsEcon), 2006'da ise Uluslararası Siyaset alanında "Security Governmentality" isimli teziyle doktora dereceleri almıştır. Sakarya ve Marmara Üniversiteleri'nde Uluslararası İlişkiler Teorisi ve Güvenlik Çalışmaları dersleri vermektedir. Türk Dış Politikası, Eleştirel Güvenlik Çalışmaları, Uluslararası İlişkiler Teorisi ve Medya Semiyotiği alanlarında araştırmalar yapan Kardaş, 2011'de Tartu Üniversitesi Semiotics Bölümü'nde dış politika ve medyanın görsel semiyotiği alanında araştırmalar yapmıştır. Ortak editörlüğünü yaptığı *The Borders of Islam: Exploring Samuel Huntington's Faultlines, from Al-Andalus to Virtual Ummah*, (Columbia University Press, New York: 2009) isimli kitabının yanı sıra *Middle East Critique*, *Insight Turkey*, *Alternatives: Turkish Journal of International Relations* ve *Economics and Management: Current Issues and Perspectives* ve *Birikim* gibi dergilerde çalışmaları yayınlanmıştır. Akademik görevinin yanı sıra Kriz ve Kritik Konferansları ve Middle Eastern Congress on Politics and Society konferanslarının organizatörlüğünü yürütmekte olan Kardaş, *Ortadoğu Yıllığı* ve *Perceptions* dergilerinin de yayın kurulu üyesidir. Kardaş Sakarya Üniversitesi'nde "Türkiye'de Toplumsal Güvenlik İkilemleri", Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü'nde de "Ortadoğu'da Toplumsal Güvenlik İkilemleri" isimli iki proje çalışmasının koordinatörüdür.

İSMAİL ÇAĞLAR

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde lisans eğitimini bitiren İsmail Çağlar, yüksek lisans ve doktorasını Hollanda Leiden Üniversitesi'nde yaptı. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olan Çağlar, aynı zamanda SETA Toplum ve Medya Araştırmaları Direktörüdür. İlgi alanları arasında medya-siyaset ilişkileri, sosyal tarih, modernleşme ve din-devlet ilişkileri bulunmaktadır.

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE BATI MEDYASI

EDİTÖRLER

İSMAİL NUMAN TELCİ, İBRAHİM EFE, TUNCAY KARDAŞ, İSMAİL ÇAĞLAR

Bu çalışmanın temel çıkış noktası 15 Temmuz 2016 tarihinde meydana gelen darbe girişimi ve devamındaki sürecin Batı medyasında nasıl ele alındığı sorusudur. 15 Temmuz darbe girişimi ve Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) ile mücadele süreci, Batı medyasında farklı şekillerde haber olmuştur. Ancak bu farklılıkların arkasında yatan sebeplerin ilgili ülkelerin siyasi pozisyonları ve Türkiye ilişkileriyle olan bağlantısı sorgulanmamıştır. Raporda İngiltere, ABD, Almanya ve Avusturya'da yayınlanan 18 farklı medya organında 15 Temmuz darbe girişimi ile ilgili yayınlanan haber, yorum ve görseller incelenmiştir. Buradan hareketle ayrı ayrı incelenen 18 mecranın konuyu ele alış biçimleri ve bu biçimler arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Çalışmada Batı medyasının 15 Temmuz ve sonrasında Türkiye'de yaşananları ele alış biçimi çerçeveleme yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Mecraların her birisi incelenirken öncelikle temsil ettikleri siyasi pozisyonlar ortaya konulmuştur. Her bir yayın organının konu ile ilgili çerçeveleme şekli siyasi çıkarımları ile birlikte değerlendirilmiştir. Bu çerçeveler her mecranın sonunda tablo şeklinde özetlenmiştir. Böylece derinlemesine yapılan analizler bu özet tablolarla daha akılda kalıcı hale getirilmiştir.

Türkiye'nin demokratik düzenine kast eden 15 Temmuz darbe girişimi birçok açıdan ezber bozan durumlara sahne olmuştur. Birçok müttefiki Türkiye'yi darbe girişimine karşı mücadelede yalnız bırakmıştır. Bu duruma paralel olarak söz konusu ülkelerde yayın yapan medya organlarının yaklaşımları da demokratik değerlerden uzak bir biçimde gerçekleşmiştir. Bu çalışma Batı medyasının darbe girişimi öncesi dönemde Türkiye'ye dair sürdürdükleri eleştirel yayın politikasının darbe girişimi sürecinde de devam ettiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda rapor hem medya-siyaset ilişkisi literatürüne hem de Batı medyasında FETÖ ve darbe girişimine yönelik algının ortaya konulması çabalarına önemli bir katkı sağlamaktadır.